

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA EKONOMICKÁ

Diplomová práce

Účetní etika a forenzní audit v podnikové praxi

**Accounting ethics and forensic audit in corporate
praktice**

Jitka Živná

Plzeň 2014

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma

„Účetní etika a forenzní audit v podnikové praxi“

vypracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucího diplomové práce za použití pramenů uvedených v příložené bibliografii.

V Plzni, dne 23. dubna 2014

.....

podpis autora

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucí diplomové práce, paní Ing. Jitce Zborkové, Ph.D., za poskytnutí odborných konzultací a pomoc při výběru literatury, Bc. Michaele Kubátové za cenné rady při vypracování práce a Bc. Jitce Krouparové za pomoc při dokončování práce.

V neposlední řadě bych chtěla poděkovat příteli, rodině a přátelům, kteří mě při vypracování této práce podporovali.

Obsah

ÚVOD	7
1 ETIKA	10
1.1 ETIKA A PRÁVO	11
1.2 PROFESNÍ ETIKA	11
1.2.1 Účetní etika	13
1.3 ETICKÉ KODEXY	16
1.4 ETICKÝ KODEX PRO AUDITORY A ÚČETNÍ ZNALCE	17
1.4.1 Základní principy a koncepční rámec	18
1.4.1.1 Koncepční rámec	18
1.4.1.2 Základní etické principy	19
1.4.2 Hrozby a jejich ošetření	20
1.4.3 Možné konflikty	22
1.4.4 Příprava a vykazování informací	22
1.4.5 Zajištění potřebné kvalifikace	23
1.4.6 Finanční podíly	23
1.4.7 Stimuly a přesvědčování	24
1.5 ETICKÝ KODEX PROFESNÍCH ÚČETNÍCH	25
1.6 VZDĚLÁVÁNÍ A CERTIFIKACE ÚČETNÍ PROFESE	27
1.6.1 Certifikace účetní profese v ČR	28
1.6.2 Kontinuální profesní vzdělávání	29
1.6.3 Význam certifikace účetních	31
2 PROTIPRÁVNÍ JEDNÁNÍ	33
2.1 DEFINICE PROTIPRÁVNÍHO JEDNÁNÍ	33
2.2 ČLENĚNÍ DELIKTŮ	34
2.2.1 Trestné činy	34
2.2.2 Přestupky a jiné správní delikty	35
2.2.3 Disciplinární delikty	35
2.2.4 Soukromoprávní delikty	36
2.3 ODPOVĚDNOST	36
2.3.1 Právní odpovědnost	37
2.3.2 Funkce právní odpovědnosti	38
2.3.3 Delikt ní způsobilost	38
3 EKONOMICKÁ KRIMINALITA	39
3.1 ČLENĚNÍ EKONOMICKÉ KRIMINALITY A PRÁVNÍ ÚPRAVA	39
3.2 PODVOD A SOUVISEJÍCÍ TRESTNÉ ČINY	40
3.3 CHARAKTERISTIKA PODVODU	41
3.4 DRUHY PODVODŮ	41
3.4.1 Vnější podvodné jednání	42
3.4.2 Vnitřní podvodné jednání	42
3.4.2.1 Zpronevěra	42
3.4.2.1.1 Zatajení příjmů	43
3.4.2.1.2 Uskutečňování neoprávněných výdajů	44
3.4.2.2 Zkreslování výkazů	45
3.4.2.2.1 Zkreslování účetních výkazů	45
3.4.2.2.2 Zkreslování neúčetních informací	46
3.4.2.3 Korupce	47
3.5 KORUPCE - PROBLÉM SOUČASNOSTI	48
3.5.1 Definice korupce a její formy	48
3.5.1.1 Úplatkářství	48
3.5.1.2 Ekonomické vydírání	49
3.5.1.3 Střet zájmů	49
3.5.1.4 Neoprávněné odměny	49
3.5.2 Znaky korupce	49
3.5.3 Dotazníkové šetření	50
3.5.4 Závěry z dotazníkového šetření	60

4 FOREZNÍ AUDIT	61
4.1 AUDIT OBECNĚ.....	61
4.2 DEFINICE FOREZNÍHO AUDITU A SOUVISEJÍCÍCH POJMŮ	62
4.3 CHARAKTERISTICKÉ RYSY FOREZNÍHO AUDITU	63
4.4 PODNĚT K FOREZNÍMU AUDITU	64
4.5 FOREZNÍ AUDIT JAKO ZAKÁZKA	65
4.6 PRŮBĚH FOREZNÍHO AUDITU.....	66
4.6.1 Existence a znaky podvodu.....	66
4.6.2 Shromažďování informací	68
4.6.2.1 Sběr dokumentace.....	69
4.6.2.2 Sběr elektronických dokumentů a dat.....	69
4.6.2.3 Pozorování podezřelých	70
4.6.2.4 Interview.....	70
4.6.2.5 Whistle-blowing.....	71
4.6.3 Analýza shromážděných informací.....	72
4.6.3.1 Vyhledávání odchylek v dokumentaci.....	72
4.6.3.2 Analýza dat a e-mailové korespondence	73
4.6.4 Závěrečná fáze a zpráva o forezním auditu.....	74
4.6.5 Ukončení vyšetřování a role forezního auditora jako soudního znalce.....	75
5 PŘÍKLAD Z PRAXE: FOREZNÍ AUDIT PROJEKTU OPENCARD	76
5.1 PROJEKT OPENCARD.....	76
5.2 FOREZNÍ AUDIT	77
5.2.1 Shromažďování informací	79
5.2.2 Analytické práce auditorů	81
5.2.3 Závěr forezního auditu	90
6 NÁVRHY VYPLÝVAJÍCÍ ZE ZJIŠTĚNÝCH SKUTEČNOSTÍ.....	92
ZÁVĚR	94
SEZNAM TABULEK A OBRÁZKŮ	96
POUŽITÉ ZDROJE	97

Úvod

Neustálý rozvoj informačních technologií s sebou přináší nejen pozitiva, ale také stále důmyslnější způsoby, jak se obohatit na úkor firem, které tyto informační technologie využívají ke svému podnikání. Také narůstající zájem veřejnosti o odhalování korupce v České republice je důvodem, proč se problematikou hospodářské kriminality zabývat. Společnost vyžaduje stále efektivnější metody pro její odhalování a také účinné mechanismy zabraňující jejímu vzniku. Z celosvětových průzkumů každoročně vyplývá, že ztráty, které byly firmám způsobeny právě hospodářskou kriminalitou, jsou v některých případech neúnosné. O tom vypovídá i fakt, že i dosud významné společnosti, které byly zasažené hospodářskou kriminalitou, zkrachovaly. Také právě v souvislosti s rozvojem informačních technologií a nových forem podvodů je odhalování nekalých praktik ve firmách čím dál obtížnější a také nákladnější.

V každém případě je nutné si uvědomit, že preventivní opatření jsou vždy výhodnější, ať z hlediska nákladů, nebo z důvodu zachování dobré pověsti firmy, než řešení problémů vzniklých protiprávním jednáním. Z této skutečnosti vyplývá význam preventivních opatření, jejichž úkolem je předcházet vzniku protiprávního jednání ve firmě. Význam profesní etiky je pro tuto diplomovou práci nezanedbatelný, protože etika, je nezbytným doplňkem práva, využívaným při regulaci podvodného a neetického jednání ve firmě i mimo ni. Z toho důvodu její obliba v různých profesích posiluje. Jednou z možností, jak efektivně využít etických zásad k eliminaci podvodů a jejich následních ztrát, ukazuje právě účetní etika a její zakotvení v etických kodexech profesních účetních.

I přes svoji důležitost je prevence a důraz na dodržování etických zásad v některých firmách podceňován a z toho plynou patřičné následky. V takových případech dochází k nemalým škodám a je nutné učinit kroky, které zajistí jejich nápravu. Forenzní audit, jehož úkolem je odhalit protiprávní jednání ve firmě, je zásadním pojmem této diplomové práce. V České republice se tento pojem používá pouze několik let a dosud není příliš mnoho odborných zdrojů, které by se touto problematikou zabývaly. Předpokladem však je, že s rostoucími nároky firem i společnosti na odhalování podvodného jednání a především korupce, poroste i jeho význam a také využití v praxi. Jedním z nejznámějších forenzních auditů provedených v České republice, je forenzní audit projektu OpenCard, jehož srovnáním s teoretickými východisky je možné velmi

dobře vystihnout postupy, které v rámci forenzního auditu standardně probíhají, a tak objasnit jeho smysl.

Cíle diplomové práce

Jedním z předpokladů prosperující firmy je zajištění důvěryhodnosti a dobré pověsti firmy. Povinností firmy je vytvořit vhodné podmínky, aby se zamezilo nežádoucím situacím a v případně nutnosti tyto situace řešit. Cílem této diplomové práce je definovat, jaké okolnosti by mohly ohrozit nejen důvěryhodnost, ale i existenci firmy na trhu, a jaké funkce by měla zastávat účetní etika v zájmu účetní profese a ve prospěch firem. Vzhledem k tomu, že ale existují i situace, ve kterých preventivní opatření selžou, je nutné objasnit postupy využívané při prošetřování podezřelých situací ve firmě, především se zaměřit na problematiku forenzního auditu a jeho využití v praxi. Tento cíl bude naplňován následujícími dílčími cíli:

- Popsat etické principy a význam certifikace účetních pro zkvalitnění výkonu profese účetních.
- Objasnit problematiku hospodářské kriminality v České republice, především vybraných forem podvodů, které jsou trestnými činy, a způsobů jejich páchaní.
- Zaměřit se na problematiku korupce a nastínit i jiný pohled na korupci, než jaký je v současnosti obvyklý.
- Provést dotazníkové šetření a zjistit současnou situaci ve vnímání korupce, včetně získání informací o rozdílech veřejným a soukromým sektorem.
- Definovat forenzní audit, jeho specifika a postupy.
- Aplikovat zjištěné informace a porovnat je s forenzním auditem projektu OpenCard.
- Navrhnout opatření, která by mohla zabránit podobným situacím, které zapříčinily vysokou ztrátu projektu OpenCard.

Metodika zpracování diplomové práce

Diplomová práce bude obsahovat teoretická východiska z odborných zdrojů, skutečnosti zjištěné dotazníkovým šetřením a analýzou příkladu z podnikové praxe. Při jejím zpracování budou zvoleny následující postupy:

- nastudování dostupné odborné literatury a dalších zdrojů týkajících se zvolené problematiky, a jejich konfrontací s vlastními názory vytvořit podklady pro další část práce,
- provedení dotazníkového šetření a analýza zjištěných výsledků,
- komparace nastudovaných informací a zjištěných výsledků z dotazníkového šetření,
- ověření teoretických poznatků na konkrétním případu z podnikové praxe,
- vyvození vlastních závěrů ze zjištěných skutečností.

1 Etika

Aby bylo možné zabývat se problematikou etiky z pohledu podnikatelské praxe, je nutné definovat pojem etika z obecného hlediska. Etika je považována za filozofickou disciplínu, která vedle sebe staví lidské jednání a morální normy. [22]

Předmětem etiky je veškeré lidské počínání a jeho dobré nebo zlé důsledky pro jiného člověka, jiný subjekt nebo společnost jako celek. „*Etika nepředepisuje pravidla chování jakožto mravní normy, ale studuje je, zkoumá různé mravní postoje, aby ukázala předpoklady, možnosti a důsledky určitých způsobů jednání a s nimi spojených soustav norem, tj. závazných předpisů.*“ [34, str. 9]

S problematikou etiky je neodmyslitelně spojován pojem morálky. Ve vztahu k morálce můžeme etiku považovat za teorii morálky, nebo ji můžeme definovat jako nauku o správném chování. [22] Oproti tomu morálku je možné charakterizovat jako soubor pravidel, který slouží ke stanovení nároků určité společnosti na její členy. Tento soubor morálních pravidel umožňuje vytvoření představy o tom, co je dobré a špatné, a tak ovlivnit chování lidí a jejich mravy. Vzhledem k tomu, že na morálku můžeme nahlížet z různých pohledů, především díky tomu, že je součástí globalizovaného lidského světa, kde se střetávají různé kultury a společenství, ji členíme na:

1. universální pravidla – uplatňovaná ve všech lidských společenstvích,
2. sociálně-kulturní pravidla – týkající se konkrétního společenství,
3. profesní pravidla – pravidla platná v rámci určité profese nebo firmy,
4. individuální morálka – pravidla, která si stanovil konkrétní člověk a rozhodl se je dodržovat.

Jedná se o psaná i nepsaná pravidla, která umožňují posoudit lidem, zda jejich jednání je či není správné. Tato pravidla mohou být ve formě morálních norem nebo morálních principů. „*Morální normy jsou jednoznačné příkazy a zákazy vycházející z tradic a zvyků, které si člověk osvojuje výchovou nebo prostřednictvím veřejného mínění.*“ [16, str. 11] Tyto morální normy patří mezi základní pravidla lidského soužití i ekonomické činnosti. Morální principy jsou spíše obecným základem, určujícím základní směr lidského jednání. Současně však morální principy mohou být podnětem pro vznik nových morálních norem. Z výše uvedeného tedy vyplývá, že „*morálku je možné*

chápat jako jakýsi souhrn většiny členů společnosti srozumitelných struktur jednání v různých v daném společenství obvyklých situacích.“ [16, str. 12]

1.1 Etika a právo

Z výše uvedeného je zřejmé, že etika a morálka jsou velmi úzce propojeny. Morálku zastoupenou morálními normami však musíme v problematice této práce porovnat i s normami právními, které jsou dalším významným regulátorem chování lidí v určité společnosti.

Základním předpokladem pro účinnou regulaci lidského chování a jednání ve společnosti je vzájemné doplnění práva morálkou a naopak. *„Etické normy na rozdíl od právních norem nejsou podporovány ani vymáhány institucemi, ale veřejným míněním, které koriguje chování se jednotlivce.“ [14, str. 14]*

Jak právo, tak morálka jsou souborem určitých pravidel chování, které se navzájem překrývají, ale i liší. Jedním z uznávaných názorů je, že právo je minimem morálky, což je možné podložit následujícím:

- Morálka postihuje i oblasti lidského jednání, které právními normami definovány nejsou.
- Právo postihuje oblasti, které naopak morálka nezachycuje.
- Existují oblasti, kde se právo i morálka prolínají. Zde může dojít ke dvěma situacím:
 - Právo a morálka jsou v souladu.
 - Právo a morálka si odporují. [14]

Z toho vyplývá skutečnost, že není podmínkou, aby bylo chování v určité společnosti upraveno pouze právními normami, protože i etická pravidla, která nejsou podložena právem, mohou být pro určitou společnost lidí závazná.

1.2 Profesní etika

V současnosti je v ekonomice kladen velký důraz na zvyšování konkurenceschopnosti podniků prostřednictvím lidských zdrojů. Tato konkurenceschopnost je zajišťována především díky odborným znalostem, které jsou získávány standardně v rámci

vzdělávacího systému daného státu, který připravuje své studenty na požadovanou úroveň znalostí v konkrétní oblasti.

Dalším významným faktorem ovlivňujícím konkurenceschopnost je snaha o vybudování dobré pověsti. Pokud vezmeme v úvahu pověst podniku nebo profese, je nutné ji sledovat z pohledu zainteresovaných stran, v první řadě externích. Tedy jakou pověst má podnik v očích svých klientů. Z tohoto důvodu se neustále posiluje význam aktivit, které nejsou primárním zdrojem tvorby zisku. Jedná se o aktivity tzv. společenské odpovědnosti, které jsou pro získání a udržení dobré pověsti velmi často využívány. [22]

Neméně důležitou skupinou zainteresovaných osob jsou zaměstnanci. Také spokojenost zaměstnanců může ovlivnit dobrou pověst podniku, a proto je nezbytné hájit i jejich zájmy, především zajišťování vhodných pracovních podmínek a sociálního zázemí. [22]

Vyznáváním hodnot, jako jsou např. poskytování kvalitních služeb, komunikace se zákazníkem a včasné vyřízení jeho stížnosti, ale i zajištění spokojenosti zaměstnanců, jsou předmětem snažení mnoha manažerů. Také tento soubor určitých hodnot, norem, principů a povinností dané profese můžeme označovat za profesní etiku. Profesní etika se vztahuje vždy k výkonu určité profese, která je specifická svým obsahem a problémy s ní spojenými, a určuje chování a jednání příslušníka profesní skupiny. [16] Každý člověk, který je součástí určité profesní skupiny, je povinen z pohledu profesní etiky dodržovat normy a zastávat hodnoty své profese. Vzhledem k tomu, že veškeré povinnosti vyplývající z dané profese nemohou být vymezeny zákonem, přichází do popředí stále více profesní etika, která upravuje jednání lidí v dané profesi a zároveň tak přispívá k vyššímu ocenění této profese.

„Celospolečenský význam profesních etik je v tom, že zabezpečují zodpovědnost příslušníků profesních skupin nebo povolání před společností (a samozřejmě před zainteresovanými skupinami) za to, že svoje osobní zájmy nebudou stavět nad zájmy profesní skupiny, ke které patří a které z pohledu její užitečnosti a opodstatněnosti jde především o pozitivní vnímání a akceptaci ze strany společnosti.“ [14, str. 17]

Příkladem výše uvedeného vysvětlení profesní etiky může být nejstarší a také nejznámější profesní etika, za kterou považujeme lékařskou etiku, vyjádřenou tzv. Hippokratovou přísahou, kterou se zavazují dodržovat všichni lékaři. V Hippokratově přísaze shledáváme jak celospolečenský význam této etiky, tak i preferenci profesního

zájmu nad zájmy osobní. Dále z pohledu profesní etiky můžeme rozlišovat etiku manažerskou, právníckou, auditorskou, účetní a další. Posledními dvěma zmíněnými se budeme zabývat v další části této práce.

1.2.1 Účetní etika

Profesní etika je souborem hodnot a norem, které jsou příznačné pro konkrétní profesi. Existují profese, kde není profesní etika považována za nezbytně nutnou, ale její význam neustále roste. Společnosti si uvědomují, že je krátkozraké zaměřovat se pouze na aktivity, které přímo souvisí s tvorbou zisku, ale i aktivity, které například zlepšují dobrou pověst. A v této oblasti, jak již bylo řečeno, hraje etika významnou roli.

Rozsah činností profesního účetního doznává velkých změn. Profesní účetní již není pouze administrativním pracovníkem, jehož činnosti by byly zaměřeny výhradně na zpracovávání účetních podkladů. Při těchto činnostech byl profesní účetní regulován převážně příslušnými právními předpisy. V současnosti je od profesního účetního vyžadován tzv. multidisciplinární přístup, který od výkonu této profese vyžaduje jak zpracovávat ekonomická data, ale současně je umět vhodně interpretovat zainteresovaným stranám. [22]

Povinností profesního účetního tedy nejsou jen odborné znalosti v oblasti účetnictví, ale také schopnost efektivního využití neustále se rozvíjejících informačních technologií. Velmi důležitou schopností profesního účetního musí být také znalost a využívání efektivní komunikace a profesního chování. Především proto, že mnohdy informace, které podává účetní managementu podniku, jsou podkladem pro rozhodování na strategické úrovni, a tak by měly být zpracovány kvalitně. Současně by měly být informace sděleny tak, aby jim bylo správně porozuměno a jejich vypovídající schopnost byla co nejvyšší. Z tohoto pohledu by pak sdělované informace měly mít následující charakter:

1. Přiměřenost
2. Věrohodnost
3. Správná časová alokace
4. Soulad s příslušnou legislativou
5. Včasnost a aktuálnost

6. Úplnost. [22]

„Proto je na roli i etiku profesního účetního kladen důraz na to, aby byl schopen izolovat klíčové aspekty (již zaúčtované doklady, nezaúčtované skutečnosti, časové rozlišení, předpokládané splátky, předpokládané výnosy a náklady a podobně) podávaných informací (požadovaných výstupů) a dovedl je kvalitně zpracovat, objektivně shrnout tak, aby nebyly příliš obsáhlé až nepřehledné a měly vypovídající schopnost pro další osoby nejen z řad zaměstnavatelů, majitelů, ale i státních a kontrolních subjektů.“ [22, str. 56]

Z výše uvedené definice je zřejmé, že problematika etiky profesního účetního je založena převážně na kvalitně zpracovaných datech. Pouze kvalitně zpracovaná data mohou být předmětem efektivní interpretace a jejich dalšího použití.

Důležitou vlastností profesního účetního je poctivost a pracovitost, které jsou důsledkem etiky každého člověka. Poctivost a pracovitost mnohdy mohou u zaměstnavatele převážit i například nižší jazykové znalosti nebo jiné dovednosti (mimo ty klíčové) uchazeče o výkon profese účetního. Právě informace o pracovitosti a poctivosti zaměstnance může získat zaměstnavatel z referencí. Samozřejmě je, že tyto vlastnosti nepatří pouze mezi etické zásady profesních účetních, ale jsou ceněny ve všech profesích. [22]

Odborná způsobilost také patří mezi prvotní požadavky, které jsou na profesního účetního kladeny, jedná se totiž o schopnost řádného výkonu práce profesního účetního. Uchazeč o profesi účetního se považuje za odborně způsobilého k výkonu této profese po ukončení minimálně středoškolského studia ekonomického směru ukončeného maturitní zkouškou. Žádoucí je také další vzdělávání a prohlubování profesní způsobilosti, především prostřednictvím profesně orientovaných vzdělávacích institucí. Mezi tyto instituce můžeme zařadit např. Institut Svazu účetních a.s., Komoru certifikovaných účetních nebo Mezinárodní federaci účetních IFAC. V České republice můžeme do procesu prohlubování profesní způsobilosti účetního zařadit proces Certifikace účetní profese v ČR, jehož výstupem je Certifikát odborné způsobilosti podle IES (Mezinárodní vzdělávací standardy pro účetní profesi IFAC). [22]

Pro výkon profese účetního z pohledu profesní etiky je dále vyžadována nestrannost a spravedlnost profesního účetního. Tedy schopnost profesního účetního eliminovat vlivy vnějšího nebo i vnitřního prostředí na výkon profese v případech, kdy by mohl být

jeho objektivní pohled na věc ohrožen. Z tohoto důvodu je objektivnost považována za jeden ze základních etických principů práce profesního účetního. [22]

„*Mlčenlivost je jednou z nejpřednějších ctností, kterou člověk může disponovat.*“ [22, str. 62] Z tohoto tvrzení vyplývá, že mlčenlivost není jen požadovanou předností profesního účetního, ale její význam se uplatňuje ve všech profesích, které vykonávají práci s důvěrnými informacemi. Význam mlčenlivosti je umocněn i tím, že vyplývá ze zákona. V případě profese účetního se jedná především o mlčenlivost v obchodních vztazích, která je upravena obchodním zákoníkem. Dále jsou vztahy s klienty a povinnost mlčenlivost s nimi spojená upraveny v etických předpisech, tzv. kodexech. [22]

Posledním pojmem, který je vhodné zmínit při definování etických zásad profesního účetního je nezákonná činnost, přesněji řečeno zdržení se nezákonné činnosti. Tato nezákonná činnost týkající se role profesního účetního je upravena zákonem a její podrobné vymezení bude obsahem dalších kapitol.

Profesní účetní musí mít vždy na paměti, že je nezbytně nutné, aby při komunikaci se zainteresovanými osobami vycházel z uznávaných morálních norem. Tudiž aby nejen obsah sdělení vykazoval požadované parametry, ale také forma podání byla společensky přijatelná.[22] Právě jednání profesního účetního může mít vliv dobrou pověst jeho i celého podniku.

Problematika pověsti podniku již byla vysvětlena. Základním předpokladem pro budování dobré pověsti je etické jednání všech osob spojených s podnikem vůči veřejnosti, zákazníkům, ale i zaměstnancům a odběratelům, a tak je možné říci, že i dále uvedené etické pojmy a jejich obsah mají vliv právě na pověst podniku.[22]

Vedle pojmu pověst podniku je nutné uvést pojem osobní pověst. „*Osobní pověst je ve svém důsledku naším svědomím.*“ [22, str. 58] Tedy je možné říci, že to, jakou pověst má jedinec ve společnosti, závisí na dodržování základních etických zásad a jak následně je viděn ostatními. Profesní pověst člověka je však důležitá nejen z pohledu tohoto konkrétního jedince, ale také podniku, ve kterém je zaměstnán. Zaměstnanec, který bude vystupovat v rámci své profese v rozporu se základními etickými pravidly, může poškodit i dobrou pověst podniku. Z toho důvodu mohou být požadovány při přijímacím řízení reference od předchozího zaměstnavatele nebo také výpis z rejstříku trestů. [22]

1.3 Etické kodexy

V podnikatelské praxi existuje mnoho dokumentů, které se zabývají problematikou etického jednání. Jedná se především o zákony a tzv. etické kodexy. Při definování vztahu etiky a práva bylo uvedeno, že právní normy jsou lépe vymahatelné než normy morální. Přesto však z myšlenky, že právo je minimem morálky, je možné odvodit, že i etická pravidla mohou působit jako efektivní regulátor lidského chování. Vzhledem k tomu, že etická pravidla jsou velmi obtížně vymahatelná, vznikla potřeba tato dříve nepsaná pravidla částečně formalizovat. Z tohoto důvodu jsou stále častěji uplatňovány tzv. etické kodexy, které jsou základním etickým nástrojem upravujícím chování lidí prostřednictvím etických norem a pravidel. Za základní etický dokument jsou považovány proto, že neupravují veškeré etické jednání, ale zabezpečují dodržování pravidel, která jsou považována za kritická.

Významným faktorem ovlivňujícím úspěšnost etického kodexu je síla kultury organizace, ve které má být etický kodex zaveden. Jednotlivé etické normy, které mohou být efektivně využívány např. při řešení vzniklých problémů, jsou tvořeny na základě základních principů a hodnot sdílených v dané organizaci.[16] Právě tyto hodnoty jsou výsledkem podnikové kultury, a tak bude etický kodex respektující tyto hodnoty snáze implementován.

Dále je nutné zaměřit se na klíčové problémy, které musí být etickým kodexem upraveny. Každý subjekt je specifický konkrétní problematikou, která by měla být etickým kodexem ošetřena. Za klíčovou problematiku podniku je možné považovat např. jednání se zákazníkem a ostatními zainteresovanými stranami, na rozdíl od lékaře, u kterého je cílem zajistit poskytnutí stejné lékařské péče všem pacientům bez rozdílu. Etický kodex by měl být tvořen tak, aby vymezil jednání lidí při řešení těchto klíčových problémů a také konkretizoval postihy za jeho nedodržení. Z těchto důvodů je zřejmé, že etické kodexy různých subjektů se mohou výrazně odlišovat.

V praxi se můžeme setkat jak s etickými kodexy, které jsou podkladem pro tvorbu etického prostředí v profesních sdruženích. Další velmi častou formou etických kodexů jsou vnitropodnikové etické kodexy. Tyto kodexy jsou sestavovány celou skupinou osob zainteresovaných v podniku. Jejich tvorba je v rukou nejen managementu, ale také zaměstnanců, kteří jsou snadným vodítkem pro ustanovení hodnot, jež jsou v podniku považovány za významné.

V současné době jsou etické kodexy považovány za významný nástroj pro zlepšení prezentace podniku směrem ke svým zákazníkům a široké veřejnosti a stává se tak součástí public relations podniku. Především je ale hlavní funkcí etického kodexu ustavení pravidel chování subjektu, kterého se etický kodex týká. [14]

Jak již bylo uvedeno, etické kodexy jsou pro různé subjekty odlišné. Je vhodné dodat, že etické kodexy se rozlišují nejen z pohledu subjektů, ve kterých jsou uplatňovány, ale také je možné je členit dle Lukaniče podle ambicí na:

- aspirační kodexy, které jsou založeny na ideálech ovlivňujících chování subjektu,
- výchovné kodexy obsahující přesné postupové kroky včetně obsáhlých komentářů,
- regulační kodexy, které jsou přesným souborem pravidel využívaných při řízení profesionálního chování a mohou být také podkladem pro vyřizování stížností. [14, str. 19]

„Obecně platí, že etické kodexy jsou směsí normativních a pragmatických úvah subjektu o tom, jak by se chtěl a měl chovat.“ [14, str. 19]

Je tedy možné říci, že etický kodex je souborem pravidel tzv. šitých na míru konkrétnímu subjektu. Východiskem pro efektivně fungující etický kodex jsou především sdílené hodnoty a klíčové problémy daného subjektu.

Pro to, aby mohly být etický kodex efektivně využíván při regulaci neetického jednání, je nutná jeho průběžná aktualizace a především kontrola dodržování pravidel zakotvených v tomto dokumentu. Součástí etického kodexu by tak měl být i přehled postihů souvisejících s nedodržením jednotlivých etických pravidel, aby etický kodex zcela plnil svoji funkci.

1.4 Etický kodex pro auditory a účetní znalce

Etika účetních znalců je základním stavebním kamenem pro upevnění důvěryhodnosti profese účetních a jejich schopnosti sloužit veřejnému zájmu. Tyto skutečnosti jsou důvodem k neustálému zdokonalování etických kodexů, mezi které patří i Etický kodex pro auditory a účetní znalce, základní etický dokument vydaný mezinárodní federací účetních (IFAC). Mezinárodní rada pro etické standardy účetních/auditorů, jmenovaná Radou IFAC drží v kompetenci vydávání etických standardů, jejichž dodržování je

povinné pro všechny členské organizace IFAC. Etické požadavky na účetní znalce a auditory, které jsou stanoveny v tomto Kodexu, musí být dodržovány v požadované kvalitě a není přípustné jakékoliv zmírnění těchto požadavků, vyjma zákonem stanovených důvodů. Naopak je možné, pokud to legislativa dovoluje, uplatňovat přísnější požadavky než ty, které jsou v Kodexu stanoveny. [19]

Etický kodex pro auditory a účetní znalce je členěn do tří základních částí:

Část A: Obecná platnost Kodexu – uvádí základní principy etického chování a koncepční rámec určující postupy jednání účetního znalce v případě, že se dostane do situace ohrožující dodržení základních principů.

Část B: Auditori – definuje způsoby užití koncepčního rámce v situacích, které mohou mít vliv na dodržení základních principů etického jednání auditora a možnosti ošetření hrozeb, které z těchto situací mohou plynout.

Část C: Účetní znalci – stejně jako část B určuje způsoby jednání v konkrétních situacích, které mohou vzniknout z pozice výkonu profese účetního znalce. [19]

1.4.1 Základní principy a koncepční rámec

Definice základních vzorců etického chování účetních znalců vychází z odpovědnosti jednat ve veřejném zájmu. Povinností profesního účetního znalce, je dodržování základních principů a uplatňování koncepčního rámce, který zajišťuje schopnost účetních znalců jednat v souladu se základními principy, tedy ve veřejném zájmu.

1.4.1.1 Koncepční rámec

Koncepční rámec Kodexu usnadňuje orientaci v oblasti etického jednání účetních znalců a auditorů vázaných povinnostmi dodržovat etický kodex v situacích, které mohou nastat při výkonu jejich profese. Jedná se o situace, kdy je nutné rozpoznat a vyhodnotit ohrožení dodržování základních etických principů a tím plnění povinnosti jednat ve veřejném zájmu.

„Koncepční rámec uvádí mnoho rozličných okolností, které umožňují vznik hrozeb ve vztahu k dodržování základních principů s cílem zabránit tomu, aby auditor/účetní

znalec došel k závěru, že situace je přípustná v případě, že není přímo zakázána.“ [19, str. 9]

Povinnost dodržovat koncepční rámec má účetní znalec při identifikaci hrozeb, které ohrožují základní principy, případně vyhodnocování významnosti těchto hrozeb a určování zabezpečovacích prvků, které jsou nezbytné pro eliminaci těchto hrozeb na přípustnou míru.

1.4.1.2 Základní etické principy

Povinností účetního znalce, který se při vstupu do účetní profese mimo jiné zaváže dodržovat etický kodex příslušné profesní organizace, především tedy Mezinárodní federace účetních, je dodržovat následující etické principy:

- 1) Integrita – z tohoto principu vychází povinnost účetního znalce jednat čestně a poctivě při výkonu své profese, aby nedocházelo k poškození dobrého jména jeho i celé profese účetních znalců.
- 2) Objektivita – v tomto případě je nutné zdržet se jakéhokoliv jednání, které by mohlo být ovlivněno zaujatostí nebo konfliktem zájmů, to znamená, že by byla omezena schopnost účetního znalce jednat na základě svého profesionálního a odborného úsudku.
- 3) Odborná způsobilost a řádná péče – z povinnosti účetního znalce poskytovat kvalifikované odborné služby vyplývá požadavek na získání a udržení odborné způsobilosti a současně poctivé jednání při poskytování těchto služeb.
- 4) Důvěrný charakter informací – tento princip ukládá účetnímu znalci povinnost neuvádět neoprávněně mimo firmu důvěrné informace získané z činnosti profesního účetního a tyto informace nevyužívat k získání osobního prospěchu nebo pro účely třetích stran. Existují však situace, kdy je účetní znalec povinen zveřejnit i důvěrné informace. Jedná se o situace, kdy:
 - ▶ zveřejnění umožňuje zákon a je schváleno klientem nebo zaměstnavatelem,
 - ▶ zveřejnění vyplývá ze zákona (např. při zjištění porušení zákona),

- ▀ zveřejnění je povinné z pohledu profese účetního znalce a současně není zakázáno právními předpisy (např. potřeba hájit profesní zájmy účetního znalce).

5) Profesionální jednání – princip profesionálního jednání je založen na povinnosti účetního znalce dodržovat všechny příslušné zákony a právní předpisy tak, aby bylo chráněno dobré jméno profese účetních znalců. Auditor musí být vždy v souvislosti se svojí profesí čestný a upřímný a to i v případě, kdy chce vyzdvihnout svoji práci. Musí se zdržet nepřiměřeného vychvalování svých služeb nebo zveličování vlastní odborné kvalifikace a současně nesmí nepřiměřeně komentovat práci jiných účetních znalců. [19]

1.4.2 Hrozby a jejich ošetření

V případě, že účetní znalec odhalí skutečnosti, které by mohly být v rozporu se zásadami etického chování dle Kodexu, je nutné vyhodnotit, zda existují opatření, která by mohla tyto hrozby minimalizovat nebo úplně odstranit. V případě, že se účetní znalec dostane do situace, kdy není možné je eliminovat, tedy v případě dalšího pokračování v kritické činnosti by mohlo reálně dojít k porušení základních principů, je povinností účetního znalce odmítnout další práci na dané zakázce, či ukončit vztah se zaměstnavatelem, ze kterého by toto porušení principů vyplývalo.

Pokud by i přesto došlo k neúmyslnému porušení etických pravidel, nemusí být toto pochybení považováno za porušení základních principů v případě, že ihned po odhalení tohoto porušení pravidel jsou uplatněny kroky k nápravě.

Dodržování základních principů stanovených etickým kodexem může být ohroženo řadou událostí, které mohou být spouštěčem nejrůznějších hrozeb. Tyto hrozby můžeme zařadit do následujících kategorií:

- 1) Hrozba vlastní zainteresovanosti – tato hrozba vychází z existence podílu (finančního nebo jiného) drženého účetním znalcem, který může ovlivnit úsudek a chování účetního znalce a vést k rozporu se základními etickými principy.
- 2) Hrozba prověrky po sobě samém – hrozba vyplývá z možnosti nesprávného vyhodnocení předchozího závěru účetního znalce nebo jiné osoby ze stejné firmy a dalšího využití tohoto závěru při poskytování současných služeb.

- 3) Hrozba protekčního vztahu – základem vzniku této hrozby je neschopnost objektivně posoudit situaci vzhledem k významné shodě s postojem klienta.
- 4) Hrozba spřízněnosti – hrozba vznikající v důsledku dlouhodobých či blízkých vztahů s klientem nebo zaměstnavatelem, a tak dochází ke střetu zájmů.
- 5) Hrozba vydíratelnosti – hrozba vycházející z předpokladu, že objektivní jednání účetního znalce bude ovlivněno skutečnými nebo naznačovanými hrozbami a nátlakem. [19]

Cílem tohoto Kodexu je, aby docházelo k poskytování služeb v požadované kvalitě a neustálé podpoře jednání ve veřejném zájmu. Z tohoto důvodu jsou Kodexem definovány zabezpečovací prvky, které mají bránit hrozbám, aby nebyly ohroženy základní principy a stanovené cíle. Tyto zabezpečovací prvky se člení do dvou kategorií:

- 1] zabezpečovací prvky vytvořené profesními orgány, legislativou nebo regulatorními orgány (např. nároky na vzdělání a profesní zkušenosti nebo kontrola dokumentů vydaných účetním znalcem třetí straně).
- 2] zabezpečovací prvky vyplývající z pracovního prostředí účetních znalců (např. nastavení kontrolních mechanismů uvnitř podniku, důraz na výběr odborně způsobilých účetních znalců, zavádění metodických pokynů v oblasti etiky a jejich průběžná aktualizace). [19]

Závěrečná část Etického kodexu pro auditory a účetní znalce se zabývá využitím koncepčního rámce tohoto kodexu účetními znalci. Nejsou zde popsány veškeré situace a souvislosti, ve kterých se může ocitnout, a proto i zde je kladen důraz na to, aby využíval svých profesních zkušeností a svého odborného úsudku.

Účetní znalec musí mít neustále na paměti, že veškeré jednání, které souvisí s jeho profesí účetního, podléhá povinnosti dodržovat základní principy, a tak se nesmí vědomě podílet na žádné činnosti, která by mohla poškodit dobrou pověst profese.

Etický kodex pro auditory a účetní znalce uvádí i příklady hrozeb, které mohou vznikat při výkonu profese účetního a také možnosti nápravy, které má v případě, že odhalí neetické jednání. V tomto případě se doporučuje vyhledat právní poradenství, anebo pokud účetní znalec shledá, že se jedná o fatální hrozbu, může učinit závěr, že je vhodné v konkrétním subjektu nebo na konkrétní zakázce ukončit svoji činnost. [19]

1.4.3 Možné konflikty

Při výkonu profese účetního znalce se člověk může dostat do situace, kdy budou v rozporu zájmy jeho zaměstnavatele a jeho profesní odpovědnosti dodržovat základní principy. Účetní znalec může být pod tlakem zaměstnavatele, aby jednal v rozporu se zákonem nebo etickými pravidly. Příkladem může být nátlak na zkreslování skutečností týkajících se účetní závěrky nebo daňových záležitostí. To jsou právě situace, které mohou vést ke vzniku výše uvedených hrozeb. V případě vztahu zaměstnavatel vs. účetní znalec může docházet k hrozbě vydíratelnosti účetního znalce. Takovéto hrozby je nutné ošetřit pomocí postupů uvedených v koncepčním rámci Etického kodexu pro auditory a účetní znalce, případně využít zabezpečovacích prvků, jakými může být rada od odborného poradce např. příslušné profesní organizace, využití formálních postupů k řešení sporů v rámci pracovně-právních vztahů nebo výše uvedené právní poradenství. [19]

1.4.4 Příprava a vykazování informací

Povinností účetního znalce je příprava a předkládání informací, které jsou nadále využívány buď externími subjekty nebo používány uvnitř podniku jako podklady pro řídicí pracovníky. Jeho povinností je předkládat tyto informace tak, aby byly pochopeny ve správném kontextu. Základním předpokladem pro správné pochopení těchto informací je jejich správnost, pravdivost a korespondence s příslušnými profesními standardy. Následně přichází na řadu vhodně zvolená interpretace informací účetním znalcem, který za tyto informace zodpovídá. Účetní znalec musí zajistit, aby informace, za jejichž přípravu zodpovídá:

- jasně popisovaly charakter obchodních transakcí, aktiv nebo závazků,
- byly zpracovávány a předkládány včas a správným způsobem,
- popisovaly skutečnost správně a úplným způsobem, to znamená, že nebyly zamlčeny žádné důležité skutečnosti. [19]

V souvislosti s přípravou a vykazováním informací opět mohou vznikat již zmiňované hrozby ohrožující základní principy. Kodex uvádí konkrétně hrozbu vydíratelnosti, jako potenciální zdroj ohrožení principů objektivity nebo odborné způsobilosti a řádné péče. Ta může vzniknout tlakem na účetního znalce, aby informace, které podává, byly

jakkoliv zavádějící, a tím ohrožovaly dobrou pověst účetního znalce, a tedy i celé účetní profese. V tomto případě je nutné mít možnost využít uvedených zabezpečovacích prvků, které hrozby minimálně sníží na přijatelnou úroveň.

1.4.5 Zajištění potřebné kvalifikace

Zajištění potřebné kvalifikace je základním předpokladem pro to, aby účetní znalec mohl jednat v souladu se základním principem odborné způsobilosti a řádné péče. Jeho povinností je, aby při výkonu dané činnosti měl odpovídající kvalifikaci a byl schopný odborně posoudit, zda má k výkonu této dostatečné množství informačních zdrojů a času. V případě, že účetní znalec nemá dostatek zkušeností, případně nemá odpovídající vzdělání, může být ohrožen základní princip odborné způsobilosti a péče, a proto je nutné opět vyhodnotit hrozby, které z tohoto jednání plynou. V dalším postupu je tedy vhodné získat dostatečné množství času nejen na provedení dané činnosti, ale také na prohloubení znalostí a získání nových zkušeností. K tomu je možné využít poradenství od osob s potřebnou kvalifikací nebo případně konzultací s nadřízenými, nezávislými experty atd. [19]

V případě, že není možné tyto hrozby minimalizovat nebo odstranit, doporučuje Kodex účetnímu znalci odmítnout požadavek na splnění této činnosti a náležitě odůvodnit své rozhodnutí. [19]

1.4.6 Finanční podíly

V dnešní době je již běžné, že klíčoví zaměstnanci nebo jejich blízcí rodinní příslušníci mohou mít finanční podíly v zaměstnávající organizaci. Účetní znalci, kteří vytvářejí podklady pro strategické řízení firmy, jednají se zainteresovanými stranami a mají přístup k důvěrným informacím, patří do skupiny těchto klíčových zaměstnanců. Při výkonu své profese se ale dostávají do situací, které mohou vést ke vzniku hrozby vlastní zainteresovanosti. Objektivita účetního znalce pak může být ohrožena vlastnictvím přímých nebo nepřímých finančních podílů, vznikem nároku na prémii při určité výši dosaženého zisku nebo vlastnictvím akciových opcí zaměstnávající organizace, jejichž výše by mohla být přímo ovlivněna rozhodnutím, které účetní znalec učiní. [19]

Etickým kodexem pro auditory a účetní znalce jsou stanoveny požadavky na posouzení závažnosti všech hrozeb a stanoveny zabezpečovací prvky vhodné pro konkrétní typ ohrožení. Mezi tyto zabezpečovací prvky patří:

- metodiky a postupy stanovující způsoby odměňování klíčových osob,
- dostatečné informace o existenci všech relevantních podílů a soulad se všemi vnitřními směrnici,
- interní a externí auditorské postupy,
- nejnovější přístupy k řešení etických otázek souvisejících s neoprávněným využitím neveřejných informací. [19]

Snahou účetního znalce by mělo být vždy etické jednání sloužící především veřejnému zájmu a při výkonu profese účetního by měl jít osobní prospěch stranou. Z tohoto důvodu i využívání neveřejných informací ke vzniku finančního prospěchu účetního znalce je podle Kodexu nepřípustné. [19]

1.4.7 Stimuly a přesvědčování

Účetní znalec se při výkonu své profese může setkat s různými formami nabídek. Může se jednat o dary, projevy pohostinnosti nebo nadstandardní zacházení. V případě, že účetní znalec obdrží takovou nabídku, je nutné vyhodnotit, zda se jedná o standard obvyklý např. v dlouhodobých obchodních vztazích nebo se jedná o projev náklonnosti, který by mohl ohrozit dodržení základních etických principů.

Vzhledem k tomu, že ohrožení základních principů nevzniká pouze přijetím takové nabídky, ale už jejím obdržením, je nutné v takových případech podstoupit určité kroky, které zabezpečí, aby nedošlo k ohrožení profese účetního znalce. Základním předpokladem pro zvládnutí takovéto situace je informování vrcholových řídicích pracovníků a třetí strany o vzniku této hrozby ve formě takovéto nabídky tak, aby mohla být účinně ošetřena.

Druhou stránkou věci je situace, kdy je na účetního znalce vyvíjen tlak, aby nabídl nějaký stimul s cílem ovlivnit rozhodování jiné osoby nebo získat důvěrné informace. Na účetního znalce může tlačit např. jeho nadřízený a povinností účetního znalce je odmítnout takovéto jednání a případně požádat o radu příslušný profesní orgán nebo právního poradce. Pokud ani v tomto případě není účetní znalec přesvědčen, že nejsou

ohrožovány základní principy, je vhodné zvážit další spolupráci se zaměstnaneckou organizací nebo práci na dané zakázce. [19]

Tento etický kodex, vydaný Radou mezinárodní federace účetních (IFAC), byl přijat i Komorou certifikovaných účetních, která je organizační složkou Svazu účetních, členu IFAC. Z přijetí Etického kodexu pro auditory a účetní znalce vyplývá členským organizacím povinnost dodržovat etické požadavky minimálně stejně přísné, jako jsou uvedeny v tomto Kodexu. Komora certifikovaných účetních jej považuje za soubor nároků na profesní účetní v oblasti profesní etiky, které jsou povinni při výkonu své profese uplatňovat v České republice i v zahraničí. [17]

1.5 Etický kodex profesních účetních

Komora certifikovaných účetních také vydala etický kodex, kterým se zavazují dodržovat všichni certifikovaní účetní v České republice Etický kodex profesních účetních. Cílem tohoto etického kodexu je, stejně jako v případě kodexu mezinárodně používaného, zajištění věrohodnosti předkládaných informací, poskytování služeb, které jsou v souladu s právními předpisy i profesními standardy a v neposlední řadě prostřednictvím služeb poskytovaných profesionály v oblasti účetní profese upevnění její důvěryhodnosti.

Povinností certifikovaného účetního je hájit především veřejný zájem a to i v případě, že je v rozporu s jeho osobním zájmem nebo zájmem organizace, ve které je zaměstnán. Přijetím etického kodexu se zavazuje certifikovaný účetní vykonávat svoji činnost profesního účetního v souladu se základními principy, které Etický kodex profesních účetních uvádí ve stejném rozsahu jako Etický kodex auditorů a účetních znalců.

Rozdíl oproti mezinárodně uznávanému Kodexu je možné shledat ve struktuře obsahu. Ten je v případě Etického kodexu profesních účetních členěn na tři části:

- a) Část A - Obecná část: problematikou této části kodexu je konkretizování etických požadavků na certifikovaného účetního při výkonu jeho profese, především dodržování objektivitu, odborné způsobilosti a dodržování důvěrného charakteru informací. Dále jsou uvedeny možnosti řešení etických konfliktů, se kterými se může profesní účetní setkat. Na rozdíl od Etického kodexu pro auditory a účetní znalce jsou zde uvedena i úskalí při výkonu daňové praxe,

přeshraniční činnosti a také etické nároky na propagaci činnosti certifikovaného účetního.

b) Část B - Pro profesní účetní provozující veřejnou praxi: Tato část se zabývá etickými požadavky na práci profesních účetních, ale také auditorů v následujících oblastech:

- Nezávislost při ověřování;
- Odborná způsobilost a odpovědnost za služby osob, které nejsou profesními účetními;
- Honoráře a provize;
- Činnosti neslučitelné s výkonem práce profesního účetního;
- Peněžní prostředky klientů;
- Vztahy s jinými profesními účetními;
- Reklama a získávání klientů;

c) Část C - Pro profesní účetní v zaměstnaneckém poměru – v této části se kodex zaměřuje na situace, které mohou vzniknout v případě, že profesní účetní vykonává svoji profesi jako zaměstnanec v průmyslu, obchodě, veřejném sektoru nebo školství. Jsou zde uvedena vodítka, kterými by se profesní účetní měl řídit při výkonu své profese v rámci zaměstnanecké organizace. Konkrétně se jedná o situace, kdy se řeší:

- Sřet profesních a zaměstnaneckých zájmů
- Vztah ke spolupracovníkům
- Povinnost odborné způsobilosti
- Požadavky na prezentované informace [17]

Výše uvedené požadavky na profesní účetní v pracovně-právním vztahu jsou v souladu s Etickým kodexem pro auditory a účetní znalce a nebyly mezi nimi shledány žádné výrazné rozdíly.

Etický kodex profesních účetních vydaný Komorou certifikovaných účetních neopomíná v úvodu uvést ani pochybení, která souvisejí s nedodržením základních etických požadavků stanovených v tomto kodexu. V souvislosti s tím uvádí, která

porušení etických pravidel konkrétně jsou disciplinárně potrestána, bohužel však v kodexu není uvedeno, o jaká disciplinární opatření se v případě porušení etických požadavků jedná.

Po prostudování obou etických dokumentů je možné říci, že obsahově spolu korespondují, pouze se odlišují v jednotlivých členěních, což je známkou toho, že Komora certifikovaných účetních při sestavování Etického kodexu profesních účetních splnila nároky IFAC na to, aby všechny členské profesní organizace uplatňovaly stejně přísné požadavky na své členy při výkonu profese účetních.

Již úvodní řádky obou dokumentů zdůrazňují, že hlavním cílem je rozvíjet a zdokonalovat účetní profesi, vybavenou harmonizovanými technickými i profesními standardy, po celém světě a hájit při tom nejen zájmy subjektů, v jejichž prospěch profesní účetní vykonávají svoji praxi, ale především zájmy veřejné.

1.6 Vzdělávání a certifikace účetní profese

Výkon profese účetního vyžaduje od svých představitelů velmi zodpovědný přístup a je nezbytně nutné, aby v zájmu upevnění dobrého jména profese účetního existoval systém, který zajistí skutečnou profesionalitu.

V České republice byla v roce 1999 založena Komora certifikovaných účetních, samostatná organizační složka Svazu účetních, sdružující odborníky účetní profese. Hlavním úkolem Komory certifikovaných účetních je prostřednictvím systému certifikace účetních dosahovat neustálého rozvoje účetní profese, ale také zabezpečit svým členům odborné poradenství a potřebný servis při výkonu účetní profese a při dalším vzdělávání. Poskytování kvalitních služeb z pozice profesních účetních má zajistit soubor požadavků, které jsou kladeny na účetní ze strany Komory certifikovaných účetních. [18]

Prvotní podmínkou pro členství v Komoře certifikovaných účetních je absolvování systému certifikace účetní profese v ČR nebo v jiné profesní organizace, která je členem IFAC a splňuje Mezinárodní vzdělávací standardy. [18] Tyto Mezinárodní vzdělávací standardy (IES) vyžadují od účetní profese splnění kritérií, která jsou pro získání profesní způsobilosti a její celoživotní udržování nezbytná. Absolvováním certifikace účetních je splněn požadavek na získání požadovaného vzdělání a praktických

zkušeností, které jsou podmínkou pro splnění certifikace. Dalším požadavkem je pak kontinuální profesní rozvoj, který se zavazují členové Komory certifikovaných účetních splňovat. V neposlední řadě je povinností každého uchazeče o členství přijetí etického kodexu, jehož dodržováním se zavazuje profesní účetní jednat ve veřejném zájmu a zároveň hájit a upevňovat důvěru v účetní profesi.

1.6.1 Certifikace účetní profese v ČR

V České republice je certifikace účetních zajišťována Institutem certifikace účetních a.s. Cílem tohoto systému certifikace je zvýšení kvalifikace a srovnatelnosti znalostí profesních účetních s ostatními státy světa. Současně s rozšířením kompetencí účetních pro výkon účetní profese je jim umožněno lepší uplatnění v zahraničních firmách nebo větší prostor pro podnikání v zahraničí.

Certifikace účetních je prováděna v souladu s Mezinárodními vzdělávacími standardy pro účetní profesi IFAC a navazuje na vzdělávací systém České republiky. Nespornou výhodou Certifikace účetní profese v ČR je nabytí a prověření nejen odborných znalostí, ale i získání praktických zkušeností. Zájemci o obdržení certifikátu mají možnost získat kvalifikaci pro výkon účetní profese a jejích různých specializací na dvou úrovních.

První kvalifikační stupeň, certifikovaný účetní, umožňuje získat certifikaci na základě dosažení vysoké úrovně znalostí účetnictví, daní, práva, manažerské ekonomiky a financí, a také znalosti profesního chování a komunikace. K získání certifikátu je podmínkou také přijetí Etického kodexu Komory certifikovaných účetních, který je neopomenutelným dokumentem právě při zajišťování požadovaného profesního chování profesních účetních. [18]

Za postačující praktické zkušenosti jsou považovány minimálně dva roky řízené praxe a naplnění dovedností stanovených pro stupeň certifikovaný účetní, nebo minimálně čtyři roky praxe předchozí a naplnění dovedností stanovených pro stupeň certifikovaný účetní. [18] Řízená praxe je určena pro ty, kteří nemají požadovanou praxi z předchozí činnosti při výkonu profese účetního. Při řízené praxi je uchazeč o certifikaci pod dohledem odborníka, který je mu buď školitelem, nebo konzultantem. Podle toho mu je i následovně určena minimální doba této řízené praxe. Pokud uchazeč má předchozí

praxi ve stanoveném rozsahu, musí ji náležitým způsobem doložit, aby mu mohla být uznána. [18]

Minimální požadované vzdělání je úplné střední vzdělání ukončené maturitní zkouškou a v případě vyššího dosaženého vzdělání je možné podle požadavků odpuštění některých, jinak povinných zkoušek.

Druhý stupeň, účetní expert, zajišťuje svému držiteli nejvyšší kvalifikaci v oblasti účetnictví, která je plně využitelná a uznávaná, stejně jako obdobné profesní tituly získané a užívané v zahraničí. Účetní expert ovládá základní principy a má stejné odborné znalosti v požadovaných oblastech jako certifikovaný účetní, ale tyto znalosti jsou dále rozšířeny o problematiku manažerského účetnictví, znalost mezinárodních standardů účetního výkaznictví, o schopnost zpracování konsolidované účetní závěrky a další.

Kromě znalostí je od uchazeče o certifikaci vyžadována praxe v podobě minimálně roční řízené praxe s naplněním dovedností stanovených pro tento stupeň, započaté nejdříve po dokončení stupně certifikovaný účetní. Stejně tak jako už nižšího stupně je požadováno minimálně úplné střední vzdělání ukončené maturitní zkouškou a splnění všech zkoušek ze stupně certifikovaný účetní. [18]

1.6.2 Kontinuální profesní vzdělávání

Požadavek na kontinuální profesní vzdělávání vychází z etického kodexu, ve kterém jsou zakotveny všechny principy, kterými se musí řídit každý profesní účetní. Povinností profesního účetního je nejen získat odborné znalosti, ale také je neustále prohlubovat a rozvíjet. Vzhledem k tomu, že účetnictví je velmi dynamickou profesí, jsou na rozvoj znalostí, a tím i odbornou způsobilost profesních účetních, kladeny velké nároky.

K neustálým změnám dochází jak v požadavcích na výkon profese účetního, tak i v právních předpisech a normách souvisejících s účetnictvím. Nezanedbatelným činitelem měnícím nároky na znalosti a odbornou způsobilost profesních účetních je neustálé zdokonalování a prohlubování profesních standardů a jejich mezinárodní sbližování, které má zajistit poskytování služeb na odpovídající úrovni a v požadované kvalitě, a tak přispět k upevnění důležitosti účetní profese.

Všechny tyto důvody vedly k tomu, aby Mezinárodní federace účetních (IFAC) vytvořila v souladu se svým etickým kodexem Mezinárodní vzdělávací standard IES č. 7 – Program celoživotního vzdělávání a kontinuální rozvoj profesní způsobilosti, jehož obsahem jsou požadavky na kontinuální profesní vzdělávání účetních, kteří jsou členy členských organizací IFAC. V České republice se tato kontinuální profesní vzdělávání podle IES č. 7 týká členů Komory certifikovaných účetních, která je právě členskou organizací IFAC.

System kontinuálního profesního vzdělávání v České republice byl zahájen v roce 2000, kdy Komora certifikovaných účetních, v souladu s Mezinárodním vzdělávacím standardem IES č. 7 začala klást požadavky na neustálé vzdělávání svých členů. V současné době jsou nároky na toto vzdělávání upraveny Směrnicí Komory certifikovaných účetních č. 11/2012.

Směrnice uvádí, že kontinuální profesní vzdělávání je jednou z forem, jak zkvalitnit rozvoj účetní profese tím, že bude výkon profese doprovázen a zkvalitňován systémem soustavného zdokonalování odborných znalostí a dovedností. Cílem je, aby členy Komory certifikovaných účetních byli jen odborníci, jejichž zájmem je poskytování kvalitních služeb vykonávaných ve veřejném zájmu a budování dobrého jména účetní profese.

Mezinárodní vzdělávací standard IES č. 7 definuje kontinuální profesní vzdělávání jako soubor vzdělávacích aktivit, které jsou relevantní a ověřitelné. Jisté však je, že ani v případě relevantních vzdělávacích aktivit není zaručen požadovaný výsledek, tedy poskytování kvalitních služeb všemi profesními účetními, což je dáno především schopnostmi, kterými konkrétní účetní disponuje a schopností profesního účetního zapojit při výkonu své profese odborný úsudek a objektivní přístup. Tyto důvody vedou k tomu, že veškeré aktivity, které probíhají v rámci kontinuálního profesního rozvoje, a jejich výsledky, jsou měřitelné. Jen tak je možné ověřit, zda činnosti zaměřené na profesní rozvoj jsou zvoleny správně, případně jaká opatření je třeba provést ke zvýšení profesní způsobilosti.

Příkladem kontinuálního profesního vzdělávání může být například publikace odborných textů na základě vlastního studia odborných pramenů. Právě publikování odborného textu je měřitelným výsledkem předchozího studia a znalosti dané problematiky. Naopak velmi obtížně měřitelné výsledky jsou například z účasti na různých seminářích či školeních organizovaných jinou než profesní organizací. Tato

školení nemusí mít vždy požadovanou kvalitu a efekt na zvyšování úrovně znalostí, a tím i profesní způsobilosti.

Podle Směrnice Komory certifikovaných účetních č. 11/2012 kontinuální profesní vzdělávání představuje:

- a) průběžné prohlubování odborných znalostí včetně znalostí vztahujících se k legislativní úpravě účetnictví,
- b) průběžné vzdělávání v oblasti mezinárodních účetních standardů a legislativní úpravy účetnictví v Evropské unii i ve světě,
- c) prohlubování právního vědomí a rozvíjení stavovských a etických hodnot,
- d) zvyšování schopnosti využívat informačních technologií pro rozvoj odborné způsobilosti k výkonu účetní profese. [31]

V českých podmínkách je dle Směrnice kontinuální profesní vzdělávání rozděleno na část strukturovanou a nestrukturovanou. V rámci strukturované části kontinuálního profesního vzdělávání jsou vzdělávací aktivity organizovány nějakou profesní organizací nebo vzdělávací institucí. V případě nestrukturované části kontinuálního profesního vzdělávání se může jednat o různé formy samostudia či výkon funkce člena různých odborných orgánů. [31]

Směrnice ukládá povinnost všem členům Komory certifikovaných účetních věnovat kontinuálnímu profesnímu vzdělávání minimálně 40 hodin ročně a splnění tohoto požadavku náležitě doložit ve formuláři k tomu stanoveném. V případě nesplnění požadavku 40 hodin za jeden rok, má profesní účetní možnost splnit svůj závazek v dalších letech tak, že prokáže naplnění minimálně 120 hodin v třech po sobě jdoucích obdobích. V případě požadavku Komory certifikovaných účetních je účetní povinen předložit také doklad o tom, že se skutečně splnil svoji povinnost a zúčastnil se dané vzdělávací akce. Pokud certifikovaný účetní neplní svoje povinnosti v průběhu tří let, jsou tyto informace postoupeny k řešení disciplinární komisí. [31]

1.6.3 Význam certifikace účetních

Po prostudování problematiky profesní etiky a certifikace účetních je možné říci, že účetní etika je základním stavebním kamenem pro výkon profese účetního a ochranu zájmů firem, pro které účetní vykonávají svoji profesi. Základní principy definované

etickým kodexem se zavazují dodržovat všichni profesní účetní, kteří jsou členy Komory certifikovaných účetních ČR i jiných profesních organizací po celém světě.

Jak již bylo uvedeno, přijetí etického kodexu je jednou z podmínek pro získání certifikátu, který by měl být dokladem toho, že profesní účetní je skutečným odborníkem ve své profesi. Certifikovanému účetnímu se tak otevírají možnosti pro výkon jeho profese v zahraničních firmách a potenciálně i rychlejší profesní růst. Naopak z pohledu veřejnosti a uživatelů služeb profesních účetních je certifikace předpokladem pro kvalitně odvedenou práci profesního účetního jak z pohledu jeho odborných znalostí a dovedností, tak z pohledu etiky při výkonu jeho profese.

Bohužel jsou však i přesto známé případy, kdy došlo k porušení nejen etických principů, ale také se účetní dopustil protiprávního jednání, které vedlo k poškození některého ze zainteresovaných subjektů. Z tohoto důvodu je vhodné, aby důvěra v profesi účetního byla podložena efektivními kontrolními mechanismy, které včas odhalí porušení pravidel, která je profesní účetní povinen dodržovat, a tak zabrání vzniku škody například zaměstnavateli nebo klientovi, pro kterého vykonává účetní svoji činnost.

2 Protiprávní jednání

Podnikatelské subjekty a lidé, kteří jsou jejich součástí, jsou povinni se při výkonu své profese či podnikatelské činnosti chovat podle určitých norem. Z předchozí části této práce vychází skutečnost, že velmi důležitou součástí regulace chování a jednání osob vykonávajících určitou profesi jsou, etika a morálka. V praxi je možné se setkat s různými psanými, ale i nepsanými pravidly, která ovlivňují chování na základě zažitých zvyklostí. Porušení morálních norem je většinou spojováno s jakýmsi společenským postihem, kterým může být v krajním případě až vyloučení ze společnosti. Také dodržování etických kodexů může, ale nemusí být vynucováno určitým postihem.

Pokud se zaměříme na jiný systém norem, kterým jsou ekonomické subjekty regulovány při své činnosti, v první řadě každého napadne právo. Právo upravuje tzv. právní vztahy mezi právními subjekty, které v těchto vztazích vystupují jako nositelé subjektivních práv a povinností, a tyto vztahy jsou založené na určitých právních skutečnostech stanovených právními normami. „*Právní skutečnosti jsou takové životní okolnosti, s nimiž právní norma spojuje vznik, změnu, zánik právního vztahu.*“ [23, str. 90] Mezi právní skutečnosti podmíněné volným chováním patří právní jednání a protiprávní jednání. Právní skutečnosti, které nejsou podmíněné volným chováním, tedy nejsou závislé na lidské vůli, jsou právní události a protiprávní stavy. Na rozdíl od etických a mravních norem platí v případě právních norem povinnost jejich zapsání v příslušných pramenech práva a jejich dostupnost všem, kterých se povinnost jejich dodržování týká. [23] Nedodržení těchto právních norem je ve většině případů spojováno s hrozbou určité sankce.

2.1 Definice protiprávního jednání

Pro potřeby této práce je nutné vymezit pojem protiprávní jednání. Z logiky věci vyplývá, že protiprávní jednání je takové jednání, které není v souladu s některým z pramenů práva. Je tedy možné říci, že protiprávní jednání je jednání porušující právo a současně měnící nebo rušící subjektivní práva a povinnosti. Za protiprávní je možné považovat v každém případě pouze takové jednání, které je člověk schopen ovládat a rozeznat jeho možné důsledky. [20]

Základním předpokladem pro pochopení protiprávního jednání je, že se jedná o právní skutečnost, která má volní charakter, to znamená, že vzniká vždy v závislosti na lidské vůli. Jedná se tedy o zaviněné porušení právní povinnosti, v praxi často nazývané právním deliktem. Za toto porušení právní povinnosti náleží delikventovi povinnost strpět následky stanovené právními normami v rámci odpovědnostního právního poměru. Tato povinnost je označována jako právní odpovědnost. Podle toho, o jaký druh deliktu se jedná, se odpovědnost člení na veřejnoprávní a soukromoprávní. [3]

2.2 Členění deliktů

Protiprávního jednání je možné se dopustit buď aktivním konáním protiprávního jednání nebo zdržením se určitého konání. Z tohoto charakteru jednání subjektu je možné členit protiprávní jednání na:

- a) komisivní – vzniká z aktivní činnosti člověka, tedy člověk jedná jinak, než by v dané situaci měl, čímž porušuje určitou právní normu (např. porušení zákazu)
- b) omisivní – vzniká z nečinnosti člověka, který má v daném okamžiku povinnost jednat (např. porušení příkazu) [10]

Při jiném dalším členění protiprávního jednání do skupin jsou využívány různé aspekty. Je možné při členění protiprávního jednání postupovat také dle toho, který státní orgán ukládá povinnost nést újmu za poškození zájmů a způsob, který tuto povinnost zakládá. [20] Podle výše uvedených kritérií je možné jednání porušující právní povinnosti, tzv. právní delikty, členit na soukromoprávní (pracovněprávní, obchodněprávní, občanskoprávní), veřejnoprávní (trestné činy, přestupky a jiné správní delikty) a disciplinární delikty.

2.2.1 Trestné činy

Trestné činy patří mezi protiprávní jednání s nejvyšším stupněm škodlivosti pro společnost a jsou uvedeny v trestním zákoně a dle tohoto zákona o nich rozhodují soudy v trestním řízení. Dle stupně závažnosti se dále rozlišují trestné činy na zločiny a přečiny. [3]

Za přečiny jsou dle trestního zákona považovány trestné činy z nedbalosti a úmyslné trestné činy, u kterých je zákonem stanoven trest odnětí svobody s horní hranicí trestní

sazby do pěti let. Ostatní trestné činy patří mezi zločiny, případně zvláště závažné zločiny. V České republice je přímo stupeň nebezpečnosti formulován tak, že musí být v případě trestného činu vyšší než nepatrný. [3]

Sankce, která je uložena za trestný čin, je označována za trest. Výše trestu je upravena taxativně trestním zákonem a pouze v případě trestného činu může být uložen až trest odnětí svobody. [3]

2.2.2 Přestupky a jiné správní delikty

Správním deliktem zákon vymezuje zaviněné, pro společnost škodlivé jednání, které vykazuje právě znaky uvedené v zákoně. Mezi správní delikty podle českého práva patří přestupky, které jsou definovány v zákoně č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů, a jiné správní delikty fyzických osob postihované na základě zavinění, či správní delikty fyzických a právnických osob postihované na základě odpovědnosti objektivní. [3]

Rozdílem mezi trestným činem a přestupkem (příp. jiným správním deliktem) je především v závažnosti porušení právní povinnosti. Protiprávní jednání, které je považováno za správní delikt je méně společensky škodlivé, než protiprávní jednání dle zákona vymezené jako trestný čin. Dalším rozdílem je, že v případě trestného činu ukládá sankce soud, zatímco za správní delikt ukládá sankce správní orgán.

2.2.3 Disciplinární delikty

Disciplinární delikty není možné striktně zařadit mezi soukromoprávní nebo veřejnoprávní delikty. Jejich povaha se může v různých případech lišit. Mohou být označovány také jako kázeňské delikty nebo kárná provinění a jsou charakteristické tím, že se jedná o porušení povinnosti, která nemusí vyplývat přímo z právních norem, ale může jít o porušení jiných předpisů, např. stanov. Ve většině případů se jedná o porušení povinností vyplývajících z různých členských či služebních vztahů. [11]

Disciplinární odpovědnost může být uplatňována jen na základě právního poměru, tzn. že má interní povahu. Stejně tak o disciplinárním deliktu může rozhodovat pouze subjekt, který má v rukou disciplinární pravomoc přidělenou ze zákona. [3] Nejprísnejší

disciplinární sankcí může být až vyloučení, ale častěji jsou využívány sankce napomenutí, důtka či pokuta.

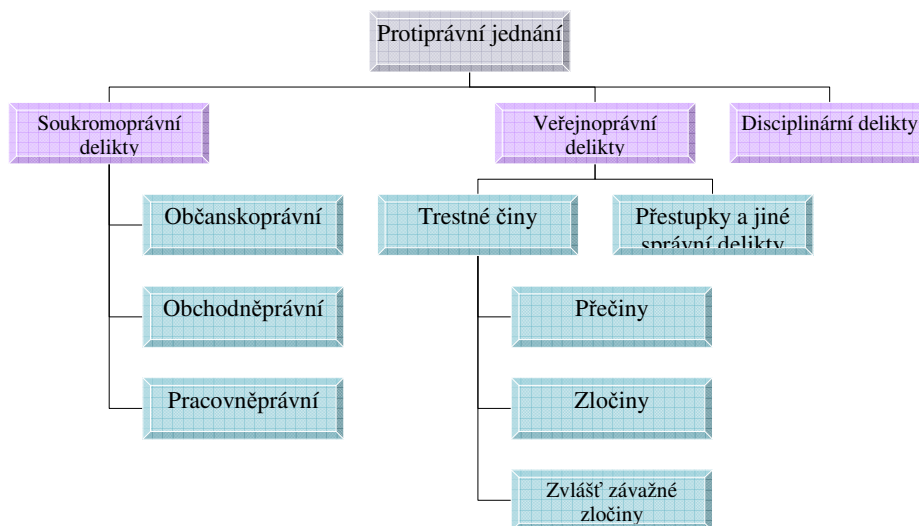
2.2.4 Soukromoprávní delikty

Soukromoprávní delikty je možné členit dále na občanskoprávní, obchodněprávní a pracovněprávní. Tyto delikty jsou typické odpovědnostním vztahem, který na rozdíl od veřejnoprávní deliktů vzniká mezi odpovědným subjektem (delikventem) a fyzickou nebo právnickou osobou, jejíž zájem byl ohrožen delikventovým jednáním. [11]

Při domáhání se postihu za delikty majetkoprávního charakteru je využíváno třetího subjektu (např. soudce), ale vždy na podnět poškozeného. V tomto případě plní právní odpovědnost především kompenzační nebo reparační funkci. [10]

Členění protiprávního jednání vysvětlené podrobně výše je uvedeno pro lepší orientaci na následujícím diagramu.

Obrázek č. 1: Členění protiprávního jednání

Zdroj: vlastní zpracování

2.3 Odpovědnost

Existence určitého normativního systému je spojena s povinností tyto normy dodržovat. Je nezbytné, aby dodržování norem bylo vynucováno určitou odpovědností, nebo-li schopností nést následky za jejich nesplnění. Vzhledem k tomu, že každé jednání, které

není v souladu s daným normativním systémem, nemusí být protiprávní, tudíž i odpovědnostní vztahy vznikají na základě existence i jiných, než právních norem. Ve skutečnosti je možné se setkat s odpovědností na několika úrovních:

- a) právní odpovědnost – vyplývá z neplnění právní povinnosti
- b) politická odpovědnost – vzniká z výkonu politické funkce
- c) ústavní odpovědnost
- d) morální odpovědnost – vzniká existencí morálních (např. společenských či profesních) a etických norem, důležitá je zde jak otázka vlastního svědomí, tak otázka sankcí vyplývajících z neplnění morální povinnosti [10]

Tato práce se zabývá problematikou etiky a protiprávního jednání v podnikové praxi, konkrétně především z pozice účetních znalců. Z toho důvodu bylo vhodné uvést nejen právní odpovědnost, která vyplývá z neplnění právních povinností, ale také morální odpovědnost, která vzniká osobám v podnikové praxi také z výkonu jejich funkcí.

2.3.1 Právní odpovědnost

Právo považuje za nezbytné nést důsledky za určitá jednání nebo opomenutí. V právní teorii se tato schopnost odpovídat za nesplnění právních norem nazývá právní odpovědností. „*Právní odpovědnost je zvláštní forma právního vztahu, ve kterém dochází na základě porušení právní povinnosti ke vzniku nové právní povinnosti.*“ [10]

Je tedy nutné podotknout, že právní odpovědnost vzniká vždy na základě právních skutečností, kterými jsou protiprávní jednání (závislé na vůli) a protiprávní stav (nezávislý na vůli) porušující primární právní povinnost, a zakládá tak novou právní povinnost sankční povahy. [10]

Právní odpovědnost se rozlišuje na:

- a) subjektivní právní odpovědnost (odpovědnost za zavinění) – v tomto případě se předpokládá, že vzniká porušením právní povinnosti s existencí zavinění,
- b) objektivní právní odpovědnost (odpovědnost za výsledek) – vzniká pouze za předpokladu nezaviněného protiprávního jednání, nositelem objektivní právní odpovědnosti je tedy ten, kdo tento stav nezavinil.

2.3.2 Funkce právní odpovědnosti

Právní odpovědnost by měla plnit několik funkcí, které by měly zajistit efektivnost práva. Především se jedná o tyto funkce právní odpovědnosti:

- a) reparační funkce – týká se především majetkové právní odpovědnosti, kdy může být uplatňována ve formě naturální restituace, čímž má být zajištěno uvedení do předešlého stavu, anebo ve formě reparaace, kterou by měl být obnoven ekvivalenční vztah mezi rušitelem a poškozeným,
- b) satisfakční funkce – využívá zadostiučinění jako vhodnou kompenzaci k odstranění následků porušení právní povinnosti, může se jednat o vhodně použitou omluvu či přiměřenou finanční náhradu,
- c) preventivní funkce – účelem této funkce právní odpovědnosti je předcházet nedodržení právní povinnosti, svým způsobem je zahrnuta i ve všech ostatních funkcích právní odpovědnosti,
- d) represivní funkce – za porušení právní odpovědnosti vzniká újma tomuto porušiteli, jejíž rozsah je závislý na jednotlivých právních odvětvích,
- e) signalizační funkce – využitelná například pro získávání statistických údajů o problematice porušení právních povinností. [11]

2.3.3 Deliktní způsobilost

V případě vzniku protiprávního jednání se pak posuzuje tzv. deliktní způsobilost. Jedná se o schopnost nést právní odpovědnost za protiprávní jednání. Deliktní způsobilost se posuzuje odlišně v případě fyzických a právnických osob. V případě fyzické osoby se v případě deliktní způsobilosti posuzuje jak věk fyzické osoby a její schopnost ovládat své jednání, tak i schopnost posoudit jeho důsledky v době spáchání deliktu. [20] Při posouzení deliktní způsobilosti právnické osoby je situace ještě více složitá, vzhledem k tomu, o jaký druh protiprávního jednání se jedná. V některých případech protiprávního jednání není možné přiřadit způsobilost právnické osobě, ale pouze fyzické osobě, která se protiprávního jednání dopustí.

3 Ekonomická kriminalita

Trestné činy, které jsou označovány pojmem ekonomická kriminalita, případně hospodářská kriminalita, se objevují v současné době stále častěji. V České republice se s tímto druhem kriminality setkala v posledních dvou letech více společností než v letech předchozích. To vyplývá z Celosvětového průzkumu hospodářské kriminality, který pravidelně zpracovává společnost PricewaterhouseCoopers (dále také PwC). Důvodem, proč se s ekonomickou kriminalitou setkává stále více společností, je čím dál intenzivnější využívání moderních technologií, což se projevuje i na kvalitě provedení trestných činů spadajících do kategorie ekonomické kriminality.

Za ekonomickou kriminalitu je všeobecně považováno protiprávní ekonomické jednání, kterým se delikvent snaží majetkově či jinak obohatit na úkor někoho jiného, avšak za předpokladu, že je naplňována skutková podstata trestného činu, podle příslušného trestního zákona. V České republice se spíše než pojem ekonomická kriminalita využívá pojem hospodářská kriminalita. V mezinárodním měřítku je však známý spíše pojem ekonomická kriminalita a rozumí se jím jak kriminalita finanční, hospodářská, tak i legalizace nezákonných zisků, tzv. praní špinavých peněz. [6]

3.1 Členění ekonomické kriminality a právní úprava

Při definování ekonomické kriminality je nutné zohlednit dva různé přístupy. V první řadě se jedná o trestné činy, kterých se dopouští společnosti v souvislosti se svojí podnikatelskou činností. Druhým typem je kriminalita páchaná na úkor podnikatelského subjektu, která může vycházet zevnitř společnosti, tedy může být páchaná zaměstnanci firmy, anebo může být podnikatelský subjekt napaden zvenku.

Základní členění ekonomických trestných činů v České republice umožňuje trestní zákon, který bere v úvahu minimálně dvě skupiny trestných činů splňujících předpoklady pro označení za ekonomickou kriminalitu. Jedná se o trestné činy hospodářské a trestné činy proti majetku. Trestné činy jsou v České republice upraveny zákonem č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. Do ekonomické kriminality je možné zahrnout především trestné činy proti majetku a trestné činy hospodářské. Těmito trestnými činy se zabývá část druhá trestního zákona, konkrétně hlava pátá trestnými činy proti majetku a hlava šestá trestnými činy hospodářskými. Při prostudování jednotlivých

trestných činů, které můžeme zařadit jejich povahou mezi ekonomickou kriminalitu, je zjednodušeně možné říci, že trestné činy proti majetku ve většině případů budou spáchány proti podnikatelskému subjektu. Naopak trestné činy hospodářské budou častěji páchany podnikem na úkor ekonomického systému, nebo jiných podnikatelských subjektů.

Je tedy možné říci, že jednání, které by naplnilo skutkovou podstatu některého z trestných činů zařazených do výše uvedených skupin, by bylo označováno jako ekonomická kriminalita. Bohužel však současná trestněprávní úprava nevymezuje úplně přesně skutkové podstaty všech trestných činů páchaných v souvislosti s podnikatelskou činností, protože by to vyžadovalo neustálé novelizace, které by činily právní úpravu ještě více nepřehlednou, a i přesto by existovalo riziko, že veškerá trestná činnost nebude podchycena. [6]

Cílem této práce není definovat veškeré trestné činy spadající svými skutkovými podstatami do kategorie ekonomické kriminality. Smyslem je zabývat se těmi, se kterými se české společnosti setkávají nejčastěji nebo jejich závažnost pro ně i pro ekonomiku jako celek znamená nemalé riziko.

3.2 Podvod a související trestné činy

Zabývat se pojmem podvod je pro naplnění cílů této práce nezbytností. S podvody nejrůznějšího charakteru se společnost setkává celá staletí, ale jejich intenzita a náklady se mění, protože jak subjekty, které jsou terčem těchto podvodů, tak podvodníci a jejich metody se neustále vyvíjejí. Vzhledem k tomu, že některé podvody velmi vážně zasáhly do fungování některých významných společností a vedly až k jejich zániku, především v Americe, vznikl tlak na potřebu jejich regulace. Nejznámějším zákonem, který se zabývá kriminalitou tzv. bílých límečků, především korupcí, je Foreign Corrupt Practices Act (FCPA), jehož působnost sahá téměř do celého světa.

Příkladem, jak závažný dopad podvodů může být, je případ společnosti Enron, která v roce 2001, jako do té doby nejsilnější představitel energetického průmyslu, vyhlásila bankrot. Důvodem bylo právě dlouhodobé nadhodnocování účetnictví s cílem udržet vysoké ceny akcií Enronu na trhu. Na podvodech v tomto gigantu se podíleli nejen vrcholoví manažeři a účetní, kteří na základě jejich požadavků zkreslovali účetní výkazy, ale i auditoři, kteří jejich protiprávní jednání tolerovali.

3.3 Charakteristika podvodu

Česká legislativa se přímo pojmem podvod nezabývá tak obsáhle, ale jednotlivé formy podvodných jednání jsou dostatečně upraveny trestním zákoníkem. Podvod se dle tohoto kodexu řadí mezi trestné činy proti majetku, které jsou specifické tím, že dochází k ohrožení majetku, který je ve vlastnictví jiného subjektu. Vzhledem k tomu, že se bez majetku neobejde žádné podnikání, a také proto, že pojem majetek je velmi obsáhlý, řadí se trestné činy proti majetku mezi nejčastější trestnou činnost spadající do oblasti ekonomické kriminality.

Podvod je v trestním zákoníku upraven paragrafem 209. Označuje se jím obohacení se tak, že je někdo jiný uveden v omyl, je využito něčího omylu nebo jsou zamlčeny podstatné skutečnosti, a tak jinému vznikne škoda na jeho majetku nikoli nepatrná. Za takovýto trestný čin hrozí pachateli trest odnětí svobody až na dvě léta, zákaz činnosti nebo propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty. V některých případech, např. pokud způsobí trestným činem značnou škodu, je možné i jiné vyměření trestu dle trestního zákoníku. [35]

Dle většiny odborné literatury je za podvod nebo také podvodné jednání možné označovat neoprávněné jednání, které za pomoci klamu umožňuje pachateli získat značnou výhodu. Konkrétně příručka ACFE Managing The Business Risk of Fraud: A Practical Guide definuje jako podvod každé úmyslné jednání nebo opomenutí s cílem oklamat někoho jiného, což má za následek, že oběť utrpí ztrátu a pachatel se na její úkor obohatí.

3.4 Druhy podvodů

Stejně jako většina autorů, také Molín [20] své vymezení podvodu, oproti tomu v trestním zákoníku, značně rozšiřuje. Podvodné jednání člení na vnitřní a vnější. V případě vnitřního podvodného jednání je pachatelem ve většině případů zaměstnanec nebo manažer firmy. Ti jsou vybaveni znalostí vnitřního prostředí, informačních a kontrolních systémů, a tak je jim podvodné jednání ulehčeno. Zároveň mají v rukou určité kompetence, které jim umožňují, aby podvod zůstal neodhalen.

3.4.1 Vnější podvodné jednání

V praxi je možné setkat se i s podvodným jednáním vnějším, které může být pro podnik stejným ohrožením, jako vnitřní podvodné jednání, avšak rozdílem je, že pachatelem jsou osoby z vnějšího prostředí. Mezi vnější podvody je možné mimo jiné zařadit podvody v nákupním procesu, kde může být pachatelem některý z obchodních partnerů společnosti. S podvody tohoto charakteru má dle Celosvětového průzkumu hospodářské kriminality 2014 zkušenosti téměř třetina (29%) společností, které byly napadeny hospodářskou kriminalitou. Také počítačová kriminalita se řadí spíše mezi vnější typy podvodů. Stejně tak, jako jsou informační technologie velkým přínosem pro většinu společností tím, že umožňují získávat, zpracovávat i uchovávat velké množství dat, jsou zároveň obrovskou hrozbou. Vzhledem k tomu, že firmy často umožňují svým zaměstnancům přístupy do svých informačních systémů z domova a využívají stále více nejrůznějších webových aplikací, zvyšuje se riziko napadení důvěrných informací nejen společnosti, ale také jejích obchodních partnerů a ztrátu dobrého jména společnosti. V České republice podvody prováděné prostřednictvím informačních technologií ohrožují více společností než je tomu celosvětově. Z průzkumu PwC vyplynulo, že počítačová kriminalita se podílela v České republice na 31% ze všech podvodů. Její nebezpečí se skrývá také v tom, že je velmi reálné, že velké množství těchto podvodů ještě nebylo, a možná ani nebude, odhaleno. [4]

3.4.2 Vnitřní podvodné jednání

Podle výše uvedených skutečností je možné konstatovat, že i vnější podvodné jednání se stává významným problémem (nejen) českých firem. Přesto jsou stále více rozšířené formy podvodů, které mají své kořeny uvnitř firemní kultury, a těmi se také budeme nadále zabývat.

3.4.2.1 Zpronevěra

Zpronevěra je jedním z nejčastějších podvodů, se kterými se společnosti setkávají. Podle průzkumu společnosti PwC tvoří majetková zpronevěra až 80 % hospodářské kriminality v České republice. Zpronevěře se věnuje trestní zákoník v § 206, podle kterého se zpronevěrou rozumí přisvojení cizí věci nebo jiné majetkové, která byla pachateli tohoto trestného činu svěřena, a je tak způsobena škoda na cizím majetku, která je považována za nikoli nepatrnou. Za takový čin pachateli hrozí trest odnětí

svobody až na dvě léta, zákaz činnosti nebo propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty. Ve zvláštních případech, např. pokud čin spáchá osoba, která by měla naopak hájit zájmy poškozeného, může být trest zprísněn dle příslušného zákona. [35]

V podnikatelské praxi jsou velmi častými pachateli trestného činu zpronevěry zaměstnanci. Při výkonu svých profesí se denně setkávají se situacemi, které otevírají možnosti k protiprávnímu jednání. Účetní se setkávají s mnoha účetními případy, které umožňují jednat v rozporu s právními normami nebo přinejmenším s etickým kodexem, ke kterému se přihlásili. Se zpronevěrou z pozice účetního, ale i jiných zaměstnanců, např. prodejců, je možné se setkat v několika formách.

Za zpronevěru je možné považovat neoprávněné nakládání s aktivy podniku, konkrétně nečastěji s finančními prostředky v hotovosti nebo na bankovních účtech. Často se také firmy setkávají s neoprávněným nakládáním s hmotnými a také nehmotnými aktivy podniku. [20]

Jako jednoduchý příklad si můžeme představit využívání služebního automobilu pro vlastní potřebu zaměstnance. V takovém případě je nejjednodušší ochranou pořízení GPS zařízení, která umožňují monitorovat pohyb služebních vozidel.

3.4.2.1.1 Zatajení příjmů

Zpronevěra ve formě neoprávněného nakládání s aktivy může mít několik forem. Společnosti se často setkávají se zpronevěrou ve formě zatajení příjmů, při které jsou odcizena aktiva ještě předtím, než jsou zaúčtována. Tímto protiprávním jednáním mohou být napadeny buď tržby, nebo pohledávky.

Zatajení tržeb je technicky mnohem lépe proveditelné. Jedná se o to, že zaměstnanec obdrží platbu od zákazníka za prodané zboží nebo poskytnutou službu, ale tuto skutečnost nezaznamená do příslušné evidence. Zaměstnanec si nechá finanční prostředky pro svoji potřebu, a tím vznikne škoda jeho zaměstnavateli. Tento trestný čin je velmi běžný a jeho odhalení tohoto je velmi obtížné, především u prokazování poskytnutých služeb. [20]

Další možností jak zpronevěřit svěřené prostředky je zatajování úhrad pohledávek. Tento způsob zpronevěry je velmi náročný vzhledem k tomu, že pohledávky jsou již vedeny v účetnictví a jejich úhrada je tudíž společností očekávána, a že v případě

pohledávek po splatnosti je dlužník upomínán. Pokud je zaměstnanec, především tedy účetní, schopný tyto překážky překonat, pak zde vzniká prostor pro protiprávní jednání formou zatajování úhrad pohledávek. Zaměstnanci neoprávněně překrývají pohledávky, zamezují jejich upomínání, pokouší se o podvodný odpis pohledávky anebo v krajním případě provádějí změny v účetních záznamech, aby zakryli zpronevěru svěřených finančních prostředků. Tento způsob zpronevěry je ale velmi náročný na realizaci a také jeho utajení je velmi obtížné. [20]

3.4.2.1.2 Uskutečňování neoprávněných výdajů

Další formou neoprávněného nakládání s aktivy může být uskutečňování neoprávněných výdajů. V tomto případě musí mít zaměstnanec určité kompetence, které mu umožní tyto výdaje realizovat. Nejčastěji se jedná o situace, kdy zaměstnanec předkládá k úhradě faktury za zboží, které zaměstnanec nakoupil pro svoji vlastní potřebu, nebo faktury přímo falšuje a jejich úhradu si odkazuje na svůj vlastní účet. Může nastat i situace, kdy má zaměstnanec spřízněný vztah s dodavatelem, který mu umožňuje snáze realizovat neoprávněné výdaje, aniž by měl zaměstnavatel šanci na jejich odhalení. V takovém případě jsou nejčastěji vystavovány faktury za zboží nebo služby, které nikdy nebyly realizovány, a podvodníci se pak dělí přímo o zpronevěřený obnos peněz.

Další možnost zpronevěry finančních prostředků se otevírá v mzdové oblasti. Zde může docházet k neoprávněnému vyplácení mezd nebo prémie v nepřiměřené výši. Toho může zaměstnanec dosáhnout uvedením nepravdivých informací v docházkovém systému, případně pozměněním mzdové sazby. V krajním případě je možné se setkat i s vyplácením mezd tzv. mrtvým duším, tedy fiktivním zaměstnancům, kteří jsou vedeni v personální evidenci zaměstnavatele. Tento způsob protiprávního jednání je velmi úzce spjat s úrovní kompetencí pachatele, protože je velmi náročný na provedení a utajení. [20]

Příkladem, jak fatální následky může mít podvodné jednání, konkrétně také realizace neoprávněných výdajů, může být případ Oděvního podniku Prostějov. Tento podnik zkrachoval v roce 2010 a také byl na jeho hospodaření v letech 2005-2010 vypracován forenzní audit. Na základě znaleckých posudků při vyšetřování vyvstalo podezření na několik trestných činů, které v průběhu předchozích čtyř let páchal management

podniku. Jedním z trestných činů byla zpronevěra majetku podniku právě formou neoprávněných výdajů. Ukázalo se, že manažer si v průběhu čtyř let nechával vyplácet neoprávněné prémie a zpronevěřil tak více než 26 milionů korun. Tento případ je ukázkou toho, jak podvody v takto velkém rozsahu mohou způsobit krach společnosti s dosud nejsilnějším postavením na trhu.

3.4.2.2 Zkreslování výkazů

Zkreslování výkazů je podvodným jednáním, které spočívá v upravování účetních výkazů nebo jiných neúčetních informací za účelem dosažení osobního prospěchu převážně ve formě lepšího hodnocení pachatele jako zaměstnance. [20] Dalším důvodem, proč dochází k tomuto protiprávnímu jednání, může být také snížení zdanitelného základu.

V praxi je možné se setkat s několika formami zkreslování výkazů. Ty nejčastější jsou zobrazeny na obrázku č. 2.

3.4.2.2.1 Zkreslování účetních výkazů

Zkreslování účetních výkazů se může vyskytovat v následujících formách:

- *Vykazování fiktivních výnosů*

V tomto případě jsou zaúčtovány tržby, které ve skutečnosti nikdy nebyly realizovány. Fakturovány jsou buď fiktivním nebo skutečným odběratelům a následně maskovány například pomocí zpětného vracení zboží či poskytování slev. [20]

- *Vykazování nákladů a výnosů v nesprávném období*

Toto podvodné jednání vzniká ve většině případů v důsledku snahy porušit princip přiřazování nákladů výnosům, ale i odkládání vykazování nákladů do dalších období nebo naopak předčasné vykazování výnosů za účelem zlepšení výsledku hospodaření.

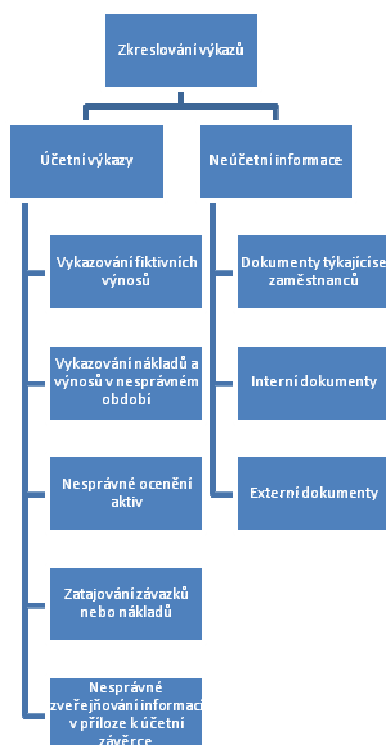
- *Nesprávné ocenění aktiv*

Pokud se jedná o podvodné jednání způsobem nesprávného ocenění aktiv, jedná se buď o případ, kdy jsou aktiva oceněna v nesprávné výši při jeho pořízení, nebo o nesnížení ocenění drženého aktiva v případě, kdy je to potřeba. [20]

3.4.2.2.2 Zkreslování neúčetních informací

Dalším způsobem zkreslování výkazů je falšování neúčetních výkazů. Může se jednat o zkreslování interních informací týkajících se zaměstnanců nebo také externích dokumentů. [20]

Obrázek č. 2: Formy zkreslování výkazů

Zdroj: [20]

Zkreslování účetních výkazů je definováno i trestním zákoníkem. Trestný čin zkreslování údajů o stavu hospodaření a jmění je definován v § 254 trestního zákoníku. Jedná se o druh podvodu, kdy jsou uživatelé účetních nebo jiných výkazů uváděni v omyl tím, že informace v těchto výkazech jsou neúplné nebo pozměněné.

Za pachatele trestného činu zkreslování údajů o stavu hospodaření a jmění je dle § 256 trestního zákoníku považován ten, kdo nevede účetní knihy, zápisy nebo jiné doklady sloužící k přehledu o stavu hospodaření a majetku nebo k jejich kontrole i přesto, že má zákonnou povinnost je vést. Dále se může tohoto trestného činu dopustit tak, že uvádí v těchto výkazech nepravdivé nebo hrubě zkreslené informace nebo tyto výkazy změni nebo nějakým způsobem znehodnotí, a tak ohrozí majetková práva někoho jiného nebo včasné a řádné vyměření daně. Za tento trestný čin může být pachatel potrestán trestem odnětí svobody až na dvě léta, případně ve zvláštních případech stanovených zákonem mu může být trest zpřísněn. [35]

3.4.2.3 Korupce

S pojmem korupce se setkáváme stále častěji, přesto stále neexistuje jednotná definice, která by obsáhla celý tento složitý pojem. Nejčastěji je s korupcí spojována problematika úplatkářství. Také trestní zákoník účinný v České republice upravuje problematiku úplatkářství a je považována jako synonymum pro korupci v české legislativě. Pojem korupce bychom však hledali v trestním zákoníku marně.

V českém trestním zákoníku se problematikou úplatkářství zabývá hlava desátá, trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných, díl 3 úplatkářství. Trestný čin přijetí úplatku je definován paragrafem 331 jako přijetí úplatku pro sebe nebo pro jinou osobu při obstarávání věcí obecného zájmu nebo v souvislosti s podnikáním. Za pachatele trestného činu přijetí úplatku se považuje i ten, kdo si tento úplatek pro sebe nebo pro jinou osobu dá slíbit. Trestem za spáchání trestného činu přijetí úplatku může být odnětí svobody až na čtyři léta nebo zákaz činnosti. V tomto případě hovoříme o tzv. pasivní korupci. [35]

Jako tzv. aktivní korupce v některých případech bývá označováno podplácení. Trestný čin podplácení dle paragrafu 332 je podle trestního zákoníku definován jako poskytnutí nebo slib úplatku někomu jinému v souvislosti s obstaráváním věcí obecného zájmu nebo v souvislosti s podnikáním. Za tento trestný čin může být pachatel potrestán odnětím svobody na dvě léta, v případě úmyslu získat sobě značný prospěch nebo způsobit poškozenému značnou škodu může být uložen trest odnětí svobody až na šest let nebo propadnutí majetku. [35]

Nepřímé úplatkářství spočívá v tom, že někdo přijme nebo žádá úplatek za to, že ovlivní buď přímo, nebo nepřímo výkon úřední osoby. Dle paragrafu 333 pachatelé hrozí trest odnětí svobody až na tři léta nebo v případě, kdy za stejným účelem úplatek nabídne nebo poskytne, mu hrozí trest odnětí svobody až na dvě léta. [35]

3.5 Korupce - problém současnosti

V předchozím textu jsme definovali jednotlivé podvody tak, jak jsou upraveny trestním zákoníkem a byly zmíněny jejich některé možné formy. Mezi tato podvodná jednání byla zařazena i korupce a pouze stručně charakterizována její právní úprava. Cílem této kapitoly je zabývat se korupcí jako problémem současné společnosti a věnovat pozornost také tomu, jak ji vnímá veřejnost, protože se tento pojem v současnosti skloňuje ve všech pádech.

3.5.1 Definice korupce a její formy

Nejčastěji je korupce spojována s veřejným sektorem. Sektoru soukromého se odborná literatura při charakterizování korupce dotýká pouze okrajově. Tuto skutečnost můžeme podložit i definicí korupce. Většina využití odborné literatury za korupci považuje zneužití veřejné moci pro osobní prospěch. [25] Za tento neoprávněný osobní prospěch je nejčastěji v očích veřejnosti považován úplatek ve formě peněžní odměny, ale může jím být například i příslib určité protislužby.

Tato představa veřejnosti o korupci je ale značně zkreslená, protože korupce není jen problém podsouvání obálek, ale i dalších praktik, které připravují o nemalé finanční prostředky ve většině případů celou společnost. Korupce může mít několik podob, samozřejmě není prakticky možné všechny popsat, protože se jedná o problém skutečně rozsáhlý a také se odborníci ne vždy shodují na tom, co korupcí je a co není. Jistě ale je možné korupci rozdělit do následujících čtyř hlavních skupin.

3.5.1.1 Úplatkářství

Úplatkářství, tedy přijímání nebo poskytování úplatku, může probíhat různými způsoby. Nejčastěji se jedná o přijímání provizí např. za předložení fiktivní faktury na základě

tajné domluvy s dodavatelem. Další možností je pak zadávání zakázek, kdy je poskytnut úplatek za to, že dodavatel zvítězí ve výběrovém řízení o požadovanou zakázku.

3.5.1.2 Ekonomické vydírání

Jedná se o vyvíjení nátlaku (vyhrožování) na zaměstnance nebo vedoucího pracovníka, aby učinil určitá rozhodnutí, která přinesou neoprávněný prospěch pachateli a zpravidla způsobí škodu podniku. V případě ekonomického vydírání můžeme říci, že je opakem podplácení. [20]

3.5.1.3 Střet zájmů

Zde dochází k situaci, kdy může zaměstnanec nebo jeho blízký příbuzný svým jednáním získat osobní prospěch na úkor organizace, to znamená, že má skrytý zájem na určité obchodní transakci a jeho zaměstnavatel o tomto zájmu neví. [7]

3.5.1.4 Neoprávněné odměny

Zde dochází k podobné situaci jako v případě úplatkářství pouze s tím rozdílem, že v případě neoprávněných odměn zaměstnanec využívá možnosti ovlivnit rozhodnutí svého zaměstnavatele a za takové jednání již očekává jako protihodnotu poskytnutí nelegální odměny od osoby, v jejíž prospěch bylo rozhodnutí učiněno. [20]

3.5.2 Znaky korupce

Zásadní rozdíl mezi korupcí a jinými druhy podvodů je ten, že v případě korupčního jednání se jedná o vztah dvou stran, které mají z tohoto korupčního jednání prospěch, tudíž ani jedna z těchto dvou stran nemá potřebu korupčního jednání ohlásit.

Naopak pokud budeme korupci srovnávat s jiným druhem podvodného jednání, je zde naprosto zřejmá shoda v tom, že pachatel zneužívá svěřenou pravomoc ve vlastní prospěch. S tímto atributem korupčního jednání jsme se setkali např. i u uskutečňování neoprávněných výdajů tak, že zaměstnanec zneužil svého postavení a jemu udělených kompetencí.

Většinou autorů také obecně ve společnosti je korupce považována za nemorální. Je tedy možné říci, že je korupce jakýmsi morálním selháním jedince, který by měl ve většině případů hájit veřejný zájem. Pokud se jedná o korupci v soukromém sektoru, veřejný zájem zde dotčen být nemusí, ale zde pak musíme brát naopak v potaz zájmy podnikatele. Velmi zajímavý názor a jiný pohled na korupci, než je uvedeno výše, předkládají autoři Ryska a Průša [25]. Vybízejí k zamyšlení se nad tím, zda musí být korupce vždy považována za nemorální. Jako příklad uvádějí poskytnutí úplatku úředníkovi, který by sice měl vyřídit žádost ve stanovené lhůtě, ale s tímto vyřízením zbytečně otálí. Úplatek je pak sice protiprávní, ale nemusí být nutně považován za nemorální (tedy z pohledu toho, kdo úplatek poskytuje), protože se občan úplatkem pouze snaží urychlit jednání úředníka, na které by měl nárok i bez úplatku. [25]

Otázkou zůstává, proč se člověk rozhodne volit úplatek před jiným řešením, které by mu pomohlo najít východisko ze svízelné situace. Důvodem může být neochota hledat jiné způsoby jak problém vyřešit, protože vytáhnout peněženku lidé považují v některých případech za jednodušší než sepisování oficiální stížnosti. Druhou variantou mohou být obavy ze zkorumpovanosti celého úřadu, tudíž by se oficiální řešení nemuselo vyplatit.

Podobným příkladem může být situace, kdy pacient poskytne úplatek lékaři z obavy, aby mu byla zajištěna nejlepší péče, např. při operaci. Lékař je sice povinen a vázán Hippokratovou přísahou, aby léčil podle svého nejlepšího vědomí a svědomí, ale přesto je pochopitelné, že pacient chce mít jistotu a předpokládá, že si úplatkem zajistí to, na co má nárok. V tomto případě je jediným možným řešením, jak se vyhnout korupci, důvěra v lékařovu profesionalitu.

3.5.3 Dotazníkové šetření

Jak jsme se mohli přesvědčit, různí lidé mají na korupci různé názory. Vzhledem k tomu, že v České republice pravděpodobně neexistuje člověk, který by si pod tímto pojmem nic nepředstavil nebo se s ním dokonce osobně nesešel, dovolila si autorka provést dotazníkové šetření, jehož cílem bylo zjistit, jak vnímá korupci její okolí.

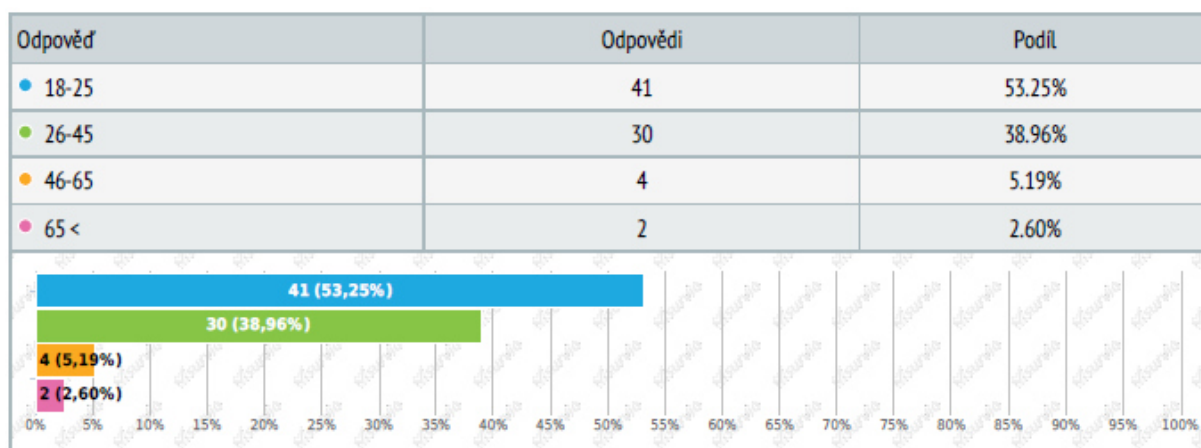
Stejně tak jako z průzkumů týkajících se výskytu korupce prováděných různými společnostmi není možné ani z autorčina dotazníkového šetření určit, kolik lidí se s ní skutečně setkala nebo kolik naší společnost korupce stojí. Vzhledem k tomu, že se jedná

o velmi citlivé téma, dá se předpokládat, že někteří respondenti do dotazníku uvedli nepravdivé nebo zkreslené informace. Přesto se autorka domnívá, že bylo její povinností provést v rámci své práce šetření, které by ukázalo, jak je korupce vnímána a jejím názorem je, že by bylo zajímavé stejné kontrolní šetření provádět i v dalších letech.

Sběr dotazníků probíhal zhruba ze dvou třetin prostřednictvím internetu a asi jedna třetina dotazníků byla předána v listinné podobě v rámci autorčiny studijní praxe. Statistické údaje vykazující návštěvnost a také počet dokončených dotazníků jsou celkem příznivé. Dotazník vyplnilo téměř 70% těch, kteří jej zobrazili, což svědčí o tom, že se jedná o téma, které je pro veřejnost zajímavé. Na jednotlivé otázky v rámci dotazníkového šetření odpovědělo 77 respondentů s následujícími výsledky:

Otázka 1: Kolik Vám je let?

Obrázek č. 3: Výsledek otázky č. 1

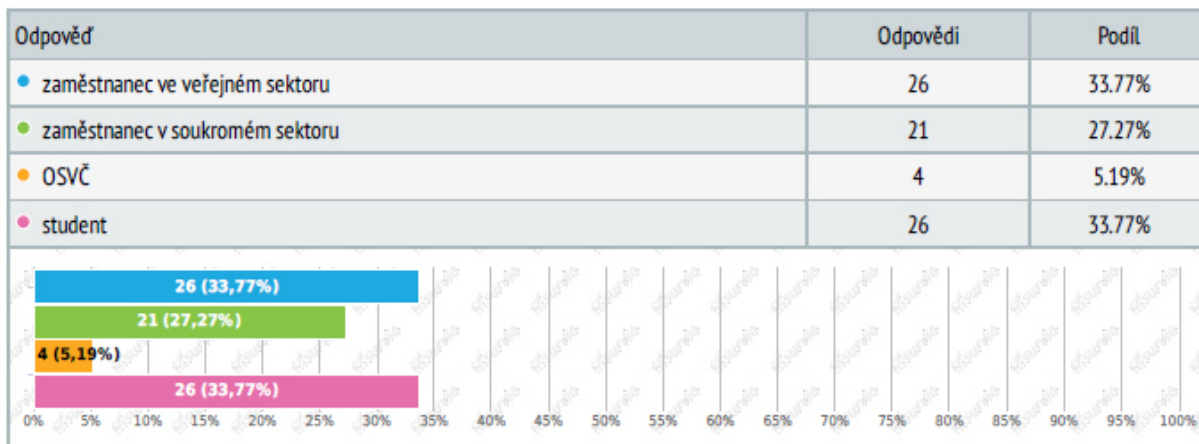

Zdroj: vlastní zpracování

Vzhledem k tomu, že se na dotazníkovém šetření podílelo především autorčino okolí, je zřejmé, že nejpočetnější věkovou kategorií budou její vrstevníci. Cílem však bylo získat názory ze všech věkových skupin, což se částečně podařilo. Můžeme ale předpokládat, že názor člověka se v průběhu života mění a s přibývajícými zkušenostmi v mezilidských a pracovních vztazích se může měnit i nazírání na korupční jednání. Z toho můžeme usuzovat, že výsledky budou mírně zkreslené.

Otázka 2: Jste...

Obrázek č. 4: Výsledek otázky č. 2

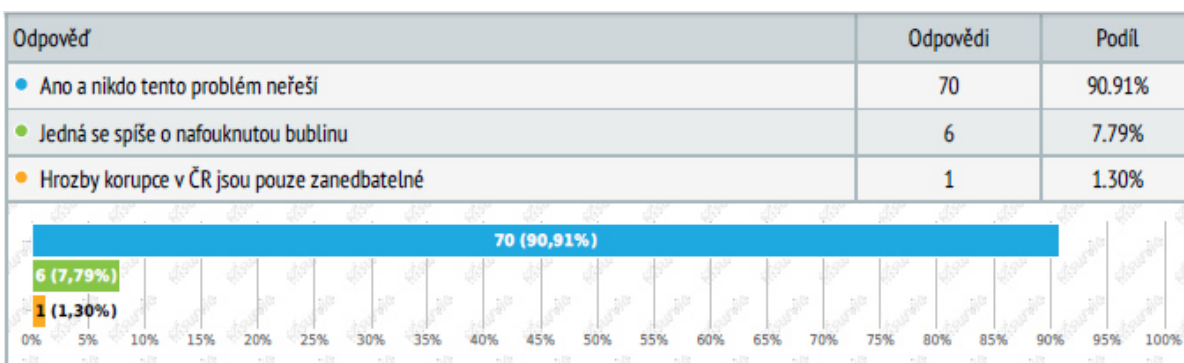

Zdroj: vlastní zpracování

Tato otázka byla zadána úmyslně, aby bylo následně možné rozlišit, jestli je skutečně korupce problémem převážně veřejného sektoru. Vzhledem k tomu, že autorka absolvovala praxi ve veřejném sektoru, získala i zde dostatek odpovědí pro svůj průzkum. Podařilo se tak celkem rovnoměrně rozložit strukturu respondentů vzhledem k jejich profesnímu životu. Bohužel se nepodařilo získat více respondentů podnikatelů, kteří by mohli přispět svými zkušenostmi a především názorem na korupci.

Otázka 3: Je podle Vás korupce závažný problém České republiky?

Obrázek č. 5: Výsledek otázky č. 3

Zdroj: vlastní zpracování

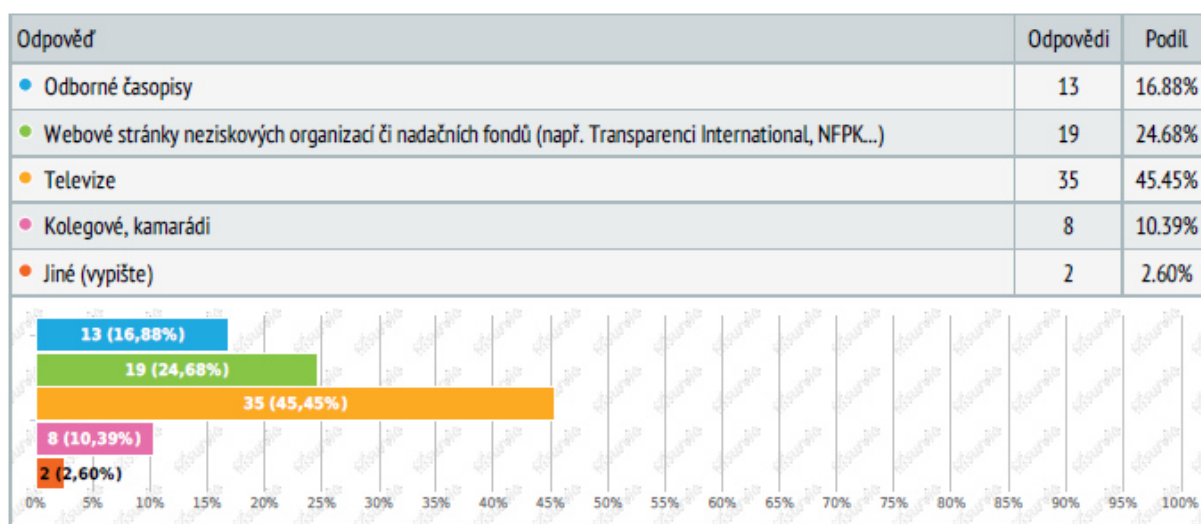
Cílem otázky bylo zjistit, jak nahlíží respondenti tohoto šetření na korupci v České republice. Tuto otázku volila autorka především proto, že jejím názorem je, že lidé v České republice se příliš nezabývají problémy do hloubky, ale nechají se velmi snadno strhnout názorem, který je jim ze všech stran podsouván. Samozřejmě že korupce je závažným problémem a okrádá nejen stát o nemalé finanční prostředky, ale

pokud bychom se podívali na korupci v jiných státech, jak bychom nazvali tento problém tam? Nemusíme chodit daleko pro příklady korupcí prolezlých institucí, například na Ukrajině korupce způsobuje sociální nerovnosti mezi lidmi a nedůvěra ve státní organizace je údajně mnohem vyšší než u nás.

Z výše uvedených důvodů není ani překvapením, že 90% respondentů považuje korupci za závažný problém, který však nikdo neřeší. Autorka je přesvědčena o tom, že situace se v České republice již zlepšuje co se týče zájmu nejrůznějších institucí, avšak se dosud nepodařilo najít efektivní nástroje, které by napomohly k jejímu výraznějšímu omezení.

Otázka 4: Z jakých zdrojů čerpáte, pokud se chcete informovat o korupčních kauzách v ČR?

Obrázek č. 6: Výsledek otázky č. 4

- všechny zmíněné, plus odborné knihy
- internet celkově

Zdroj: vlastní zpracování

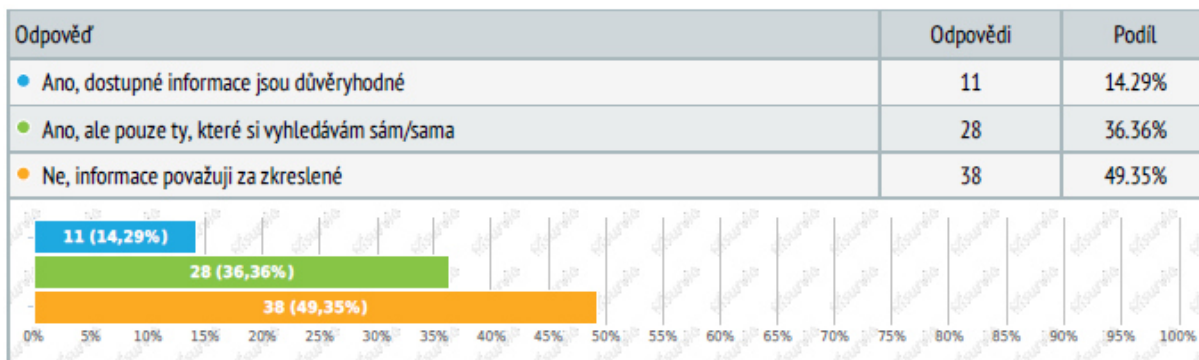
Následující otázka byla zvolena právě z důvodu, aby si autorka ověřila svoji domněnku o přijímání informací veřejností. Právě skutečnost, že lidé čerpají informace z televize, svědčí o tom, že nejsou ochotni zabývat se problémem podrobněji a věnovat mu více času.

Bohužel se tato domněnka potvrdila, protože více než 45% respondentů na tuto otázku odpovědělo, že sleduje televizi. Velmi překvapivé však bylo zjištění, že respondenti

znají nestátní organizace zabývající se korupcí a i zde se o korupčních kauzách informují.

Otázka 5: Považujete informace, které jsou Vám o korupci dostupné, za relevantní?

Obrázek č. 7: Výsledek otázky č. 5

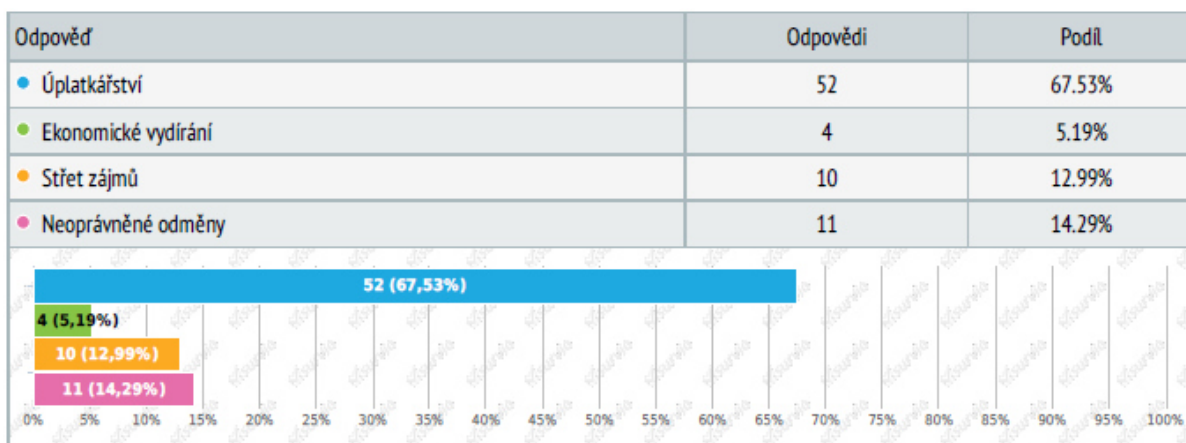

Zdroj: vlastní zpracování

Tato otázka pouze potvrdila neochotu veřejnosti zabývat se problémem do hloubky. Ač téměř 50% respondentů informace nepovažuje za důvěryhodné, nejsou ochotni cokoliv změnit, i když existuje možnost, jak získat informace relevantní. Jiná situace však nastává, pokud na tuto otázku odpověděli negativně respondenti, kteří informace čerpají z televize nebo ze svého okolí, nebo ti, kteří čtou časopisy a webové stránky neziskových organizací a i přesto pro ně nejsou informace spolehlivé.

Otázka 6: Co si představujete pod pojmem korupce?

Obrázek č. 8: Výsledek otázky č. 6

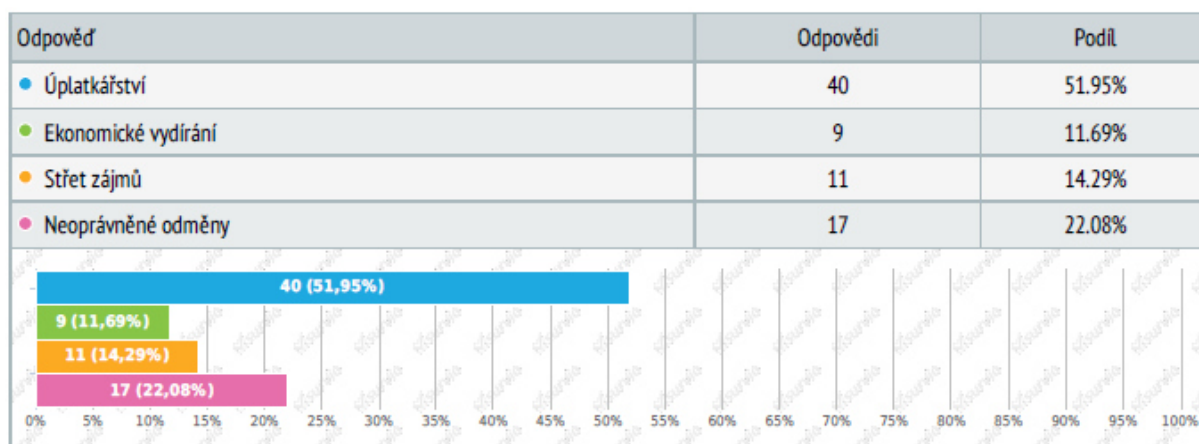
Zdroj: vlastní zpracování

Tato otázka byla zařazena z toho důvodu, že o korupci se ve většině případů mluví v souvislosti s úplatkářstvím. Autorku zajímalo, jestli jsou známé i ostatní formy korupce, protože nevědomost veřejnosti by mohla problém korupce ještě prohloubit.

Z dotazníku vyplynula skutečnost, že 67% respondentů si jako korupci představuje právě úplatkářství a ostatní formy korupce dosáhly pouze zanedbatelných výsledků, což je znepokojivé.

Otázka 7: Jaká z forem korupce by si podle Vás zasloužila větší pozornost?

Obrázek č. 9: Výsledek otázky č. 7

Zdroj: vlastní zpracování

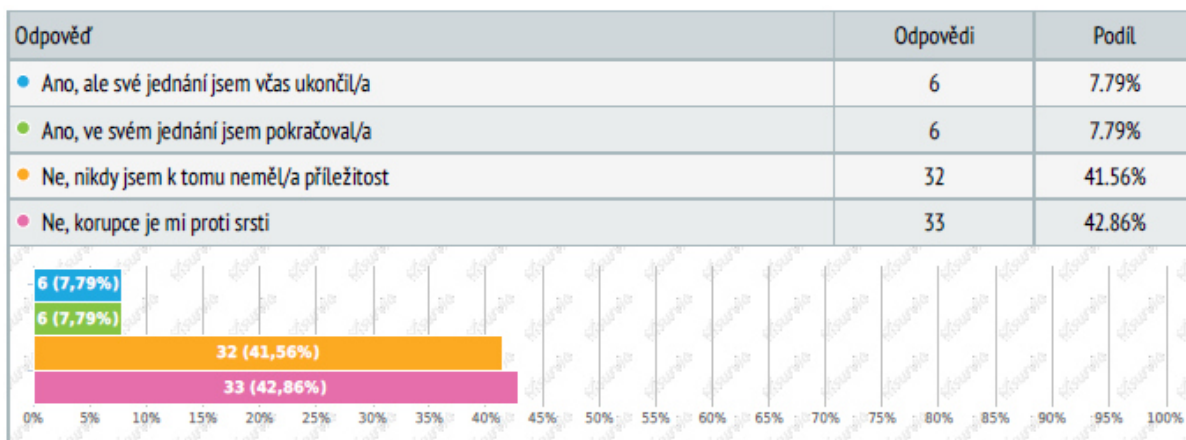
V případě této otázky se autorka snažila vyzvat k zamyšlení se nad korupcí jako problémem, který se netýká jen úplatkářství. Právě otázka závažnosti a s ní spojené větší pozornosti vybízí k tomu, aby respondent objektivně zhodnotil, že některé formy korupce jsou opomíjené, ač velmi nebezpečné.

I přesto, že 51% respondentů považuje za důležité přikládat větší pozornost úplatkářství, ani ostatní formy korupce nezůstaly zcela opomenuty, a tak byl splněn cíl této otázky.

Dosud byly otázky směřovány spíše ke znalostem a postojům k problematice korupce. Další otázky autorka směřovala na osobní zkušenosti respondentů s korupcí a zajímala se také o rozdíly mezi soukromým a veřejným sektorem. Jak již bylo uvedeno, korupce bývá ve většině případů spojována s veřejným sektorem, a tak autorku zajímalo, jak bude odpovídat skupina respondentů tohoto dotazníkového šetření.

Otázka 8: Měl/a jste někdy sám/sama obavu, že jednáte korupčně?

Obrázek č. 10: Výsledek otázky č. 8

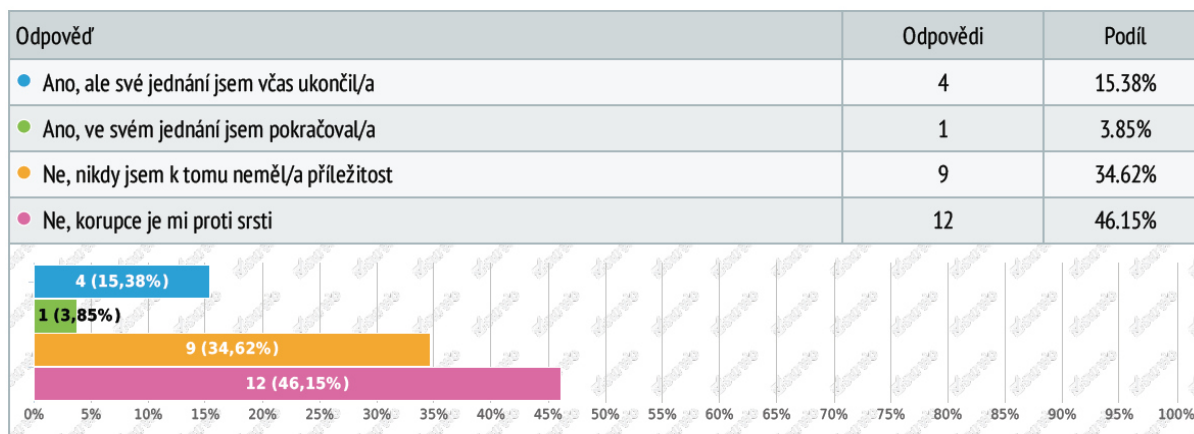

Zdroj: vlastní zpracování

Při interpretaci této otázky by měly být zohledněny dva přístupy. První přístup předpokládá, že je respondent schopný skutečně rozlišit veškeré formy korupčního jednání, a tak ví, zda jednal nebo nejednal korupčně. Druhý přístup ale předpokládá, že respondentovi nemusí být některé formy korupčního jednání zcela jasné, a tak někdy mohl jednat korupčně, aniž by o tom věděl. V našem případě však budeme předpokládat, že respondenti si jsou vědomi, co je a co není korupce, a tak můžeme informace považovat za reálné. To může umocnit i fakt, že respondenti odpovídali anonymně, a tak neměli důvod své odpovědi zkreslovat.

Zajímavým zjištěním bylo, že 12 respondentů se přiznalo k tomu, že jednali korupčně a dokonce polovina z nich ve svém jednání pokračovala. Pro zajímavost jsou u této otázky také rozlišeny výsledky u jednotlivých skupin respondentů. Velmi překvapivý výsledek vyšel v kategorii studentů, mezi kterými se našli 3 respondenti, kteří se domnívají, že někdy jednali korupčně, ale nic je od jejich jednání neodradilo.

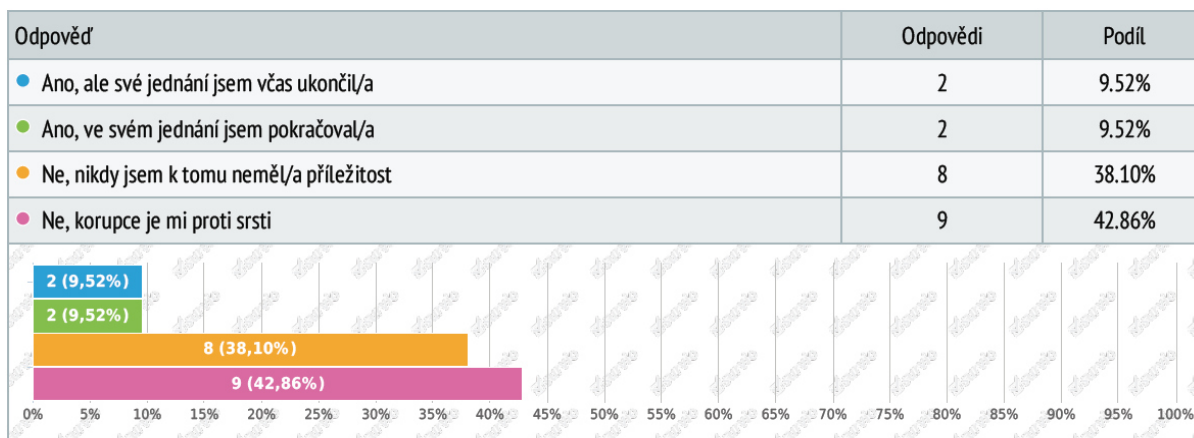
Obrázek č. 11: Výsledek otázky č. 8 (respondenti zaměstnanci veřejného sektoru)

Zdroj: vlastní zpracování

Na výše uvedeném obrázku můžeme vidět výsledky veřejného sektoru. Většina se s korupcí vůbec nesešla a pouze jeden dotazovaný se domnívá, že jednal korupčně, a svého jednání ani tak nezanechal.

Obrázek č. 12: Výsledek otázky č. 8 (respondenti zaměstnanci soukromého sektoru)

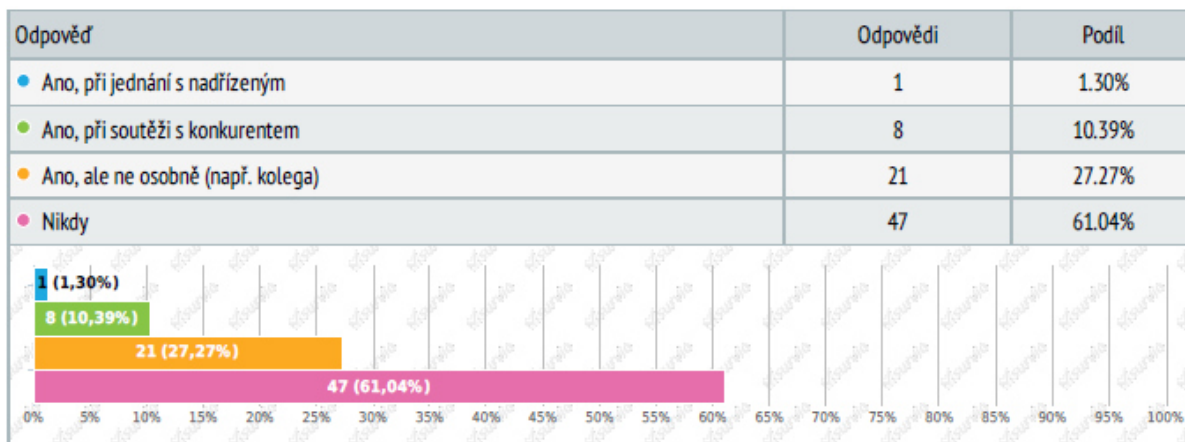

Zdroj: vlastní zpracování

Pro porovnání je můžeme vidět i výsledky u zaměstnanců soukromého sektoru. Zde se dva z nich přiznali ke korupčnímu jednání, ve kterém úmyslně pokračovali. Nevidíme zde ale žádné výrazné odchylky, ovšem při tak malém počtu dotazovaných je těžké tyto rozdíly posuzovat. Možná jiné informace bychom získali v případě, že bychom se neptali řadových zaměstnanců, ale výše postavených osob s vyššími pravomocemi.

Otázka 9: Setkal/a jste se někdy s korupcí v souvislosti s Vaším zaměstnáním nebo podnikáním?

Obrázek č. 13: Výsledek otázky č. 9

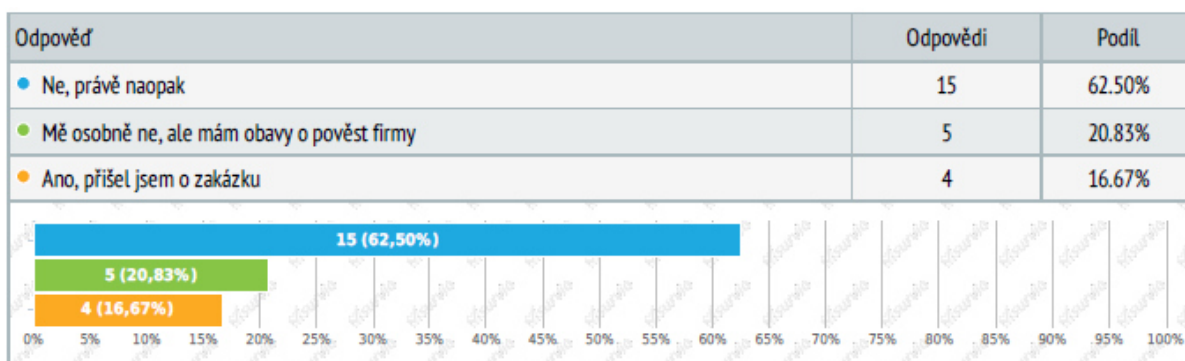
Zdroj: vlastní zpracování

Tato otázka měla objasnit, kdy se nejčastěji respondenti setkali s korupcí v případě, že už s ní mají nějaké zkušenosti.

Překvapivě velké procento respondentů vůbec nemá osobní zkušenosti s korupcí a v případě, že už se s ní setkali, jednalo se o korupci při soutěži s konkurentem, kterou přiznalo 10% respondentů. Pouze jeden z dotazovaných odpověděl, že se setkal s korupčním jednáním v souvislosti s výkonem zaměstnání od svého nadřízeného.

Otázka 10: Měl/a jste pocit, že Vás zkušenost s korupcí znevýhodnila?

Obrázek č. 14: Výsledek otázky č. 10

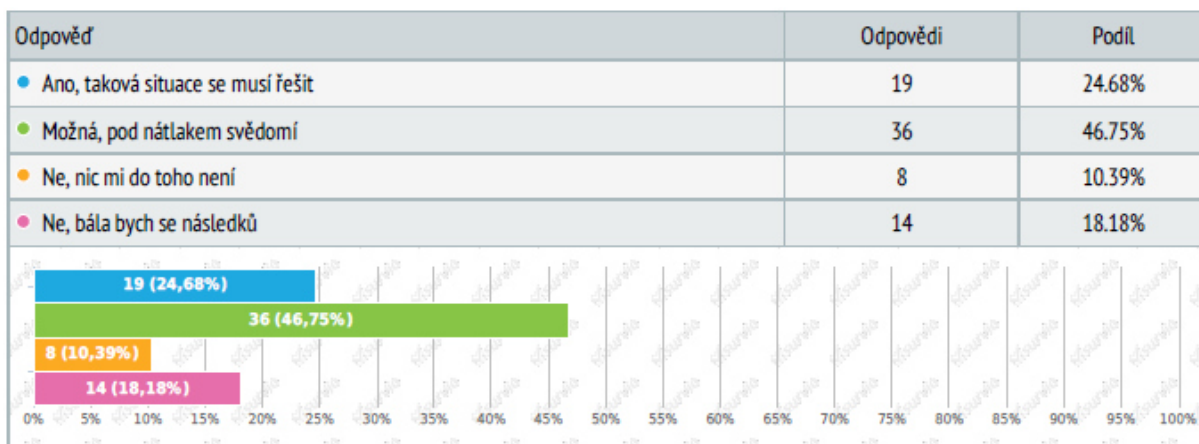
Zdroj: vlastní zpracování

Tato otázka se týkala pouze respondentů, kteří se s korupcí setkali. Cílem bylo zjistit, jestli korupce bude, po jejich zkušenosti s ní, vnímána negativně, jak by tomu asi mělo být, aby byl důvod s korupcí bojovat.

Bohužel 62% respondentů nemělo pocit, že by bylo znevýhodněno tím, že se s korupcí setkali, ba naopak. Na druhou stranu si můžeme říci, že menší korupce, se kterou se pravděpodobně tito lidé setkali, nemá tak hroživé následky.

Otázka 11: Ohlásil/a byste své podezření na korupci? Pokud jste se s ní setkal/a, učinil/a jste tak?

Obrázek č. 15: Výsledek otázky č. 11

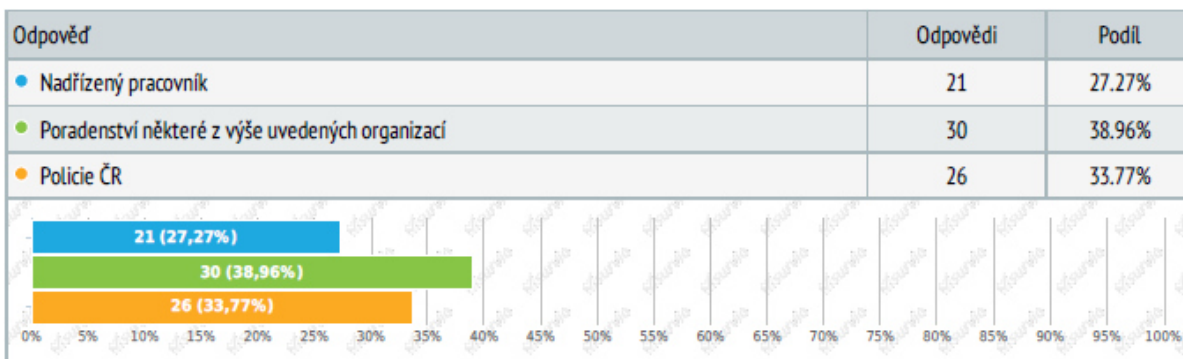
Zdroj: vlastní zpracování

Tato otázka byla zvolena proto, aby bylo objasněno, jestli respondenti skutečně přikládají rizikovosti korupce tak velký význam, jak se říká. Autorka se domnívá, že za předpokladu, že by byla považována korupce za velký problém, nikdo by neváhal ji ohlásit, tedy v případě, že by neměl obavy o pomstu spojenou s jejím ohlášením.

Vzhledem k tomu, že většina respondentů korupci považuje za velký problém, je překvapivé, že téměř 47% by korupci ohlásilo pouze možná, protože by je tížilo svědomí. Zarážející je, že pouhých 25% by korupci skutečně řešilo.

Otázka 12: Pokud byste hledal/a pomoc s podezřením na korupci, kam byste se obrátil/a?

Obrázek č. 16: Výsledek otázky č. 12

Zdroj: vlastní zpracování

Vzhledem k tomu, že se autorka domnívá, že nejsou dostatečné informace o tom, kam se v případě podezření na korupci obrátit, byla tato otázka zvolena záměrně, aby zjistila, zda respondenti vědí jak postupovat.

Uspokojivá je informace, že nejvíce dotazovaných by nejprve kontaktovalo neziskovou organizaci a využilo jejího poradenství. Tyto organizace jsou v současné době pravděpodobně nejlepší volbou a jsou schopny poskytnout informace o tom, jak dále postupovat.

3.5.4 Závěry z dotazníkového šetření

Cílem dotazníkového šetření bylo především zjistit, zda veřejnost vnímá skutečně korupci jako závažný problém a jestli k ní jako k závažnému problému přistupuje. Jako vedlejší zde bylo považováno zjištění stavu korupce a porovnání úrovně v soukromém a veřejném sektoru, ale zde byla již od počátku jistá omezení. Autorka přistupovala k tématu s určitým názorem, který se ve své podstatě potvrdil. Veřejnost korupci vnímá jako problém, přesto je však velmi málo ochotna zapojit se do změny situace. Nejen že chybí motivace k podrobnějšímu sledování této problematiky prostřednictvím ověřených odborných zdrojů, ale někdy i strach vystoupit z davu a poukázat na korupční praktiky, které by měly být při nejmenším prověřeny. Pokud bychom se podívali na porovnání intenzity korupčního jednání u zaměstnanců v soukromém a veřejném sektoru, kteří se zapojili do dotazníkového šetření, můžeme usoudit, že zde není žádný významný rozdíl. Můžeme tedy říci, že dotazníkové šetření částečně objasnilo nejen úroveň vnímání korupce, ale v malé míře i skutečnost, že pouhý úředník nemusí být ohledně korupce horší než jakýkoliv jiný zaměstnanec.

4 Forezní audit

S pojmem forezní audit se v České republice setkáváme častěji než dříve, především s jeho častějším využíváním při vyšetřování korupčních kauz ve veřejném sektoru a akciových společnostech, které veřejnost v posledních letech zvedají ze židle. Význam tohoto pojmu nemusí být ale zcela jasný. Vzhledem k tomu, že z nejrůznějších průzkumů podvodů vyplývá, že se obavy podnikatelů a také samotné podvody v ekonomické oblasti neustále zvyšují, je více než nezbytné tuto problematiku osvětlit.

4.1 Audit obecně

V oblasti auditu se nejčastěji setkáváme s dvěma pojmy, tzv. externí a interní audit. Logicky si můžeme představit, že externí audit bude provádět subjekt, který je najímaný z externího prostředí podniku a naopak. Aby to nebylo tak jednoduché, je nutné říci, že tato domněnka není vždy pravdou.

Externí audit, tedy tzv. povinné ověření účetní závěrky auditorem, je prováděn povinně v případech, kdy jsou splněna kritéria dle §20 zákona č. 563/1991 Sb., o účetnictví. Vzhledem k tomu, že cílem tohoto auditu je získat objektivní názor nezávislého auditora na to, zda je účetní závěrka sestavena v souladu s příslušným rámcem účetního výkaznictví a podává věrný a poctivý obraz účetnictví, je tento audit prováděn nejčastěji externí auditorskou společností. [37]

Povinností tohoto nezávislého auditora je postupovat při auditu účetní závěrky v souladu s mezinárodními auditorskými standardy (ISA) tak, aby byla zajištěna důvěryhodnost uživatelům předkládaných informací v účetní závěrce. [12]

Interní audit je, oproti výše uvedenému, využíván pro potřeby podniku tak, aby byla zabezpečena vyšší efektivnost při naplňování jeho strategického záměru. Toho je dosahováno prostřednictvím neustálého zdokonalování zvolené strategie a využívaných metod, postupů a systémů. [8]

Institut interních auditorů schválil na základě celosvětové diskuse definici interního auditu, která vystihuje jeho velký význam pro podnik. „*Interní audit je nezávislá, objektivní, ujišťovací a konzultační činnost zaměřená na přidanou hodnotu a zlepšení provozu organizace. Pomáhá organizaci dosáhnout její cíle tím, že zavádí systematický*

metodický přístup k hodnocení a zlepšení efektivnosti řízení rizik, řídicích a kontrolních procesů.“ [8, str. 5]

Interní audit je ve většině případů zajišťován specializovanými pracovníky uvnitř podniku, ale není ani výjimkou, že je outsorcován na jiné subjekty, které se zabývají výhradně problematikou interního auditu. [5] Výše uvedená skutečnost nám vyvrací myšlenku, že interní audit musí být prováděn interními odborníky, aby naplnil svoji podstatu.

Podle těchto charakteristik základních forem auditu budeme předpokládat, že forenzní audit patří do auditu interního.

4.2 Definice forenzního auditu a souvisejících pojmů

V české literatuře zabývající se problematikou auditu, bychom hledali forenzní audit velmi obtížně. Tato skutečnost pravděpodobně vychází z povahy forenzního auditu a jeho právní úpravy. Audit a s ním související pojmy jsou definovány v zákoně č. 93/2009 Sb., o auditorech. Ani zde není možné vyhledat pojem forenzního auditu. Tímto zákonem je upraveno i tzv. ověřování jiných ekonomických informací prováděné podle auditorských standardů, do kterého můžeme zařadit právě forenzní audit, a tak je podle tohoto zákona považován za auditorskou činnost. [36]

Pokud bychom se zaměřili na zahraniční literaturu, kde je problematika zabývající se vyšetřováním podvodů odborníky značně rozšířenější než v té české, setkali bychom se zde s označením různých činností a profesí s tím souvisejících. Autoři Tommie W. a Aaron J. Singleton ve své knize uvádějí v této souvislosti dva důležité pojmy: forenzní účetnictví (Forensic accounting) a audit podvodu (Fraud audit).

Forenzní účetnictví je zde chápáno jako aktivita, která se komplexně zabývá vyšetřováním podvodu v podniku včetně jeho prevence a analýzy kontrolních mechanismů. K výkonu této činnosti je kompetentní tzv. forenzní účetní (Forensic Accountant), který by měl být schopný vést vyšetřování podvodu ve všech oblastech až do jeho úplného závěru. Součástí forenzního účetnictví je tzv. audit podvodu, který zahrnuje audit účetních záznamů za účelem získání informací o tom, zda k podvodu došlo či nikoliv. Obdobnou funkci jako audit podvodu má také další činnost, vyšetřování podvodu (Fraud investigation), která však rozšiřuje audit podvodu o další

informace nefinančního charakteru, které by mohly vést k objasnění celé prošetřované situace. [30]

Celosvětová organizace zabývající se touto problematikou (ACFE) pojem forenzní účetnictví označuje jako Fraud examination (vyšetření podvodu) a obsah tohoto výrazu také odpovídá pojmu forenzní audit.[30] Vzhledem k tomu, že termín forenzní audit je často považován za nepřesný (o tom svědčí i jeho velmi malé využití v zahraniční odborné literatuře), používá se jako ekvivalent výraz forenzní vyšetřování. [24]

Výše uvedené informace tedy pouze potvrzují prvotní definici forenzního účetnictví jako komplexní disciplíny v oblasti vyšetřování podvodu a z toho také vyplývá, že anglický termín „accounting“ má mnohem širší význam než české účetnictví.

Abychom sjednotili používané pojmy a umožnili tak čtenáři snazší orientaci v této problematice, budou výše uvedené pojmy forenzní účetnictví (Forensic Accounting), vyšetření podvodu (Fraud examination) a forenzní vyšetřování označovány jediným názvem, tedy forenzní audit, případně vyšetřování.

Forenzní audit můžeme definovat jako aktivitu, která je realizována na základě podezření na podvodné jednání, s cílem zjistit, zda k podvodu skutečně došlo. Vznik podvodu je prošetřován na základě určitých signálů, které jsou typické pro jednotlivé druhy podvodu. Pokud je podvod prokázán, nastupují další cíle, kterými je zjištění, jak k podvodu došlo, odhalení případného pachatele a vyčíslení způsobené škody. Proto v průběhu vyšetřování dochází ke shromažďování informací, na základě kterých mohou být zodpovězeny všechny nejasné otázky. [24] Pokud je to nutné, musí být forenzní vyšetřovatel připraven výsledky svého vyšetřování předložit u soudu, kam může být v případě soudního řízení přizván. Tato povinnost vyplývá ze samotného názvu „forenzní“, jehož českým ekvivalentem je výraz „soudní“.

4.3 Charakteristické rysy forenzního auditu

Forenzní audit je specifický tím, že neexistuje právní úprava, která by ukládala podniku povinnost k jeho provedení, či případný rozsah provedeného vyšetřování. Forenzní audit je typicky následnou aktivitou, tedy je prováděn až v případě, že existuje podezření na vznik nějakého protiprávního jednání v podniku a jeho rozsah je plně v souladu se smlouvou uzavřenou mezi podnikem a forenzním auditorem.

Některé zdroje uvádějí také jeho preventivní funkci, protože předpokládáme povahu interního auditu, ale tato funkce je považována až za druhořadou. K naplnění preventivní funkce forenzního auditu dochází až v jeho samém závěru, kdy jsou prověřovány kontrolní mechanismy podniku a navržena případná opatření pro jejich zefektivnění. [8] Neznamená to však, že by jeho preventivní funkce byla pro podnik méně významná než funkce detekční.

4.4 Podnět k forenznímu auditu

Jak již bylo řečeno v předchozích kapitolách, nápaditost podvodníků a rozmanitost podvodů nezná mezí. Vzhledem k tomu, že z dlouhodobě probíhajících celosvětových průzkumů hospodářské kriminality vyplývá, že protiprávní jednání uvnitř podniků neustále vykazuje rostoucí tendence a také se stále častěji vyskytují jejich nové formy, je zřejmé, že úroveň podvodníků je čím dál vyšší a podvody propracovanější.

Pro lepší představu, v roce 2011 bylo Celosvětovým průzkumem hospodářské kriminality zjištěno, že 34% respondentů z celého světa se setkala s hospodářskou kriminalitou, avšak v roce 2014 stejný průzkum prokázal nárůst až na 37%. [4]

Rozkrývání těchto podvodů je velmi zdlouhavým procesem a za jeho výsledkem stojí úsilí mnoha odborníků. Na začátku každého vyšetřování však stojí podezření, případně náhodné odhalení toho, že v podniku mohlo dojít k nějakému podvodu. Toto podezření může být vysloveno managementem společnosti, zaměstnanci nebo pravděpodobně nejčastěji osobou, která se zabývá mimo jiné také efektivním řízením rizik a kontrolními procesy v podniku, tedy interním auditorem. Někdy se ale může naskytnout i situace, kdy podvodné jednání ve společnosti odhalí auditor při povinném ověřování účetní závěrky. [7]

V případě, že některý ze zúčastněných vysloví podezření na spáchání podvodu, je nutné, aby se situace prošetřila a existence podvodu se buď potvrdila, nebo vyvrátila. V tomto případě přichází na řadu uvážení, zda by bylo vhodné zadání zakázky forenzního auditu jako způsobu objasnění celé situace a stanovení následných opatření. [7]

4.5 Forezní audit jako zakázka

Jak již bylo řečeno, forezní audit je následnou prověřovací činností, jejíž potřeba vzniká v důsledku podezření, či zjištění nějakého podvodného jednání ve firmě za účelem získání potřebných informací a případných důkazů o této situaci. Vzhledem k tomu, že náležitosti forezního auditu nejsou stanoveny zákonem, jeho rozsah i prováděné činnosti, které vedou k získání požadovaných informací, jsou vždy individuální a jediným omezujícím prvkem jsou smluvní podmínky, které se zavazují smluvní strany dodržovat.

Jednou ze smluvních stran je firma, na jejíž požadavek je zvažováno zadání zakázky na provedení forezního auditu, která zde vystupuje jako potenciální klient. Prvotním úkolem managementu této společnosti je uvědomit si, jaké finanční prostředky si může dovolit vynaložit, protože forezní audit je finančně velmi náročnou zakázkou. Jeho cena totiž může až několikanásobně překračovat cenu běžného ověřování účetní závěrky auditorem. Také zde záleží na tom, zda management předpokládá, že vynaložené náklady spojené s forezním auditem nebudou vyšší než efekt, který by toto vyšetřování přineslo, protože v případě, že by požadovaný efekt nepřevýšil náklady, bylo by holým nesmyslem forezní audit provádět.

Druhou smluvní stranou je subjekt, který by měl provést forezní audit. Ve většině případů se jedná o velké auditorské společnosti, které mají dostatek odborníků ve všech oblastech forezního vyšetřování a mohou svému klientovi předložit své zkušenosti např. formou referencí od bývalých klientů v oblasti forezního auditu.

Významným ukazatelem odborné kvalifikace forezního auditora je označení CFE (Certifikovaný vyšetřovatel podvodů), který je zárukou toho, že forezní auditor je skutečně odborníkem s bohatými zkušenostmi a znalostmi ve svém oboru. Podmínkou pro získání této certifikace je členství v mezinárodní organizaci zabývající se prevencí podvodů a zajišťující systém vzdělávání odborníků v této oblasti, ACFE (Asociace certifikovaných vyšetřovatelů podvodů). Certifikovaným vyšetřovatelem podvodů se může stát nejen auditor, ale i účetní, vyšetřovatel podvodů, advokát, či jiný profesionál ve svém oboru, který však musí prokázat znalosti s vyšetřováním podvodů. Dalšími podmínkami certifikace jsou minimálně vzdělání na bakalářské úrovni nebo dva roky praxe v oblasti vyšetřování podvodů. Samozřejmostí je kontinuální vzdělávání v oborech, které jsou pro udržení jeho kvalifikace nezbytné, jako je účetnictví a audit,

kriminologie nebo sociologie, vyšetřování podvodů, prevence škod a právo. Nezbytností pro získání označení CFE je zavázat se dodržovat etický kodex, jehož dodržování posiluje důvěryhodnost vyšetřovatele při výkonu jeho profese. [1]

Problémem může být, že oprávnění k výkonu funkce forenzního auditora není podmíněno absolvováním systému certifikace CFE, a tak mohou existovat významné rozdíly jak v ceně poskytovaných služeb, tak v jejich kvalitě a s tím spojenou důvěryhodností obdržených výsledků vyšetřování. [24]

Subjekt poskytující forenzní audit by měl být schopen zvážit, zda má dostatečné množství vyšetřovatelů na to, aby mohla být zakázka splněna v celém požadovaném rozsahu. Velkou roli zde zastává i náročnost případu, kdy je nutné posoudit, zda bude mít vyšetřovatelská společnost veškeré potřebné odborníky pro konkrétní typ zakázky. [7] Zároveň je nutné, aby obě strany projednaly finanční podmínky celé zakázky ještě před tím, než se zavážou podpisem smlouvy, protože samozřejmě přímo úměrně k náročnosti plánovaného vyšetřování roste i cena za jeho realizaci.

4.6 Průběh forenzního auditu

Pokud se firmy dohodly na smluvních podmínkách, začíná velmi složitý proces, ve kterém je důležitá především precizní práce forenzních auditorů. Dále je ale nezbytné si uvědomit, že povinností klienta je připravit všem, kteří se na forenzním auditu podílí, potřebné podmínky pro výkon jejich profese, aby bylo dosaženo co nejlepšího výsledku.

4.6.1 Existence a znaky podvodu

V případě, kdy je zahájen forenzní audit, je jeho prvotním cílem získat informace o tom, jestli k podvodu ve firmě skutečně došlo. Aby na to bylo možné vyslovit objektivní názor, je nezbytné, aby forenzní auditor velmi dobře znal problematiku podvodů a znaky, které jsou pro jejich jednotlivé formy specifické. V anglické literatuře se tyto znaky označují jako tzv. Red Flags (červené vlajky). Jedná se o určité signály, které naznačují, že mohlo dojít k nějaké nestandardní situaci ať už v důsledku chyby nebo nejčastěji podvodu. Některé znaky jsou pro většinu typů podvodů shodné a můžeme je považovat za zcela běžné, jiné naopak označujeme za specifické. [30]

Mezi nejčastější signály, jakými se podvodníci prozradí, patří změna jejich chování nebo životního stylu. Podvodníci se často také stávají agresivnějšími vůči svému okolí, odmítají delší nepřítomnost v zaměstnání nebo se změní jejich nároky na životní standard. Tyto signály může vnímat už okolí, ať zaměstnanci, či nadřízení tohoto pracovníka, ale právě forenzní auditor by měl být schopen odhalit, k jakému podvodnému jednání pravděpodobně směřují.

Ne vždy ale musí být pachateli těchto podvodů zaměstnanci, kterých se týká především zpronevěra majetku nebo korupce. Podvody na úkor firmy může páchat i management společnosti, jehož výsadou je především manipulace s účetními a jinými výkazy, tedy podvody, které jsme zařadili do kategorie zkreslování údajů o stavu hospodaření a jmění. Zde se potom jedná především o určitou dychtivost po rychlém růstu podniku, či snahu ovlivňovat ceny akcií ze strany managementu. [30]

Velmi specifickou se zdá při sledování známek o výskytu korupce. I když korupce není nejrozšířenějším typem hospodářské kriminality, protože podle Celosvětového průzkumu hospodářské kriminality v roce 2014 bylo zjištěno, že se s korupcí setkalo pouze 27% těch, kteří byli svědky hospodářské kriminality, je po celém světě považována za zhoubnou nemoc současné společnosti. Možná právě proto, že je někdy velmi obtížné korupci odhalit, „vítězí“ v těchto průzkumech neustále majetková zpronevěra. To jsou důvody, proč je nezbytné se problematikou korupce zabývat a snažit se, aby byly kroky k jejímu odhalení úspěšné.

Při podezření na korupci ve společnosti musí forenzní auditor sledovat odlišné stopy naznačující její existenci než ty, které jsou běžné pro většinu ostatních podvodů. Mezi tyto rizikové znaky, příznačné pro korupci, patří např. rozsáhlé transakce, které probíhají mezi firmou a konkrétním dodavatelem, které jsou v kompetenci jednoho zaměstnance nebo malé skupiny zaměstnanců. V takovém případě se může jednat o střet zájmů, kdy je nutné prověřit osobní vztahy mezi těmito stranami. Pokud by se jednalo o jinou formu korupce, např. úplatkářství či ekonomické vydírání, byla by charakteristickým znakem právě již výše zmíněná změna životního stylu nebo by mohlo dojít k odhalení vztahu mezi zaměstnancem a dodavatelem, což by naznačovalo právě korupci.[30]

Je tedy nutné říci, že znalost a pochopení těchto znaků podvodu je pro výkon profese forenzního auditora nezbytností a jejich analýza, v případě jejich objevení, je základním stavebním kamenem účinného odhalování podvodů a také jejich prevence. [30]

4.6.2 Shromažďování informací

Povinností týmu forenzních auditorů, který pracuje na zakázce forenzního auditu, je zajistit veškeré informace, které by mohly vést k odhalení podvodu a případně i jeho pachatele. Nezbytnou součástí vyšetřování je sběr informací, u kterých se předpokládá, že by mohly vést ke splnění požadovaného cíle. V případě shromažďování informací pro potřeby forenzního auditu je vždy nezbytné, aby vyšetřovatel dbal na skutečnost, aby veškeré informace, které v průběhu vyšetřování získá, mohly být v závěru vyšetřování předloženy u soudu jako důkazní materiál, a proto musí vynaložit své úsilí k tomu, aby získané informace byly pro případné soudní řízení použitelné. [30]

Forenzní auditor musí znát platnou legislativu a také případná omezení ze strany klienta v oblasti získávání dat, aby nedošlo v první řadě k poškození dobrého jména společnosti, ale i případným sankcím za porušení právních nebo interních norem.[13]

Příkladem může být například pořizování utajených videozáznamů podezřelých osob, které nemusí být ve všech státech světa legální, a tak může hrozit vyšetřovateli i sankce za porušení příslušného zákona.

Významnou roli v tom, jakým způsobem budou informace získávány, hraje i rozhodnutí managementu, zda vyšetřování bude probíhat tajně nebo bude ve společnosti vyšetřování forenzních auditorů předem avizováno. Vhodné je, aby počáteční fáze vyšetřování, do které patří právě shromažďování důkazů, byla prováděna diskrétně. Důvodem je především snaha o zachycení pachatele nepřipraveného. Pokud by se k němu dostala informace o probíhající vyšetřování, mohlo by dojít ke zničení důležitých důkazů. [7] V případě utajeného vyšetřování je vyšetřovatel silně závislý na dokumentech, které mu poskytnou zadavatelé zakázky, a na svých detektivních schopnostech, schopnosti pracovat v utajení a získávat v něm důležité poznatky o možném podvodu. Ať už se management společnosti rozhodne pro utajené nebo veřejné forenzní vyšetřování, využívá tým forenzních auditorů stejné způsoby získávání požadovaných informací.

4.6.2.1 Sběr dokumentace

Prvním cílem auditorova vyšetřování je dokumentace, která mu přiblíží veškeré interní procesy a nařízení. Na základě této dokumentace si může auditor vytvořit vlastní přehled o tom, kde by mohla být slabá místa a případný prostor pro hledaný podvod, a rovněž ho může nasměrovat, kudy se ubírat při dalším vyšetřování.

Dále jsou samozřejmě shromažďovány dokumenty, jako jsou například zadávací dokumentace, smlouvy, faktury, pokladní doklady, výpisy z bankovních účtů a další dokumenty související s účetnictvím a podnikatelskou činností firmy, ve kterých by mohly být ukryty informace o tom, o jaké podvodné aktivitě ve firmě vlastně jde, a následně by měly umožnit vyčíslit ztráty, které byly podvodem způsobeny.

Při sběru této dokumentace musí dbát vyšetřovací tým na to, aby nedošlo k jejímu znehodnocení či ztrátě, a tak je vhodné, aby byly vytvořeny kopie těchto dokumentů, které jsou poté předmětem dalšího prověřování, a následně navrácení originálů zpět do prověřované společnosti.[7] V takovém případě by měli mít forenzní auditoři na paměti, že se může jednat o padělané dokumenty, a tak s nimi také zacházet a v případě takového podezření jejich pravost ověřit. Také je vhodné v průběhu sběru vést evidenci dokumentů, které jsou pro potřeby forenzního auditu používány, právě z důvodu zamezení jejich ztrátě.

4.6.2.2 Sběr elektronických dokumentů a dat

V současné době, kdy je úroveň informačních technologií skutečně vysoká, vyžaduje sběr elektronických dokumentů a jiných dat ve většině případů specialistu na informační technologie. Ten samozřejmě shromažďuje dokumenty a data, která jsou dostupná, ale zabývá se i vyhledáváním těch, která jsou z nějakého důvodu skrytá. Dalším úkolem pro forenzního IT specialistu je případná rekonstrukce dat, která byla pachatelem odstraněna z důvodu zahlazení stop. Pro nalezení a obnovení těchto dat jsou IT specialistovi zapotřebí tzv. metadata, která mu poskytují informace např. o vytvoření či smazání souborů. [28]

V tomto případě se jedná o získávání dokumentů a dat z firemních databází, e-mailových schránek, nebo podnikových informačních systémů.[9] Prověřovány jsou osobní počítače, servery, CD-ROM a další záznamová zařízení. Důležité je, aby forenzní IT specialista zdokumentoval, z jakého počítače a případně i uživatelského

účtu data čerpal, aby mohlo v případě potřeby dojít ke snazší identifikaci pachatele. Po prověření všech potřebných dat jsou vytvořeny jejich kopie a data předána forenznímu vyšetřovateli, který se bude zabývat jejich prověřováním. [28]

4.6.2.3 Pozorování podezřelých

Získávání důležitých informací z výsledků pozorování podezřelého a jeho okolí je nezbytnou součástí forenzního vyšetřování. Forenzní tým může sledovat podezřelého jak na pracovišti, kde jsou objasňovány především jeho praktiky související přímo s výkonem jeho pracovních povinností, tak i mimo něj.

V případě, kdy se jedná o podezření na korupci, či střet zájmů, je důležité zjistit, s kým se podezřelý stýká mimo pracovní dobu nebo může být důležité i zjištění, jaká já je jeho životní úroveň. Při takovém pozorování může být podezřelý zaměstnanec zaznamenán kamerovým systémem nebo pozorován přímo týmem forenzních auditorů a zachycen pouze na fotografiích při situacích, které by ho mohly usvědčit.

I v tomto případě musí forenzní auditor zohlednit platnou legislativu, aby důkazy, které by mohly pomoci k odhalení pachatele, nebyly použity proti němu.

4.6.2.4 Interview

Vzhledem k tomu, že získávání informací z dostupných dokumentů a dat není vždy úplně jednoduché, je ve většině případů nutné, aby forenzní auditor vyslechl osoby, které by mohly mít s prověřovanou situací něco společného. Ať už se jedná o svědky nebo podezřelé, mohou ulehčit vyšetřovateli práci při skládání mozaiky, pro kterou položil základ už při sběru dokumentů. To je jeden z důvodů, proč je interview ve většině případů plánováno až v závěru samotného sběru informací. Forenzní auditor již má určitou představu a ví, kam směřovat otázky, které by pomohly při následné analýze dat a odhalení pachatele. [26]

Zároveň dává interview prostor všem zúčastněným vyjádřit svůj názor na nastalou situaci a forenzní auditor tak získá možnost si ujasnit, zda se jeho dosavadní závěry z probíhajícího vyšetřování ubírají správným směrem.

Takové interview musí být precizně naplánováno, jak z organizační, tak z obsahové stránky. V první řadě si musí vyšetřovatel ujasnit, jaké informace dosud získal a jak je chce rozšířit. Nutností je, aby si stanovil zásadní body, které chce objasnit, a interview

směřoval k tomuto cíli. Z pohledu organizace musí zajistit vhodné prostředí a navodit pocit důvěry. [7] Zpravidla by měly být prvotně dotazovány osoby, u kterých se předpokládá, že nejsou přímými účastníky řešené situace a postupně se propracovat až k hlavnímu podezřelému. V závěru celého kolotoče rozhovorů má tazatel možnost získat indicie, které mu usnadní rozhovor s podezřelým a umožní mu lépe odkrýt prošetřovanou situaci.

V průběhu interview, od něhož očekává požadované výstupy, musí forenzní auditor dbát na základní pravidla. V úvodu rozhovoru by měl navázat kontakt s dotazovaným, vysvětlit mu, jaká situace je předmětem rozhovoru a dát mu prostor se rozmluvit. Následně by měl rozhovor plyně přejít do fáze, která je založena na získání požadovaných faktů a která je tedy stěžejní pro vyšetřovaný případ. V závěru si mohou účastníci rozhovoru shrnout důležité poznatky, případně doplnit nepochopené souvislosti. Základní schopností forenzního auditora by mělo být navození pocitu důvěry u dotazovaného i z důvodu potřeby případné další spolupráce.

4.6.2.5 Whistle-blowing

Dalším způsobem, jak získat informace o podvodném jednání ve firmě je tzv. whistle-blowing. Jedná se o oznámení nekalých praktik současným nebo bývalým zaměstnancem společnosti, ať už se jedná o kolegu nebo podřízeného. Tento způsob není příliš oblíbený, vzhledem k tomu, že oznamovatel může mít jisté obavy z nepochopení ze strany kolegů nebo dokonce případné msty. [5]

Smyslem whistle-blowingu je zamezit poškozování zájmů a dobrého pověsti společnosti a také veřejného zájmu protiprávním jednáním. V případě takového oznámení, ať už podezření nebo předložení faktů, jsou tyto informace postoupeny subjektu, který se bude dále zabývat prošetřením celé situace. V případě, že ve firmě právě probíhá forenzní audit, budou tyto informace předány do rukou týmu forenzních auditorů.

Zaměstnavatel by měl umožnit zaměstnancům oznamovat porušování předpisů ve společnosti a zároveň zajistit, aby zůstali v anonymitě a měli pocit bezpečí. Na druhou stranu je vhodné, aby bylo možné zjistit, který ze zaměstnanců tyto nekalé praktiky oznámil, aby bylo možné, v případě potřeby, zjistit další informace o oznámeném případě. [29]

V České republice tato praxe není příliš běžná, především díky obavám oznamovatelů o jejich znevýhodnění. Dobrou zprávou ale je, že se již některé instituce zabývají prosazováním zájmů lidí, kteří nejsou lhostejní vůči svému okolí, jako například Transparency International, která vydala publikaci Whistleblowing a ochrana oznamovatelů v České republice zabývající se touto problematikou.

4.6.3 Analýza shromážděných informací

V okamžiku, kdy tým forezních auditorů uzná, že má k dispozici veškeré potřebné informace, může nastat další fáze vyšetřování. V této fázi jsou prověřovány shromážděné dokumenty a data a úkolem vyšetřovacího týmu je vyhledat odchylky od normálu, a položit tak základ pro odhalení podvodného jednání ve firmě.

4.6.3.1 Vyhledávání odchylek v dokumentaci

Například při prověřování faktur se forezní auditor zaměřuje především na ty, které jsou fakturovány občasným dodavatelům, faktury s předmětem plnění, který není specifický pro odvětví, ve kterém firma působí, nebo ty, které mají podezřele zaokrouhlené částky k úhradě. [4]

Dalším problémem, kterým se vyšetřovatelé velmi často zabývají, je zkoumání pravosti dokumentů a všech jejich náležitostí. Nejčastěji se prověřuje pravost podpisů, razítek a také to, zda nebyly dokumenty dodatečně upravovány. Forezní auditoři u těchto listin zkoumají, zda se nejedná o různé typy písma, inkoustu nebo papíru a následně dle těchto indicií ověřují, kdo je jejich autorem.

V případě odhalení padělaných dokumentů je nezbytné, aby byly zachovány jejich originály pro případné další vyšetřování, například policií, a tak je povinností auditora zajistit, aby nebyly pachatelem úmyslně znehodnoceny

Padělek může forezní auditor objevit například při prověřování faktur od stálého dodavatele. Může se jednat o fakturu, která se bude odlišovat nepatrně jiným stylem písma nebo být tištěná na jiném papíru, a už zde vzniká prostor pro další šetření, například zda na faktuře není uvedeno jiné číslo účtu, než na které jsou dodavateli běžně poukazovány fakturované částky.

Samozřejmostí je, že v této fázi vyšetřování mohou být zvoleny různé metody, jakými jsou dokumenty prověřovány, a vše závisí na konkrétním případě, podezření, zkušenostech a intuici vyšetřovatelů.

4.6.3.2 Analýza dat a e-mailové korespondence

Jak již bylo řečeno, při vyšetřování podvodného jednání ve firmě hrají čím dále větší roli moderní technologie. Velké množství dokumentů a důležitých dat se vyskytuje v elektronické podobě a jejich získávání a především prověřování vyžaduje příslušné IT specialisty. Získání potřebných dat je pro zkušeného odborníka v této oblasti celkem jednoduchý úkol, avšak jejich následná analýza a vyvození závěrů je i v současné době obtížné.

Při analýze těchto dat mohou nastat problémy s jejich kvalitou, především díky jejich velkému objemu a také integraci a nesourodosti systémů. V této fázi využívají forenzní IT specialisté metody pro čištění a zpracování dat, čímž jsou vyřešeny problémy s jejich formátem a kvalitou. IT specialisté pak mají k dispozici algoritmy, které jim umožňují identifikovat podvodné jednání, především odhalit vztahy mezi subjekty v podniku i mimo něj a s nimi související podvody nebo dokonce i korupci. [9]

Velmi oblíbenou a současně efektivní metodou především při analyzování velkého množství dat je grafická analýza. Ta využívá obrázků, tabulek, grafů a schémat a je nástrojem při odhalování klíčových vztahů, které vytvářejí prostor pro vznik podvodných jednání. [4]

Další důležité informace o případném podvodu může vyšetřovací tým získat z e-mailové korespondence, která je v současné době využívána nejen jako prostředek interní komunikace, ale i komunikace s dodavateli, klienty či úřady.

V případě takového množství e-mailů a v nich obsažených informacích, není jednoduché objevit případné znaky podvodného jednání jejich pouhým prohlížením. Z toho důvodu využívají forenzní auditoři analytické nástroje, které umožní oddělit e-maily, které obsahují vybraná klíčová slova. Klíčová slova jsou pro analýzu e-mailů volena převážně v souvislosti s tím, na jaké podvodné jednání mají vyšetřovatelé podezření. Není ale možné zaměřovat se pouze na podezření, ale je nutné uvažovat i další možné způsoby podvodu, a tak jsou jako klíčová slova vybírány i další termíny, které forenzní auditoři považují vzhledem ke svým zkušenostem s vyšetřováním podvodů za podstatné.[28]

Při oddělení e-mailů obsahujících klíčová slova se ve většině případů vyšetřovatelům značně zúží jejich rozsah, a tak mohou přistoupit k jejich podrobné analýze, při které jsou vyhledávány informace, které se nějakým způsobem odlišují od standardní korespondence.

4.6.4 Závěrečná fáze a zpráva o forezním auditu

V poslední fázi forezního auditu jsou vyhodnoceny všechny dílčí informace, které forezní auditoři získali v průběhu vyšetřování. V případě, že byly zjištěny zásadní informace o podvodném jednání, kterého se dopustila konkrétní osoba, je vyzvána, aby k nastalé situaci vyjádřila vlastní názor. Cílem tohoto rozhovoru je získat přiznání, které by pomohlo kompletně rozkrýt okolnosti, za kterých k tomuto podvodnému jednání došlo, a mohlo by být i použito jako důkazní materiál pro případné soudní řízení. [26]

Při přípravě závěrečné zprávy musí auditor myslet na to, aby poskytl objektivní názor na situaci, která se ve firmě odehrála. Jeho povinností je předkládat pouze fakta, která byla získána vyšetřováním, nikoliv soudy na to, zda byl, či nebyl porušen zákon nebo interní předpisy. [24] Forezní auditor pouze dává prostor pro to, aby se zadavatel forezního auditu mohl rozhodnout, jakým způsobem se zjištěnými skutečnostmi naloží a aby tato závěrečná zpráva mohla být podkladem pro případné soudní řízení. [7]

Úvodní část závěrečné zprávy by měla obsahovat informace o tom, jaké cíle si forezní auditor stanovil po konzultaci s klientem, dále jsou v závěrečné zprávě uvedeny postupy, které byly využity při prováděném šetření, metody a analytické nástroje použité k rozboru prověřovaných dat a v neposlední řadě také výsledky vyšetřování. Tyto výsledky by měly v nejlepším případě zahrnovat informace o podvodu, který se podařilo odhalit, a všech jeho okolnostech, především jak k němu došlo, kdo je pachatelem a také výši způsobené škody. Následně by měl forezní auditor v závěrečné zprávě navrhnout doporučení, která by mohla vést k nápravě škod, které byly ve firmě způsobeny, ať už se jedná o preventivní opatření nebo doporučení týkající uzavření případu. [7]

4.6.5 Ukončení vyšetřování a role forezního auditora jako soudního znalce

Po ukončení vyšetřování týmem forezních auditorů nastává rozhodnutí auditované společnosti o tom, jak naložit s výsledky, které jim forezní audit přinesl. V případě, že forezní audit skutečně přinesl důkazy o podvodném jednání ve firmě a jeho údajném pachateli, nejčastěji se firmy rozhodnou rozvázat s takovým člověkem pracovní poměr. V takové situaci společnosti nevzniká žádný nárok na náhradu škody a pachatel může ve svém podvodném jednání pokračovat u případného dalšího zaměstnavatele, aniž by byl za svůj čin potrestán. [7]

Druhou možností, jak se postavit k neveselým výsledkům forezního auditu, je předání případu orgánům činným v trestním řízení. V takovém případě musí být forezní vyšetřovatel připraven předložit výsledky svého šetření u soudu a působit zde jako soudní znalec. Z toho vyplývá i požadavek na schopnost forezního vyšetřovatele tyto výsledky prezentovat a případně osvětlit nejasné okolnosti případu.

Samozřejmě jsou na forezního vyšetřovatele, který by měl nést funkci soudního znalce, kladeny požadavky, po jejichž splnění se předpokládá, že je skutečným odborníkem v dané problematice. V případě, že bude forezní vyšetřovatel přizván jako soudní znalec, měl by předložit životopis, doklady o případných zkušenostech v jiných soudních řízeních a mimo jiné prokázat:

- znalost příslušných profesních standardů a schopnost je využívat,
- znalost odborné literatury,
- schopnost aplikovat všeobecně uznávané analytické metody,
- schopnost sjednotit závěry jednotlivých analýz. [30]

Pokud forezní auditor splní požadované nároky, považuje se za soudního znalce, který může vypracovat odborný posudek v oblasti vyšetřování podvodu a výpověď o provedeném vyšetřování podvodu a skutečnostech s tímto podvodem souvisejících.

Poslední z možností, jak některé společnosti naloží s výsledky vyšetřování, je jakési prominutí zaměstnanci a jeho setrvání na současné pozici. V takovém případě je pak forezní audit ztrátou času a především ztrátou nemalých finančních prostředků, které byly na jeho realizaci vynaloženy. Jediným přínosem pak může být zlepšení kontrolních mechanismů ve firmě.

5 Příklad z praxe: Forenzní audit projektu OpenCard

V předchozí kapitole byla vysvětlena problematika forenzního auditu a jeho postupy, aby mohl být nyní představen konkrétní případ z české podnikové praxe. V České republice forenzní audit není zcela běžnou záležitostí, ale jeho význam neustále narůstá. Konkrétním příkladem, na kterém je možné velmi dobře ukázat téměř celou tuto náročnou problematiku a její důležitost, je forenzní audit pražského projektu OpenCard. Veškeré informace uvedené v následující kapitole vycházejí z [38].

5.1 Projekt OpenCard

Počátek projektu OpenCard sahá až do roku 2004, kdy se Rada hlavního města Prahy v souvislosti s informační strategií „Cesta k e-Praze“ rozhodla, že vybuduje projektový záměr na tzv. „Univerzální kartu Pražana“, která by mohla občanům Prahy sloužit jako univerzální platební a identifikační nástroj. Stalo se tak v roce 2006 a v souvislosti s jeho vypracováním bylo vytvořeno několik studií na jeho realizaci.

V roce 2006 byla schválena realizace projektu Pražského Centra Kartových Služeb, jehož hlavním záměrem bylo právě tuto Univerzální kartu Pražana (později OpenCard) poskytnout občanům Prahy. Rozpočet byl tehdy stanoven ve výši 165 mil Kč na pilotní fázi projektu a měl pokrývat pouze výdaje na služby externích subjektů, které se na realizaci podílely. Poté byly podepsány smlouvy o vytvoření marketingových studií a business plánu pro uskutečnění projektu Univerzální karty Pražana a vypsána výběrová řízení na realizaci jednotlivých souvisejících projektů. Jedna z firem, která s zúčastnila výběrových řízení, Haguess, a.s., byla pověřena pravděpodobně stěžejním projektem Realizace Servisního Kartového Centra.

Do roku 2009, kdy byl vypracován forenzní audit projektu OpenCard, proběhlo zavádění karet na trh ve dvou fázích. První fáze byla započata na počátku roku 2007 a karta OpenCard tehdy umožňovala uživatelům využívat ji jako čtenářský průkaz v Městské knihovně a pro bezhotovostní úhradu poplatků za parkování. Přestože bylo v této fázi dodáno 50 tis. hybridních karet, zájemců o využívání OpenCard se našlo pouhých 1 870.

Po neúspěšné první fázi projektu se Rada hl. m. Prahy rozhodla zachránit jej tím, že byl do projektu OpenCard zapojen Dopravní podnik hlavního města Prahy, aby mohl být

zaveden také způsob plateb jízdného elektronickým systémem OpenCard, a tím byla započata druhá fáze projektu v roce 2007, Integrace OpenCard s řešením dopravně odbavovacího systému.

Dopravní podnik hlavního města Prahy pak uzavřel smlouvu o dílo opět se společností Haguess, a.s., která měla zajistit pořízení Dopravně odbavovacího systému a další smlouvy na dodávky hardware, software a licencí za desítky milionů. Následně tato společnost obdržela příspěvek na zavedení způsobu plateb jízdného elektronickým systémem OpenCard, který schválila Rada hl. města Prahy.

V roce 2008 sice začal fungovat prodej elektronických jízdenek, ale Dopravnímu podniku hlavního města Prahy nebyly uhrazeny náklady za rok 2008, ani nebylo potvrzeno financování dalších fází projektu v roce 2009, a tak Dopravní podnik hl. m. Prahy pozastavil svoji účast na projektu OpenCard.

Firma Haguess, a. s., stejně tak jako chybná rozhodnutí na straně Magistrátu hl. města Prahy a Dopravního podniku hlavního města Prahy, kterými se budeme zabývat dále, se podílela na tom, že je projekt OpenCard považován za učebnicový příklad toho, jak utopit stovky milionů korun.

5.2 Forenzní audit

Forenzní audit projektu OpenCard byl vyústěním pochybností o jeho efektivnosti jak ze strany veřejnosti, tak odborníků. Bohužel ani po jeho zveřejnění a zjištění některých závažných pochybení na straně Magistrátu hl. m. Prahy i Dopravního podniku hl. m. Prahy nedošlo ke kýženému uklidnění situace a jeho výsledky byly zpochybňovány ze strany všech dotčených subjektů. Právě z toho důvodu nebyl forenzní audit prováděný v polovině roku 2009 tím posledním.

Zakázku na prověření celého projektu z pohledu vyšetřování protiprávního jednání při činnostech souvisejících s projektem zadalo Hlavní město Praha, konkrétně náměstek primátora Rudolf Blažek, v roce 2009 společnosti Nexia AP a.s., která se na trhu se službami v oblasti daňového poradenství a auditů pohybuje již desítky let. Vzhledem k tomu, že se jednalo o velmi náročnou zakázku, bylo nutné, aby si společnost Nexia AP a.s. do auditorského týmu přizvala i odborníky v technicko-technologických oblastech, a tak zvýšila odbornou úroveň při posuzování projektu.

Pokud budeme uvažovat teoretická východiska, která byla uvedena v předchozí kapitole, je nutné si uvědomit určitý rozdíl oproti výše popisovanému standardnímu modelu forenzního auditu. V případě zakázky, kterou vypracovala firma Nexia AP a.s., byly prověřovány nejen činnosti v jedné firmě, kde se předpokládal výskyt nějakého podvodného jednání. V tomto případě se jednalo o rozsáhlý projekt, ve kterém zastávalo svou významnou roli na páchání protiprávního jednání hned několik subjektů, jejichž kroky související s projektem OpenCard se musely prověřit. Z toho důvodu je možné říci, že se nejednalo o běžnou zakázku, ale svým způsobem nadstandardní. Také v tomto případě se můžeme ujistit ve faktu, že každý forenzní audit je jiný, a proto není možné stanovit přesné postupy a jeho výstup.

Při zadávání zakázky na forenzní audit bylo požadováno především posouzení nákladové stránky projektu OpenCard, které se mělo zaměřit na stanovení jejich skutečné výše a odchylek od schváleného rozpočtu. Nejen jejich absolutní výše, ale také jejich přiměřenost a odůvodněnost měly být předmětem vyšetřování forenzních auditorů. V neposlední řadě se však měl audit zaměřit na možnosti projektu v budoucnosti, především jeho životaschopnost za předpokladu zachování stávajících smluvních vztahů a případné vymezení rizik, která by v případě jeho pokračování mohla ohrozit rozpočet Magistrátu hl. m. Prahy.

Auditorský tým na si počátku řešeného problému stanovil cíle a také si ujasnil, na jaké práce se bude v průběhu vyšetřování zaměřovat, aby bylo těchto cílů dosaženo. Vycházel tak z předmětu forenzního auditu a v první řadě se zaměřil na cíle v oblasti nákladů, jejich přiměřenosti, jejich výši a skutečný stav projektu OpenCard. Konkrétně se jednalo o následující cíle:

- Porovnat plánovanou a skutečnou funkčnost projekt
- Stanovit výši investičních nákladů na projekt OpenCard, které byly vynaloženy ve sledovaném období
- Stanovit výši provozních nákladů vynaložených na projekt OpenCard za sledované období
- Odhalit situace, ve kterých došlo k porušení správy majetku s náležitou péčí, či úmyslnému poškození majetku Hl. m. Prahy a odpovědné osoby
- Odhalit neefektivní vynakládání prostředků a odpovědné osoby

- Porovnat projekt z pohledu nákladovosti s obdobným projektem v ČR

Následně se auditorský tým zavázal navrhnout Magistrátu hl. m. Prahy určitá doporučení a krátkodobé cíle v oblasti významných rizik ohrožujících projekt a efektivních kontrolních mechanismů, které by pomohly zabezpečit provozní stránku projektu i jeho další rozvoj. Auditor se také rozhodl poskytnout svá doporučení na pokračování projektu v dlouhodobém horizontu a navrhnout tak strategické varianty, které by mohly vést k rozvoji projektu OpenCard.

Tato prvotní fáze je velmi důležitá pro stanovení směru, jakým se má forenzní auditor ubírat. Pokud jsou stanoveny cíle, je možné v závěru lépe vyhodnotit, zda forenzní audit tyto cíle splnil nebo ne, a tak je možné říci, jestli bylo dosaženo kýženého efektu a finanční prostředky na jeho realizaci byly vynaloženy efektivně. Samozřejmě je prvotním předpokladem, aby cíle byly nastaveny správně, a výsledky tak směřovaly ke skutečnému zefektivnění činností v auditovaném subjektu. V případě projektu OpenCard je pochopitelné, že auditorský tým zaměřil své cíle především na náklady a kontrolní mechanismy, protože zde bylo od počátku zřejmé, že jsou náklady nepřiměřeně vysoké vzhledem k funkčnosti projektu, koneckonců právě pro tato podezření byl forenzní audit zadán.

5.2.1 Shromáždování informací

Poté, co byly stanoveny cíle forezního auditu, nastala velmi náročná fáze, kdy byly shromáždovány všechny potřebné informace. Dle rozsahu projektu a také problémů, které v souvislosti se sběrem informací nastaly, můžeme usuzovat, že tato fáze zabrala týmu auditorů nejvíce času a také byla důvodem pro posunutí termínu forezního auditu o téměř dva měsíce.

Nejprve se auditoři zaměřili na sběr dat z účetních systémů Magistrátu hl. m. Prahy a Dopravního podniku hl. m. Prahy. Již v této fázi narazili na závažné překážky při vyšetřování. Nejprve bylo zjištěno, že z účetního systému není možné identifikovat výdaje projektu vynakládané v jeho počáteční fázi, tudíž musely být dohledávány mezi fyzickými účetními doklady, což auditorům značně ztížilo práci, především z časového hlediska. Následně Dopravní podnik hl. m. Prahy odmítl poskytnout své účetní zápisy, a tak znemožnil stanovení skutečné výše nákladů Dopravního podniku hl. m. Prahy, které je možné přiřadit projektu OpenCard. Dopravní podnik hl. m. Prahy se rozhodl

předat k vyšetřování pouze kopie účetních dokladů. V teoretické části práce jsme se zmínili také o tom, že náplní práce forenzního auditora bývá i ověřování pravosti dokladů, které by bylo v případě jejich kopií velmi ztíženo. V případě projektu OpenCard však nešlo např. o skrývání falšovaných faktur, ale spíše o odkrývání

spřízněných vztahů, a tak by nemuselo být poskytnutí těchto kopií závažnou překážkou prováděnému vyšetřování. Otázkou však zůstává, zda si mohl být auditor jist, že požadované dokumenty byly předány v plném rozsahu i vzhledem k odmítnutí poskytnout účetní zápisy.

Dále se auditorský tým zabýval získáním veškerých dokumentací, které provázely realizaci dílčích projektů souvisejících s projektem OpenCard. Jednalo se především o prováděné studie, zadávací dokumentace a podklady pro výběrová řízení, uzavřené smlouvy, předávací dokumentace a další nespočetné množství dokumentů, jak z rukou Magistrátu hl. m. Prahy a Dopravních podniků hl. m. Prahy, tak i firem zúčastněných na realizaci dílčích projektů, především tedy firmy Haguess a.s. I zde se setkal s neochotou Dopravních podniků hl. m. Prahy tyto dokumenty poskytnout, a tak měl k dispozici k analýze pouze jejich kopie.

Forenzní auditoři vyšetřující efektivnost projektu OpenCard v některých případech vyžadovali poskytnutí dodatečných informací, které by jim usnadnily pochopení dané problematiky nebo případně objasnily některé skutečnosti. V takových situacích se jim, jak se strany Magistrátu hl. m. Prahy, tak ze strany Dopravního podniku hl. m. Prahy, dostalo vyjádření, že klíčové osoby, které by informace mohly poskytnout, již na Magistrátu hl. m. Prahy nebo Dopravního podniku hl. m. Prahy nepůsobí. V takovém případě se mohli auditoři pouze domnívat, jak probíhaly realizace některých zadávacích řízení a výběr dodavatelů. Otázkou však zůstává, jestli se skutečně jednalo o osoby odpovědné za klíčová rozhodnutí nebo jen v době provádění forenzního auditu nebyl nikdo ochoten převzít odpovědnost za aktuální stav projektu OpenCard. Také forenzní auditor se v závěrečné zprávě o provedení forenzního auditu zmiňuje právě o tom, že odmítání odpovědnosti za tehdejší stav projektu je jedním z významných znaků projektu OpenCard.

5.2.2 Analytické práce auditorů

Když tým auditorů sesbíral dostatek podkladů pro další vyšetřování, začala jejich analýza, která podle očekávání odkryla zásadní pochybení všech důležitých subjektů, zapojených do projektu OpenCard. Než se přistoupilo k tomuto kroku, bylo nutné nastudovat jak interní předpisy, tak platnou legislativu související s prověřovanými skutečnostmi. V případě projektu OpenCard byla nezbytná znalost zákona č. 137/2006 Sb., o veřejných zakázkách, aby byla nařčení auditora týkající porušení tohoto zákona opodstatněná, protože se jedná o velmi náročnou problematiku skýtající mnohá úskalí.

Následná analýza se týkala nejprve všech klíčových rozhodnutí týkajících se projektu OpenCard na základě vypracovaných studií a koncepcí. Jako nejdůležitější z nich můžeme považovat dvě studie, které byly vytvořeny v roce 2006 a byly jedinými ekonomickými modely projektu OpenCard. Tyto studie vypracovaly dvě nezávislé společnosti a jejich výsledky byly diametrálně odlišné. Tým auditorů se zabýval nejen analýzou rozdílů mezi jednotlivými ekonomickými modely, ale také tím, z jakého důvodu byl pouze jeden z nich, Business plán pro univerzální kartu Pražana, považován za předmětný a jediný strategický materiál celého projektu poukazující na ekonomickou stránku projektu. Bohužel již v počáteční fázi projektu OpenCard se ukázalo, že jeho příjmová stránka bude naplňována velmi obtížně, zda-li vůbec, a proto je nepochopitelné, z jakého důvodu nebyla brána v potaz studie společnosti Zeitgeist, s.r.o., která zobrazovala zdroje příjmů v realističtějším světle.

Následující tabulka srovnává příjmovou stránku projektu OpenCard tak, jak je zachycena studií společnosti Allshare Finance CE, a.s. (business plán), a tak jak ji vidí společnost Zeitgeist, s.r.o. Právě příjmová stránka projektu je totiž velkým zklamáním projektu, protože v době, kdy byl prováděn forenzní audit, nebylo dosaženo žádných příjmů, a tak se projekt nacházel ve ztrátě rovnající se výši svých nákladů.

Tabulka č. 1: Srovnání příjmů dle studií firmy Zeitgeist, s.r.o. a Allshare Finance CE, a.s.

	Zeitgeist, s.r.o.	Allshare Finance CE, a.s
Provize z transakcí elektronické peněženky	stabilní úroveň provize 1,3 %	variabilní úroveň s rozpětím 2,2 – 3,0 %.
Příjmy z pronájmu datového prostoru	ano	ne
Příjmy z prodeje karet a čteček k PC	od roku 2007, a to ve výši 75 Kč	od roku 2007, a to ve výši 210-250 Kč
Příjmy z dobíjení	zavedení až v roce 2009, a to ve výši 4 - 5 Kč	od počátku 9 - 25 Kč
Příjmy dosažené zhodnocením zůstatku na účtu	zůstatek na kartě 150 - 111 Kč / sazba 0,05 - 1,7 %	zůstatek 1 200 - 2 000 Kč / sazba 2 %
Dosažená výše příjmu v roce 2007 / 2011	27 mil. Kč / 423,5 mil. Kč	132,2mil.Kč / 615,6 mil. Kč

Zdroj: [38]

Auditoři se také zabývali důvodem, proč nebyla brána v potaz také druhá studie, nabízející jiné prognózy ekonomického modelu projektu. Po provedeném vyšetřování zjistili, že business plán, který byl používán jako strategický dokument projektu OpenCard, byl vypracován společností zastupovanou bývalým jednatelem společnosti Haguess, a.s.. Jak se budeme moci přesvědčit dále, společnost Haguess, a.s. měla na neúspěchu projektu OpenCard značný podíl. Je možné se domnívat, že zde šlo pouze o to, aby projekt vypadal jako ziskový, a mohlo tak docházet k neustálému obohacování osob, které byly s projektem OpenCard spojeny.

Dalším cílem práce forenzních auditorů byla analýza smluvních vztahů na základě shromážděných dokumentů. V této části vyšetřování se auditoři zabývali především zakázkami, které byly v souvislosti s projektem OpenCard zadávány. Především se jednalo o zakázky přidělené společnosti Haguess, a.s., které ve většině případů nebyly zadávány v souladu s platnou legislativou, a lze se domnívat, že zde ze strany Magistrátu hl. m. Prahy ani Dopravního podniku hl. m. Prahy nebyly učiněny kroky k tomu, aby bylo dosaženo nejefektivnějšího řešení.

Pokud pomineme zákonem stanovené podmínky veřejných zakázek, je zářejší už situace, kdy byla společnosti Haguess, a.s. přidělena zakázka Realizace SKC, která je stěžejním dílčím projektem OpenCard. Magistrát hl. m. Prahy v době zadání zakázky nemohl mít dostatečné reference o tom, že firma Haguess, a.s. je vhodným dodavatelem, který by měl odpovídající zkušenosti s podobným projektem a požadované know-how. V tomto případě se auditoři domnívají, že se jednalo o vysoce riskantní krok, vzhledem k rozsahu zakázky a také revolučnímu přístupu, kterým měl být projekt Realizace SKC charakteristický. Firma Haguess, a.s. podle správných předpokladů auditorského týmu svoji úlohu nezvládla tak, jak by se očekávalo, a v době

provedení forenzního auditu nebyly funkční klíčové části projektu, a to elektronická peněženka a zúčtovací centrum. Zde vyvstává také otázka, jak je možné, že i přesto, že tyto funkcionality nebyly zprovozněny, bylo dodané plnění od firmy Haguess, a.s. přijato a zapláceno. Auditor uvádí, že selhání je na straně Odboru Informatiky, který je za tuto část projektu odpovědný. Dalo by se ale předpokládat, že v případě projektu v rozsahu několika desítek milionů korun, by odpovědnost neměl nést jeden subjekt anebo by měly existovat kontrolní mechanismy, které by zajistily, aby k takovým pochybením a s nimi spojeným navyšováním nákladům nedocházelo.

Prověřování způsobu zadávání zakázek bylo dalším bodem analýzy smluvních vztahů. Právě v tomto případě byla velmi důležitá perfektní znalost zákona č.137/2006 Sb., o veřejných zakázkách a schopnost auditorů jej uplatnit v praxi. Prošetřování způsobu zadávání zakázek spojených s projektem OpenCard bylo však závislé také na interním předpisu, který upravuje, jakým způsobem mají být zadávány veřejné zakázky v podmínkách hlavního města Prahy.

Vzhledem k tomu, že projekt OpenCard je velmi rozsáhlý a je zajišťován velkým množstvím dodavatelů, nebylo možné prověřit způsoby zadání všech zakázek. Z toho důvodu zvolil auditorský tým výběrovou metodu, při které byl vybrán vzorek zahrnující 52 kontraktů ze všech kategorií podle velikosti, nadlimitní zakázky, podlimitní zakázky i zakázky malého rozsahu. Auditor zde zvolil tento důmyslný postup proto, aby byly podchyceny i zakázky, které by mohly být nezákonně rozděleny, aby nebyly považovány za nadlimitní. U tohoto výběrového vzorku byl poté prověřován způsob zadání zakázek a jejich soulad se zákonem stanovenými podmínkami. I přesto, že bylo objeveno velké množství nedostatků, jsou zde i k tomuto způsobu prověřování výhrady, protože se jednalo o výběrový vzorek ověřovaných zakázek, a tak mohlo dojít k tomu, že některá, i závažná porušení zákona mohla zůstat nepodchycená.

Samozřejmě, že auditoři objevili při prošetřování smluvních vztahů významná pochybení. Ve většině případů měla na výhradách auditorů velký podíl nepřiměřená cena kontraktu. Cílem auditorových nařčení bylo především to, že veřejné zakázky byly zadávány bez jakéhokoliv konkurenčního boje předem vybranému dodavateli, aniž by se ověřila obvyklost a přiměřenost ceny, kterou tento dodavatel nabídl.

Za velký problém můžeme označit dělení zakázek, jehož účelem je obejít zákon o veřejných zakázkách, a vyhnout se tak vyšší formě výběrového řízení. V případě projektu OpenCard byla tato skutečnost zaznamenána u tří kontraktů, rozdělených do

dílčích jedenadvaceti kontraktů. Opět je nutné si uvědomit, že se jednalo pouze o výběrový vzorek, tudíž podobných případů mohlo být více, jen se je nemuselo podařit odhalit.

Podobným případem, který však měl obrovské následky na nákladovost celého projektu OpenCard, je zadávací řízení na projekt Realizace Servisního kartového centra. V tomto případě byla předmětem veřejné soutěže smlouva o dílo, včetně dodávky licencí, ale cenové podmínky dodávky licencí předmětem této soutěže nebyly. Auditor v tomto případě posuzoval zjištěnou situaci také jako nedovolené dělení zakázky, protože předmětem veřejné soutěže bylo pouze 100.000 licencí a zadávající orgán musel logicky předpokládat, že tento počet nebude dostačující.

Tato skutečnost by měla být lépe pochopitelná, pokud se podíváme do business plánu projektu OpenCard. V tabulce vyznačující plánované příjmy je uveden počet karet pro nové vydání a již v roce 2007 tento strategický dokument předpokládal výdej téměř půl milionu karet. Z toho můžeme usuzovat dvě možnosti. Buď nebyly při zadání zakázky respektovány informace podložené business plánem, anebo tak jak předpokládá auditor, se jednalo o účelové dělení zakázky, aby nebyla zařazena do vyšší formy výběrového řízení. V obou případech se však jedná o závažné pochybení. První případ by naznačoval ignoraci jediného strategického dokumentu představujícího ekonomický model projektu OpenCard a tudíž i neefektivně vynaložené prostředky na jeho vytvoření. V druhém případě, který budeme i podle výroku auditora považovat za pravděpodobnější, se jednalo o porušení zákona o veřejných zakázkách. Také skutečnost, že cena dodávky licencí nebyla předmětem veřejné soutěže, svědčí o tom, že se nikdo z vedení projektu OpenCard příliš nezajímal o to, do jaké výše se náklady na projekt skutečně vyšplhají. Také to, že firmě Haguess, a.s. byl přímo zadán provoz Servisního kartového centra, považuje auditor za velmi rizikové z ekonomického, provozního i právního hlediska.

Z proběhlých šetření v rámci forenzního auditu vyplynulo, že vedení projektu OpenCard se staví k projektu pravděpodobně v rozporu s logickým záměrem, kterým je najít nejvýhodnější řešení. Zdrojem toho může být buď nekompetentnost k řízení projektu nebo jiný skrytý zájem na tom, aby závislost projektu OpenCard na firmě Haguess, a.s. byla co nejvyšší.

Odlišný způsob posuzování správnosti zadávání veřejných zakázek museli auditoři zohlednit v případě Dopravního podniku hl. m. Prahy. Ten v případě, kdy není zakázka

považovaná za nadlimitní, umožňuje zadavateli, aby se držel pouze obecných zásad a v dalších oblastech může postupovat dle interních předpisů. V takovém případě se dá očekávat, především vzhledem k tomu, jaká pochybení provázela celý projekt OpenCard, že zadavatel, tedy Dopravní podnik hl. m. Prahy, využije příležitosti a bezostyšně přidělí zakázku dodavateli, který je již předem zvolen bez jakéhokoliv výběrového řízení. Auditóři zde hledali interní předpis, který by upravoval právě zadávání podlimitních zakázek a zakázek malého rozsahu, ale bohužel se jim do rukou nedostal.

Můžeme se domnívat, že není v zájmu osob stojících v čele Dopravního podniku hl. m. Prahy, aby existovala jednotná pravidla jak v případech zadávání nižších forem veřejných zakázek postupovat. Z pohledu zakrývání nekalostí je jistě jednodušší, když mohou být jednotlivé případy posuzovány individuálně podle toho, jak je právě v případě konkrétního dodavatele potřeba. V okamžiku případného vyšetřování pak nastává problém určit, jaký postup byl zvolen správně nebo spíše za který by mohla být zodpovědná osoba sankcionována.

V případě Dopravního podniku hl. m. Prahy a jeho smluvních vztahů se forenzní auditóři prvotně zaměřili na realizaci projektu Implementace DOS na OpenCard. V souvislosti s realizací tohoto projektu je zarážející fakt, že Dopravní podnik hl. m. Prahy spolu s Magistrátem hl. m. Prahy postupoval, jako by se nejednalo o projekt, na kterém z velké části stojí úspěch celého projektu OpenCard. Auditóři neshledali žádné dokumenty, které by prokázaly přípravu realizace projektu, jak z časového, tak ekonomického hlediska. Z toho také pravděpodobně vyplynul fakt, že ihned po schválení dotace na zavedení způsobu plateb jízdného elektronickým systémem OpenCard ve výši 47,6 mil. Kč, uzavřel Dopravní podnik hl. m. Prahy smlouvy za více než 53 mil. Kč týkající se právě dopravně odbavovacího systému. Bohužel i v tomto případě se auditóři museli zabývat otázkou, proč nebyla vypracována projektová příprava. Snad už samozřejmostí je, že zde opět figurovala firma Haguess, a.s., se kterou uzavřel Dopravní podnik hl. m. Prahy Smlouvu o dílo na pořízení Dopravně odbavovacího systému s licencí pro 50.000 čipových karet a o rok později byla uzavřena nová smlouva, která dostatečně počet licencí rozšířila. Zde se opět setkáváme se stejnou situací, jako v případě Magistrátu hl. m. Prahy, kdy dochází k dělení zakázky tak, aby finanční objem nepřekročil limity a zakázka mohla být uzavřena bez výběrového řízení. Povinností forezních auditorů bylo získat od vedení Dopravního

podniku hl. m. Prahy odůvodnění, proč byla zakázka přidělena právě společnosti Haguess, a.s. Na rozdíl od Odboru informatiky Dopravní podnik hl. m. Prahy poskytl vysvětlení v podobě znaleckého posudku, který byl důkazem toho, že technologické, projektové a dodavatelské řešení firmy Haguess, a.s. je jediné využitelné pro Dopravní podnik hl. m. Prahy.

Vzhledem k tomu, že auditorský tým byl složen z odborníků nejen v oblasti ekonomické a právní, ale i technicko-technologické, nenechal si podsunout názor soudního znalce, že řešení firmy Haguess, a.s. je unikátní a jediné možné a zabýval se dále tím, zda zde nedošlo k nějakému pochybení. Forenzní auditor po svém prověření soudního znalce zjistil, že se jedná pravděpodobně o účelově vydaný znalecký posudek, jehož autor ani nemá oprávnění posudek v oboru informačních technologií vydat.

Po tomto zjištění tak forenzní auditor pouze potvrdil svoji prvotní domněnku a považuje smlouvu uzavřenou mezi Dopravním podnikem hl. m. Prahy a firmou Haguess, a.s. za neplatnou vzhledem k porušení zákona o veřejných zakázkách.

Co se týká smluvních vztahů uzavřených s jinými subjekty než je firma Haguess, a.s., i zde v některých případech auditorský tým odhalil neefektivní vynakládání finančních prostředků. Pro příklad můžeme uvést smlouvu uzavřenou se společností INDRA na služby související s řízením projektu, který měl zajistit implementaci DOS, která stála Dopravní podnik hl. m. Prahy více než 8 mil. Kč, a auditoři se domnívají, že nejen výše sjednané částky je nepřiměřená obvyklým cenám, ale především také přínos pro samotnou realizaci implementace DOS není nijak významný.

Také zakázka pro společnost CSC na propojení systémů SAP a DOS za téměř 40 mil. Kč byla zadána bez výběrového řízení. Auditoři se snažili odhalit, co je důvodem absence výběrového řízení a také podle auditora nepřiměřené výše nákladů, ale argumentace Dopravního podniku hl. m. Prahy, že společnost CSC vykonává tuto činnost na základě rámcové smlouvy, nebyla z jeho strany ničím podložena. Dopravní podnik hl. m. Prahy odmítl poskytnout auditorovi k prověření rámcovou smlouvu i jakoukoliv schůzku auditora s odpovědnými osobami v této záležitosti, stejně tak jako se k nastalé situaci odmítla vyjádřit společnost CSC. Tento postoj obou účastníků pouze umocňuje dojem, že zde pravděpodobně docházelo k protiprávnímu jednání, bohužel však není možné, aby forenzní auditor poskytl něco víc než pouhý názor na prověřovanou skutečnost.

Autorka se domnívá, že nejproblematictější otázkou projektu OpenCard je právě zadávání zakázek na realizaci jednotlivých dílčích projektů a výběr dodavatelů. Bohužel tento jinak velmi zajímavý projekt ztratil důvěru a zájem potenciálních uživatelů tím, že měli obavu z neefektivního využití svých finančních prostředků a nedostatečné kvality poskytovaných služeb. Od počátku, kdy vznikly pochybnosti o zadávání zakázek, bylo zřejmé, že dodavatelé, kteří byli vybráni na základě jiných předností, než jsou ty, se kterými mohli porazit své konkurenty, nemusí být zcela kompetentní k realizaci tohoto projektu. Nehledě na náklady, které v souvislosti s nedbalým výběrem dodavatelů vznikly.

Právě zmíněné náklady, jejich přiměřenost, odůvodněnost a také skutečná celková výše byly předmětem prověřování projektu týmem forenzních auditorů. Při této činnosti byl východiskem jejich práce business plán, ve kterém byly vyčísleny plánované investiční a provozní náklady na projekt OpenCard. Následně byly tyto plánované náklady porovnávány s těmi, které auditoři přiřadili k projektu na základě podkladů obdržených především od Magistrátu hl. m. Prahy a Dopravního podniku hl. m. Prahy. Ve většině případů se jednalo především o náklady za plnění zajišťovaná externími dodavateli.

Prověřovány byly ze strany auditorů především účetní doklady a smluvní vztahy subjektů souvisejících s projektem, ale jak již víme, tato práce byla velmi ztížena jednáním Dopravního podniku hl. m. Prahy, který neustále odmítal poskytovat požadované dokumenty a informace, které byly nezbytné pro objektivní posouzení nákladové stránky projektu OpenCard.

Náklady projektu OpenCard, které byly auditory považovány za neúčelné, byly především ty, které vycházely z nevýhodných smluv uzavřených mezi Magistrátem hl. m. Prahy nebo Dopravním podnikem hl. m. Prahy na straně jedné a jejími dodavateli, především firmou Haguess, a.s., na straně druhé. V tomto případě je nutné zmínit právě zajišťování provozu Servisního kartového centra, které bylo předmětem zakázky, kterou jsme se zabývali v části věnované smluvním vztahům. Právě z této zakázky vznikly dle auditora náklady, které je možné považovat za nepřiměřené.

Práce forenzních auditorů na nákladové stránce projektu OpenCard vyžadovala velmi pečlivé počínání. Úkolem auditorů bylo nejen zhodnotit přiměřenost vynaložených nákladů, ale také vyčíslit náklady, které byly projektu přiřazeny, aniž by s ním skutečně souvisely. Tento problém nastal v okamžiku prověřování účetních dokladů Dopravního podniku hl. m. Prahy, kde se auditoři domnívají, že téměř 60 mil. Kč, které měly

souviset s implementací Dopravně odbavovacího systému, s tímto projektem skutečně nesouvisí. V takové situaci standardně auditor prověřuje, jak k této situaci došlo, jenže vzhledem k tomu, že přístup do účetnictví byl auditorovi odepřen a byly odmítnuty i schůzky s odpovědnými členy realizačního týmu, okolnosti objasněny nebyly, a tak při konečném výpočtu celkových nákladů nebyly tyto náklady auditorem do celkové sumy zahrnuty.

Zároveň auditor objevil u Magistrátu hl. m. Prahy i Dopravního podniku hl. m. Prahy náklady spadající do prověřovaného období, které v účetnictví dosud nebyly zachyceny. V tomto případě se jednalo o náklady související s dodávkou karet a licencí. Auditři zjistili, že tyto dodávky nebyly smluvně upraveny, ale očekávaná cena byla vyšší, než jaká byla dle jejich názoru přiměřená a obvyklá. Z toho důvodu byla i výše těchto nákladů upravena a zahrnuta do celkových nákladů. Na základě těchto zjištění bylo nutné zajistit, aby poskytnuté služby a jejich finanční vypořádání byly smluvně upraveny a řádně uhrazeny. Řádná úprava smluvní vztahů by měla umožnit Magistrátu hl. m. Prahy efektivně kontrolovat aktuální stav a funkčnost systému a přiměřenost cen vzhledem ke kvalitě poskytování.

Velkým překvapením bylo pro auditory naplnění příjmové stránky projektu. V průběhu provedených šetření bylo zjištěno, že k okamžiku provedení forenzního auditu neexistují žádné příjmy nebo úspory nákladů. Nejzásadnějším zjištěním bylo, že poplatky za výdej karet, které měly být významným zdrojem příjmů, plynou od jejich zavedení firmě Haguess, a.s.. Provedené vyšetřování odhalilo, že firma Haguess, a.s. profituje z výdeje karet hned dvakrát, jednou jako příjemce poplatků od uživatelů a podruhé jako příjemce úhrady od Magistrátu hl. m. Prahy za dodané karty.

Auditor tuto situaci označil za jeden z problémů, který znemožňuje alespoň částečnou úhradu nákladů projektu OpenCard, a za naivní pokládal i domněnku, že by projekt OpenCard mohl být ziskový. Čímž se opět potvrdila účelovost provedených studií na počátku projektu, kam řadíme i business plán, který je od počátku považován za ekonomický model projektu.

Tabulka č. 2: Skutečné příjmy a náklady projektu OpenCard dle forenzního auditu

(v tis. Kč)	MHMP	DPP	ROPID	MK	CELKEM
PŘÍJMY ČI ÚSPORY	0	0	0	0	0
PŘÍMÉ NÁKLADY ZA EXTERNÍ PLNĚNÍ	377 451,2	372 215,1	42 167,0	0,0	791 833,3
PŘÍMÉ NÁKLADY ZA INTERNÍ PLNĚNÍ	0,0	8 079,8	0,0	0,0	8 079,8
SKUTEČNÉ NEPŘÍMÉ NÁKLADY NA DISTRIBUCI OpenCard (MOTIVAČNÍ BONUSY)	0,0	56 213,4	0,0	1 200,0	57 413,4
NÁKLADY DOSUD NEVYÚČTOVANÝCH PLNĚNÍ	61 072,1	29 332,8	0,0	0,0	90 404,9
Náklady nesouvisející výdaje DPP s projektem OpenCard		-59 671,0			-59 671,0
CELKOVÉ NÁKLADY VČETNĚ NÁKLADŮ NEVYÚČTOVANÝCH PLNĚNÍ	438 523,3	406 170,1	42 167,0	1 200,0	888 060,4

Zdroj: [38]

V tabulce jsou vyčísleny položky nákladů tak, jak je identifikovali auditoři v rámci svého vyšetřování. Jednotlivé sloupce uvádějí náklady jednotlivých subjektů, které byly zapojeny do projektu OpenCard. Převážná většina nákladů projektu OpenCard patří neustále zmiňovanému Dopravnímu podniku hl. m. Prahy a Magistrátu hl. m. Prahy. Druhý řádek zobrazuje příjmy, ale jak již bylo řečeno, zde auditoři nic neobjevili.

Podle závěrečné zprávy auditora v projektu OpenCard vzniklo i několik pochybení v souvislosti s plánovanými funkcionalitami OpenCard. V některých případech byly vynakládány finanční prostředky na realizaci projektů souvisejících se službami, které nejsou uživatelsky atraktivní nebo dosud nebyly zprovozněny, a tak jejich přínos pro celkový projekt OpenCard je minimální na rozdíl od jejich nákladů.

Pokud bychom výsledky provedených analýz srovnali s business plánem, zjistili bychom, že v době provádění forenzního auditu bylo vyčerpáno více než 70% plánovaných nákladů, avšak při více než poloviční emisi karet než bylo plánováno. Tato skutečnost je jasnou známkou neefektivního využívání finančních prostředků, nekompetentních rozhodnutí a podivných vztahů mezi jednotlivými zúčastněnými subjekty.

V rámci provedené analýzy shromážděných informací provedl tým auditorů srovnání karty OpenCard s již zavedenou a fungující Plzeňskou kartou. Zajímavostí bylo, že nejen celkové náklady přepočtené na jednu vydanou kartu jsou u Plzeňské karty poloviční, ale i její funkčnost je mnohem vyšší, než je tomu u předražené OpenCard. Pro představu jsou uvedeny tabulky porovnávající funkčnost a také náklady karet OpenCard a Plzeňské karty.

Tabulka č. 3: Srovnání funkčnosti Plzeňské karty a OpenCard

Funkcionalita	Plzeňská karta	OpenCard
• elektronická peněženka	ano	ne
• zúčtovací centrum	Zajišťováno externě	ne
• předplatné městské dopravy a integrované	ano	ano
• bezhotovostní nákup jízdenek přímo ve voze	ano	ne
• koupě vstupenek na kulturu, sport	ano	ne
• přístup do knihoven (jako čtenářský průkaz)	ano	ano
• placení parkovného	ne	ano
• spojení s ISIC kartou	ano	ne
• využití v docházkovém a stravovacím systému	ano	ne
• bonusový program	ano	ne
• technologie NFC - karta v mobilu	ano	ne

Zdroj: [38]

Tabulka č. 4: Srovnání celkových a jednotkových nákladů OpenCard a Plzeňské karty

	OpenCard	Plzeňská karta
Celkové náklady provozní i investiční v tis. Kč	888 060	250 000
Počet karet	372 745	240 000
Dosavadní celkové náklady na 1 kartu v Kč	2 382	1 042

Zdroj: [38]

Využití právě Plzeňské karty pro zefektivnění projektu OpenCard uvádí autorka v následující kapitole.

5.2.3 Závěr forenzního auditu

Z kapitoly věnované forenznímu auditu víme, že po analýze shromážděných informací by měl auditor vyvodit závěry ze svých zjištění a ta uvést v závěrečné zprávě, která by měla být výstupem z provedeného vyšetřování. V případě forenzního auditu projektu OpenCard auditor vytvořil seznam nejzávažnějších pochybení při jeho realizaci. V případě každého konkrétního problému auditor vysvětlil, jak k němu došlo, a pokusil se také přiřadit odpovědné osoby nebo subjekty. Vzhledem k tomu, že se jednalo o auditory s bohatými zkušenostmi, snažili se v případě, kdy to bylo možné, nabídnout řešení, které by mohlo pomoci problém odstranit, eliminovat jeho následky. V některých případech auditor dokonce navrhl, aby byla vymáhána škoda po předpokládaném viníkovi.

Na úplný závěr auditor nabídl svůj názor na budoucnost projektu OpenCard a navrhl několik způsobů jak řešit závažnou situaci, do které se celý projekt dostal. Především pokládá auditor za nezbytné, aby byly zprovozněny zásadní funkcionality, kterými jsou elektronická peněženka a zúčtovací centrum, ale jinými dodavateli, než je firma Haguess, a.s.. Cílem orgánů hl. m. Prahy by mělo být obnovení důvěry v OpenCard

a smysluplná úprava smluvních vztahů se stávajícími dodavateli, především firmou Haguess, a.s..

Celkově ze zprávy z provedeného forenzního auditu vyplývá, že procesy projektu OpenCard byly nastaveny špatně už od jeho počátku. Velkou roli zde hrála manažerská selhání, ale pravděpodobně i selhání morální. Autorka je přesvědčena o tom, že celý projekt je „nakažen“ zhoubnou nemocí zvanou korupce, což nepřímo dokazují i tvrzení forenzních auditorů ze zprávy o provedeném forenzním auditu.

6 Návrhy vyplývající ze zjištěných skutečností

Autorka se v souvislosti s projektem OpenCard a se situacemi, které při jeho realizaci vznikly, zamyslela nad tím, jakým způsobem by mohlo dojít ke zefektivnění některých procesů probíhajících v rámci projektu a provedeného forenzního auditu. Domnívá se, že **největším problémem**, který zapříčinil vznik většiny zbytečných nákladů, bylo právě **zadávání veřejných zakázek**, pravděpodobně z důvodu spřízněných vztahů mezi některými subjekty figurujícími v projektu OpenCard.

První doporučení navazuje právě na výše zmíněný problém a navrhuje, aby firmy, které v rámci svých podnikatelských aktivit zadávají zakázky v takovém rozsahu jako v případě projektu OpenCard, zajistily **více nezávislých středisek, která by o zadání zakázky rozhodovala**. V tomto případě by pak schvalovací proces nebyl závislý pouze na jednom názoru, ale existovala by zde efektivní kontrola, čímž by se mohlo výrazně **omezit riziko korupce**. Pokud tuto situaci aplikujeme na projekt OpenCard, můžeme vidět, že pokud by Odbor Informatiky neměl stávající kompetence, pravděpodobně by náklady nemusely dosáhnout takové výše.

Další opatření by se mohlo zdát jako samozřejmost, ale právě v případě projektu OpenCard se jeho dodržováním mohlo předejít mnoha problémům. Při zadávání veřejných zakázek by měla být vždy podmínkou **precizně zpracovaná dokumentace** související s projektem a po zadání zakázky kontrolováno její dodržování. V případě, že by v průběhu realizace projektu byla zjištěna pochybení související se zadáním zakázky v rozporu se zadávací dokumentací, **odpovědnost by nesl ten, kdo zakázku zadal**, a ten by byl podle příslušných pravidel také potrestán.

S tím souvisí i návrh na zvýšení **medializace veřejných zakázek**, především **zadávaných státními institucemi**. Autorka se domnívá, že pokud je některý z projektů financován z veřejných zdrojů, měla by mít veřejnost možnost získat informace o tom, jakým způsobem a proč byli vybráni právě tito dodavatelé. V současné době již existuje **možnost získat informace** povinně zveřejňované zadavatelem **z portálu, který provozuje státní správa**. Na tomto portálu je možné vyhledat informace nejen o veřejných zakázkách, ale také o jejich vítězích a získat další informace týkající se této problematiky. Problém je viděn v tom, že veřejnost nemá dostatek informací o možnostech, které tento portál nabízí. Přesto autorka věří, že by tento způsob mohl

zmenšit odvahu k páchání podvodů v této oblasti, a došlo by tak ke snížení korupce při zadávání veřejných zakázek a zvýšení důvěryhodnosti státních institucí.

Autorka se zamyslela i nad otázkou, jakým způsobem **předejít „přehazování“ odpovědnosti** na zaměstnance, kteří již nejsou v pracovním poměru, nebo naopak vzdání se této odpovědnosti odchodem ze své funkce. Především na pozicích vyššího managementu by již z pracovní smlouvy nebo interního předpisu mohla vyplývat **povinnost zaměstnance poskytnout zaměstnavateli maximální součinnost například v případě prováděného forenzního auditu**. Zároveň by se odpovědnost odchodem zaměstnance z firmy neměla přenášet na jeho nástupce, ale měl by nést následky ten, kdo svým jednáním problém způsobil. Konkrétně projekt OpenCard se vyznačoval tím, že představitelé Dopravního podniku hl. m. Prahy i Magistrátu hl. m. Prahy odmítali schůzky s forenzními auditory s tím, že osoby odpovědné za způsobené problémy již na svých pozicích nepůsobí, tudíž není možné poskytnout potřebné informace. Tím byla auditorům ztížena práce a očekávaný výsledek forenzního auditu mohl být tímto jednáním znehodnocen.

Výše uvedená doporučení byla směřována obecně a pouze naznačeny možnosti využití v případě projektu OpenCard. Je zřejmé, že projekt OpenCard provázelo obrovské množství pochybení, která nemusela nastat v případě, že by se kompetentní osoby drželi postupů, které byly využity v případě podobných projektů v České republice. Konkrétním příkladem, který uvedl i forenzní auditor a porovnával s ním projekt OpenCard, je Plzeňská karta. Autorka se domnívá, že Magistrát hl. m. Prahy mohl navázat kontakt s Magistrátem města Plzně, který již systém dlouhodobě využívá. Při této příležitosti mohly být do projektu **doporučeny ověřené distribuční kanály a spolehliví dodavatele zajišťující efektivní fungování právě Plzeňské karty**. Zajímavou zkušeností mohlo být vypracování projektu, který by zdokumentoval chyby a problémy, které vznikly při budování technologického zázemí a aplikace projektu v Plzni. Ten pak mohl být využit ve prospěch projektu OpenCard a mohlo se zamezit obrovským ztrátám, které v souvislosti s projektem OpenCard vznikly.

Závěr

Smyslem této diplomové práce bylo uvést čtenáře do celkem neznámé a náročné problematiky podvodných jednání ve firmě a jejich vyšetřování. Podvody ve firmách se totiž stávají nebezpečnější a jejich náklady extrémně rostou. Z těchto důvodů roste i tlak na jejich eliminaci pomocí nejrůznějších preventivních opatření. Pokud již dojde k jejich vzniku, firmy přestávají tyto situace „zametat pod koberec“, ale začínají se více zabývat tím, jak efektivně odhalit veškeré nekalosti a především viníky.

První kapitola objasnila související pojmy, účetní etiku a certifikaci účetních, které by měly zajišťovat vyšší schopnost eliminovat rizika spojená s výkonem profese účetního. Jejich úkolem je zabránit vzniku zbytečných nákladů spojených s případným neetickým nebo dokonce protiprávním jednáním a upevnit důvěryhodnost účetní profese a podnikání. Etické kodexy, které jsou v současné době využívány ve velké míře, byly označeny v tomto případě za regulátory chování, které se navzájem doplňují s příslušnými právními normami.

Jak bylo řečeno, selhání spojená s výkonem podnikatelské činnosti jsou i přes veškeré snahy velmi častá, a tak je nezbytné zaměřit se na konkrétní případy, ve kterých dochází k ohrožení základního smyslu podnikání, za který považujeme zisk, ale také například ztrátu dobrého jména. Práce se zabývá spíše problematikou vnitřních podvodných jednání, mezi která patří také korupce. Té jsou přisuzovány nevyčíslitelné náklady celé společnosti, a tak bylo nutné zabývat se jí více do hloubky. Především bylo cílem zjistit, jestli je korupce skutečně problémem převážně veřejné správy a také jestli vnímání veřejnosti není příliš ovlivněno vysokou medializací některých korupčních kauz v České republice. Dotazníkové šetření, které bylo v rámci diplomové práce provedeno, nepřineslo ve většině případů žádná neočekávaná zjištění. Významným faktem ale je, že respondenti, ač korupci vnímají jako závažný problém, nejsou ve většině případů ochotni vynaložit zvýšené úsilí k tomu, aby získali relevantní informace o korupčních kauzách než ty, které jsou jim podsouvány např. v televizi. Také skutečnost, že pouze svědomí by většinu respondentů přimělo k ohlášení korupce může být důsledkem toho, že korupce stále neovlivňuje život respondentů natolik, aby je přinutila udělat cokoli pro zlepšení situace.

Pro posouzení, zda je korupce problémem především ve veřejné správě, by bylo zapotřebí získat respondenty i z jiné skupiny, než jsou řadoví zaměstnanci. Mezi těmi se totiž nepotvrdilo, že by ve srovnání se zaměstnanci soukromého sektoru měli větší zkušenosti s korupcí. Lze ale předpokládat, že „velká“ korupce se ve veřejném sektoru vyskytuje především na manažerských pozicích, jejichž zástupce se pro potřeby dotazníkového šetření získat nepodařilo.

Poslední část této diplomové práce, věnovaná forenznímu auditu, byla problematická především tím, že se jedná o relativně novou činnost, která je v České republice nabízena oproti zahraničí velmi omezeně. Cílem bylo definovat pojem forenzní audit a postupy, které forenzní auditoři využívají při prováděném vyšetřování. V této fázi práce vznikl problém především v dostupnosti relevantních zdrojů, ale poté, co byly stanoveny postupy, byla tato náročná problematika aplikována na forenzního auditu projektu OpenCard a bylo provedeno porovnání s teoretickými východisky. V této fázi bylo názorně ukázáno, jak rozmanitá je činnost forenzních auditorů, protože zpráva z provedeného forenzního auditu projektu OpenCard detailně popisovala veškeré skutečnosti, které vznikly v rámci vyšetřování. Zásadním zjištěním bylo, že ač je forenzní audit činností, která je založena především na smluvních podmínkách, teoretická východiska se z velké části shodovala s praktickými činnostmi provedenými v rámci vyšetřování projektu OpenCard.

V závěru práce pak byla navržena opatření, která by mohla zamezit dalším situacím podobným těm, které vznikly v rámci projektu OpenCard. Zásadním problémem projektu OpenCard bylo zadávání veřejných zakázek, a tak by bylo vhodné zajistit, aby schvalovací proces byl podložen kvalitně zpracovanou dokumentací a především, aby byly rozděleny kompetence mezi více subjektů, což by mohlo omezit korupci, která v tomto případě jistě hrála zásadní roli.

Projekt OpenCard a jeho forenzní audit lze považovat za vhodný příklad, který ukazuje nejen náročnou práci forenzních auditorů, ale také jeho význam pro společnost. Vyšetřování prováděné v souvislosti s projektem OpenCard je jedním z mála zveřejněných forenzních auditů. Také mediální pozornost s ním spojená může být vodítkem k tomu, aby se zájem o služby forenzních auditorů ze strany poškozovaných firem zvýšil a Česká republika se při odhalování korupce a ostatních podvodných jednání přiblížila více světovému standardu.

Seznam tabulek a obrázků

Tabulka č. 1: Srovnání příjmů dle studií firmy Zeitgeist, s.r.o. a Allshare Finance CE, a.s.....	82
Tabulka č. 2: Skutečné příjmy a náklady projektu OpenCard dle forenzního auditu.....	89
Tabulka č. 3: Srovnání funkčnosti Plzeňské karty a OpenCard	90
Tabulka č. 4: Srovnání celkových a jednotkových nákladů OpenCard a Plzeňské kartu	90
Obrázek č. 1: Členění protiprávního jednání	36
Obrázek č. 2: Formy zkruslování výkazů	46
Obrázek č. 3: Výsledek otázky č. 1	51
Obrázek č. 4: Výsledek otázky č. 2	52
Obrázek č. 5: Výsledek otázky č. 3	52
Obrázek č. 6: Výsledek otázky č. 4	53
Obrázek č. 7: Výsledek otázky č. 5	54
Obrázek č. 8: Výsledek otázky č. 6	54
Obrázek č. 9: Výsledek otázky č. 7	55
Obrázek č. 10: Výsledek otázky č. 8	56
Obrázek č. 11: Výsledek otázky č. 8 (respondenti zaměstnanci veřejného sektoru).....	57
Obrázek č. 12: Výsledek otázky č. 8 (respondenti zaměstnanci soukromého sektoru)..	57
Obrázek č. 13: Výsledek otázky č. 9	58
Obrázek č. 14: Výsledek otázky č. 10	58
Obrázek č. 15: Výsledek otázky č. 11	59
Obrázek č. 16: Výsledek otázky č. 12	59

Použité zdroje

- [1] *Asociace certifikovaných vyšetřovatelů podvodů*. [online] Asociace certifikovaných vyšetřovatelů podvodů, 2012, Aktualizace 1.4.2014, [cit. 1.4.2014] Dostupné z: <http://www.acfe.cz/>
- [2] BEČVÁŘ, Josef. a kol. *Jak efektivní jsou české a slovenské represivní složky? : stíhání korupce a závažné hospodářské kriminality – situace, postupy a doporučení*. Praha: Transparency International – Česká republika, 2007
- [3] BOGUSZAK, Jiří., ČAPEK, Jiří., GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. 1. vydání, Praha: Eurolex Bohemia, 2001, 323 s., ISBN80-86432-13-0
- [4] *Celosvětový průzkum hospodářské kriminality 2014: Hospodářská kriminalita a její „evoluce“*. [online] Praha: PwC 2014, [cit. 29.3.2014] Dostupné z: <http://www.pwc.com/cz/cs/hospodarska-kriminalita/assets/pdf/global-economic-crime-survey-2014-cz.pdf>
- [5] CÍSAŘOVÁ, Eliška. a kol. *Whistleblowing a ochrana oznamovatelů v České republice*. [online] Praha: Transparency International – Česká republika, 2009, ISBN: 978-80-87123-11-9. [cit. 29.3.2014] Dostupné z: http://www.transparency.cz/doc/TIC_whistleblowers_2009_cz.pdf
- [6] ČASTORÁL, Zdeněk. *Ekonomická kriminalita: (z pohledu řízení a správy)*. 1. vydání, Praha: Vysoká škola finanční a správní, 2007, 183 s., ISBN 978-80-86754-83-3
- [7] ČÍRTKOVÁ, Ludmila. a kol. *Podvody zpronevěry machinace (možnosti prevence, odhalování a ochrany před podvodným jednáním)*. Praha: ARMEX PUBLISHING s.r.o., 2005, 247 s., ISBN 80-89795-12-8
- [8] DVORÁČEK, Jiří. *Interní audit a kontrola*. 2. přeprac. a dopl. vyd., Praha: C. H. Beck, 2003, 201 s., ISBN 80-7179-805-3
- [9] *Forenzní datová analýza*. [online] Praha: PwC 2014, [cit. 29.3.2014] Dostupné z: <https://www.pwc.com/cz/cs/forezni-sluzby/assets/pwc-forezni-datova-analyza.pdf>
- [10] GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. 6. aktualizované vydání, Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, 310 s., ISBN 975-80-7380-454-1
- [11] HAVRÁNEK, Jaromír. a kol. *Právní teorie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, 439 s., ISBN 978-80-7380-458-9

- [12] *ISA 200: Cíle a obecné principy auditu účetní závěrky*. [online] Komora auditorů ČR, [cit. 4.4.2014] Dostupné z:
<http://www.kacr.cz/data/Metodika/Auditing/ISA/ISA200.pdf>
- [13] IYER, Nigel K.; SAMOCIUK, Martin: *Fraud and corruption: Prevention and Detection*, Gower, Aldershot, England 2006, 189 s. ISBN 0566086999
- [14] JANOTOVÁ, Helena. a kol. *Profesní etika*. 1. vydání, Praha : Eurolex Bohemia, 2005, 96 s., ISBN 80-86861-42-2
- [15] JANSÁ, Petr. BUREŠ, Radim. a kol. *Studie národní integrity*. Praha: Transparency International - Česká republika, 2011, 248 s., ISBN 978-80-87123-17-1
- [16] KACETL, Jaroslav. *Obchodní a podnikatelská etika*. 1. vydání, Hradec Králové: Gaudeamus, 2011, 98 s., ISBN 978-80-7435-095-5
- [17] *Kodex certifikovaných účetních*. [online] Komora certifikovaných účetních [cit. 26.3.2014] Dostupné z:
[file:///C:/Documents%20and%20Settings/Jitka/Dokumenty/Downloads/eticky_kodex%20\(6\).pdf](file:///C:/Documents%20and%20Settings/Jitka/Dokumenty/Downloads/eticky_kodex%20(6).pdf)
- [18] *Komora certifikovaných účetních*. [online] Komora certifikovaných účetních, 2014, Aktualizace 25.2.2014, [cit. 25.2.2014] Dostupné z: <http://www.komora-ucetnich.cz/cze/system-certifikace/informace>
- [19] Mezinárodní federace účetních. *Etický kodex pro auditory a účetní znalce: vydání 2010*. Praha: Komora auditorů České republiky, 2011, 139 s., ISBN 978-80-86679-06-8
- [20] MOLÍN, Jan. *Protiprávní jednání z pohledu profesní odpovědnosti*. 1. vydání, Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011, 188 s., ISBN 978-80-7357-600-4
- [21] *Možnosti analýzy e-mailové korespondence zaměstnanců – právní a technické aspekty*. [online] Praha: PwC Česká republika, 2014, Aktualizace 26.3.2014, [cit. 26.3.2014] Dostupné z: <http://www.pwc.com/cz/cs/fraud-forum/moznost-analyzy-e-mailove-korespondence-zamestnancu.jhtml>
- [22] NEŠČÁKOVÁ, Libuše. *Profesní chování a komunikace*. 3., přeprac. a upr. vyd., Praha: ICU, 2011, 214 s., ISBN 978-80-86716-56-5
- [23] OSINA, PETR. *Teorie práva*. 1. vydání, Praha: Leges, 2013, 236 s., ISBN 978-80-87576-65

- [24] PELÁK, Jiří. *Rozhovor se Zacharym Rosenem, prezidentem české pobočky Asociace certifikovaných vyšetřovatelů podvodů, Forenzní služby v ČR* [online elektronický časopis?] Auditor, 2011, 9, 27-29 , [cit. 1.4.2014] Dostupné z: <http://www.kacr.cz/file/1796/A9-2011-web.pdf>
- [25] RYSKA, Pavel. PRŮŠA, Jan. *Korupce : ekonomie vs. mýty*. 1. vydání, Praha: Institut Václava Klause, 2013, 102 s., ISBN 978-80-87806-03-6
- [26] *Shrnutí z devátého setkání členů platformy na téma „Forenzní interview“*. [online] Praha: PwC Česká republika, 2014, Aktualizace 29.3.2014, [cit. 29.3.2014] Dostupné z: <http://www.pwc.com/cz/cs/fraud-forum/foreznni-interview.jhtml>
- [27] *Shrnutí z druhého setkání členů platformy na téma „Postup při vyšetřování a problémy při jeho zavádění“* .[online] Praha: PwC Česká republika, 2014, Aktualizace 25.3.2014, [cit. 25.3.2014] Dostupné z: <http://www.pwc.com/cz/cs/fraud-forum/postup-pri-vysetrovani-a-problemy-pri-jeho-provadeni-akce.jhtml>
- [28] *Shrnutí z osmého setkání členů platformy na téma „Zajištění důkazních materiálů včetně elektronických“*. [online] Praha: PwC Česká republika, 2014, Aktualizace 26.3.2014, [cit. 26.3.2014] Dostupné z: <http://www.pwc.com/cz/cs/fraud-forum/zajisteni-dukaznich-materialu-vcetne-elektronickych.jhtml>
- [29] *Shrnutí ze setkání členů platformy na téma „Whistleblowing“*. [online] Praha: PwC Česká republika, 2014, Aktualizace 29.3.2014, [cit. 29.3.2014] Dostupné z: <http://www.pwc.com/cz/cs/fraud-forum/whistleblowing-akce-fraud-fora.jhtml>
- [30] SINGELTON, Tommie W.; SINGELTON, Aaron J.: *Fraud Auditing and Forensic Accounting*, 4. vydání, John Wiley & Sons, Inc., Hoboken, New Jersey 2010, 317 s., ISBN 978-0-470-56413-4
- [31] *Směrnice Komory certifikovaných účetních 11/2012*. [online] Komora certifikovaných účetních, 2014, Aktualizace 10.3.2014, [cit. 10.3.2014]
- [32] ŠÁMAL, Pavel. a kol. *Podnikání a ekonomická kriminalita v České republice*. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2001, 776 s., ISBN 80-7179-493-7
- [33] *Transparency International Česká republika*. [online] Praha: Transparency International Česká republika, 2011, Aktualizace 17.3.2014, [cit. 17.3.2014] Dostupné z: www.transparency.cz

- [34] VANĚK, Jiří. *Principy obecné, ekonomické a informační etiky*. 1. vydání, Praha: Eurolex Bohemia, 2005, 246 s., ISBN 80-86861-54-6
- [35] Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník [online] Ministerstvo vnitra, 2014, Aktualizace 5.3.2014, [cit. 5.3.2014] Dostupné z:
<http://www.portal.gov.cz/app/zakony/zakon.jsp?page=0&nr=40~2F2009&rpp=15#seznam>
- [36] Zákon č. 93/2009 Sb., o auditorech. [online] Ministerstvo vnitra, 2014, Aktualizace 15.3.2014, [cit. 15.3.2014] Dostupné z:
<http://portal.gov.cz/app/zakony/zakonPar.jsp?idBiblio=68445&fulltext=z~C3~A1kon~20o~20auditorech&nr=&part=&name=&rpp=15#local-content>
- [37] Zákon č. 563/1991 Sb., o účetnictví. [online] Ministerstvo vnitra, 2014, Aktualizace 15.3.2014, [cit. 15.3.2014] Dostupné z:
<http://portal.gov.cz/app/zakony/zakonPar.jsp?idBiblio=39611&nr=563~2F1991&rpp=15#local-content>
- [38] *Zpráva o průběhu a výsledcích provedeného forenzního auditu dosavadní realizace projektu OpenCard*. [online] Praha: Nexia AP, a.s., 2010, [cit. 15.4.2014] Dostupné z:
http://opencard.praha.eu/public/95/2b/b/684328_2374_Zprava_o_provedeni_foreznihho_auditu_OpenCard_2010_2009.pdf

Abstrakt

ŽIVNÁ, J. *Účetní etika a forenzní audit v podnikové praxi*. Diplomová práce. Plzeň: Fakulta ekonomická ZČU v Plzni, 100 s., 2014.

Klíčová slova: účetní etika, etický kodex, podvod, korupce, forenzní audit

Tato diplomová práce se zabývá problematikou účetní etiky, podvodných jednání ve firmě a jeho následným vyšetřováním. Kapitola pojednávající o etice definuje základní etické principy, které jsou zakotveny v etických kodexech a je zde popsán jejich význam pro prevenci podvodů a neetického jednání. Další část je věnovaná protiprávnímu jednání a vystihuje nejobvyklejší formy podvodů ve firmách, především páchaných managementem a zaměstnanci v neprospěch firmy. Velký důraz je kladen na problematiku korupce a také dotazníkové šetření provedené v rámci tohoto tématu. Vyšetřování podvodů, tzv. forenzní audit a jeho postupy jsou nejprve charakterizovány a poté aplikovány na konkrétním příkladu projektu OpenCard a navržena opatření, která mohla zabránit obrovské ztrátě projektu.

Abstract

ŽIVNÁ, J.. *Accounting ethics and forensic audit in corporate practice*. Diploma Thesis. Plzeň: Faculty of Economics, University of West Bohemia in Plzeň, 100 pages, 2014.

Keywords: accounting ethics, ethical code, fraud, corruption, forensic audit

This thesis about accounting ethic defines basic ethical principles which are grounded in codes of ethics and also we described the significance of these codes for the prevention of frauds and unethical conduct. The next part is devoted to infringement and describes the most common forms of frauds in companies, mainly committed by management and employees to the detriment of the company itself. The great emphasis is placed on the issue of corruption and also the survey that we realized for the purpose of this thesis deals with the issue of corruption. Fraud investigations, so-called forensic audit, and its procedures are at first characterized and then applied to the specific example of project “OpenCard”. Finally we propose measures that could prevent huge loss of this project.